

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

ГОД. XVII

КНИГА 2

Редакторъ: Д. ПРАВДОЛЮБОВЪ

ТАЗИ КНИЖКА Е ПОСВЕТЕНА НА НАШИЯ СЪТРУДНИКЪ
ПРОФ. НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ ПО СЛУЧАЙ 25 ГОДИШНАТА
МУ КНИЖОВНА И ОБЩЕСТВЕНА ДЕЙНОСТЪ.

ИЗДАВА

СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ

ул. Неофитъ Рилски, 36

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.

ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА:

1. <i>Калчо х. Миневъ</i> — И сега ще ви възпѣя	73	7. <i>Тодоръ Д. Лозински</i> — Сжщност и значение на преговора . . .	89
2. <i>Проф. Николай Райновъ</i> — За про- свѣтата	75	8. <i>Милошъ Павловичъ</i> — Кинемато- графътъ като възпитателно средство	94
3. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — Нѣколко мину- ти при Николай Райновъ	77	9. <i>Д. Правдолюбовъ</i> — Единъ излъгъ до лѣчебната станция на просв. съюзъ въ Сулу-дервентъ . . .	99
4. <i>Геодоръ Трапковъ</i> — Къмъ кра- сотата	81	10. <i>Христо К. Мичевъ</i> — Разпредѣле- ние на учебния материалъ за м. октомврий и ноемврий . . .	104
5. <i>Николай-Вълевъ</i> — Творческиятъ идеализъмъ на учителя	81		
6. <i>Дим. Лазовъ</i> — Активност и еври- стика при обучението	34		

II.

УЧИТЕЛИ-ПИСАТЕЛИ:

1. <i>Иванъ Радославовъ</i> — Учителтъ Николай Райновъ	107	чеството на учителя Николай Райновъ отъ гледището на на- шата критика	113
2. <i>Владимиръ Василевъ</i> и др. Твор-			

III.

БАЛЕТРИСТИКА:

1. <i>Недѣлчо Беневъ</i> — Три пѣсни за тѣхъ	116	2. <i>Проф. Николай Райновъ</i> — Велика- та кротостъ	118

IV.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

1. <i>Христо Из. Поповъ</i> — Какъ да от- криваме буквитѣ	120	4. <i>Никола Блажевъ</i> — Златна есенъ; Ходи, момнеле, за вода	128
2. <i>Весела Витанова</i> — Сърдцето като органъ на кръвообращение . .	122	5. <i>Атанасъ Шоповъ</i> — Десетъ братя имамъ (балетъ)	129
3. <i>Ст. С. Султановъ</i> — Глаголъ . .	125		

V.

СТРАНИЦИ ЗА ХУДОЖЕСТВЕННО ОБРАЗОВАНИЕ И САМООБРАЗОВАНИЕ:

1. <i>Василъ Стоицевъ</i> — Училищнитѣ празници (антология) — Лите- ратурна програма за „денъ на будителитѣ“	131	2. <i>Иванъ Георгиевъ Родопски</i> — Народ- нитѣ будители (сказка)	135

VI.

ИЗЪ УЧИЛИЩЕТО И ЖИВОТА:

1. <i>Методий Н. Мариновъ</i> — Автори- тетътъ на учителя	136	2. <i>Лидия Николова</i> — Жената и обще- ствения животъ	137

VII.

КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ:

1. *Д. Правдолюбовъ* — Природособра- зенъ четмописенъ методъ отъ Дечка Ж. Янкова

Всѣки учителъ, който може да бжде полезенъ съ своето перо на колегитѣ си и на родното ни школо, може да стане нашъ сътрудникъ.

Списанието е одобрено отъ Министерството на народното про- свѣщение за училищнитѣ библиотеки съ окр. № 9925 отъ 11 априлъ 1921 год. и за народнитѣ читалища съ заповѣдъ № 2164 отъ 13 ав- густъ 1931 год.

Списанието е разрешено и отъ Отдѣла за контрола по печата при Министерския съветъ съ № 498 отъ 16. IX. 1937 год

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

Калчо Х. Миневъ

И сега пакъ ще ви възпъя!

На всички колеги въ България.

И сега пакъ ще ви възпъя, о, мои братя и сестри, макаръ че за укоръ и присмъхъ ще взематъ нъкои мойта пъсень!

Но не за тѣхъ азъ пъя мойта топла пъсень! Не! Тѣ не я разбиратъ! . . . Азъ пъя за васъ, о, свидни мои братя и сестри, защото сте моя кръвъ и моя радостъ развихрена! Азъ пъя за васъ, защото ви чувствувамъ близко до сърдцето си — малко, топло, но преизпълнено отъ любовъ къмъ васъ и вашето свещено дѣло, което вие весденъ градите и поливате съ топлинъ си сълзи и алената си кръвъ . . . И какъ да не ви обичамъ и какъ да не ви пъя, когато само васъ виждамъ въ тия усилни дни на племето ни да излжчвате любовъ, чистота, свѣтлина и въра отъ най-дълбокитъ фибри на сърдцето си, и да ги дарявате всеотдайно на децата — на малкитъ родни палавци, на тѣзи, които сж живото безсмъртие на родината ни и които ще дойдатъ утре да ни замъстятъ по-достойно и честито, за да увѣковчатъ въ неугасваща свѣтлина подвига ви — незнаенъ, но свѣтълъ и лжчезаренъ, като бѣлитъ души на малкитъ дечица, които съ отворени очички чакатъ топлинъ ви думи, благия ви погледъ, влажнитъ ви очи и чиститъ ви дѣла . . .

Да! И сега пакъ ще ви възпъя, о, мои скъпи братя и сестри, пръснати по колиби, села, паланки и градове! Ще ви възпъя, защото ви виждамъ бодро да крачите къмъ свѣтлото нагорище на просвѣтата, съ вдигнати глави, съ изправени чела, съ сияещи погледи и Христова въра въ доброто и въ утрешния день! Вървите вие, смѣло, бодро и не се страхувате отъ остритъ камъни, които се набиватъ по краката ви! Вървите и пъете! Съ пъсень искате да се приближите до свѣтлия връхъ на истината!

Ето, въ тоя мигъ азъ идвамъ при васъ, о, мои братя и

сестри, за да ви вдъхна въра въ дълото, на което служите и на което сте се обрекли до края на своя животъ съ Христова всеотдайностъ!

Вървете, вървете по стръмното нагорище! Какво отъ това, че нѣкои съ присмѣхъ гледатъ на вашия идеализъмъ! Нищо! Нека гледатъ! Не имъ се сърдете за това! Нима Христосъ не имъ каза въ последния си часъ: „Прости имъ, Боже, тѣ не знаятъ какво правятъ!“

Не! Тѣ сж чужди на вашиятъ чисти трепети за повече красота и не ви разбиратъ!

Вървете, вървете безъ страхъ къмъ нагорището! Радвайте се и духовно се веселете, защото въ храма отново ви чакатъ децата, за да имъ отслужите топла литургия! . . . Не чувате ли тѣхната топла пѣсень? Не чувате ли звѣнкия имъ гласъ?

Тѣ ви чакатъ съ отворени очи и съ туптящи сърдца!

Вървете, вървете къмъ свѣтлото нагорище!

Тѣ ви чакатъ и ще разбератъ вашата топла литургия!...

Съ пѣсень, съ пѣсень влѣзте при децата, о, братя и сестри!

И нека дивна да е тя!

Затуй преливамъ и азъ мойта пѣсень къмъ смѣлия ви маршъ:

— Бждете бодри!

Привѣтъ, привѣтъ, привѣтъ!

Николай Райновъ,
професоръ въ Художествената академия.

За просвѣтата

На Дантоновия паметникъ въ Парижъ сж издълбани мѣдритѣ думи на самия Дантонъ: „Следъ хлѣба, образованието е най-важната нужда за народа“. Може да се прибави: „И за държавата“. Държави, които познаватъ своитѣ истински интереси, даватъ безплатно образование на поданицитѣ си: безплатно се следва и въ първоначалнитѣ у-ща, и въ гимназиитѣ, и въ висшитѣ учебни заведения. Такива държави не уравновесяватъ своитѣ бюджети съ такситѣ на ученици и студенти. Тамъ се мисли, че данъкътъ трѣбва да плаща онзи, който има нѣщо, който притежава веществена собственостъ; колкото повече има, толкова по-голямъ данъкъ трѣбва да плаща. А какво иматъ детето, или момъкътъ, които се учатъ? И по силата на кое начало родителътъ имъ трѣбва да плаща за просвѣтата, която получаватъ? Защото тази просвѣта не е нужна само за тѣхъ. Тя е необходима за обществената цѣлостъ, части отъ която сж гражданитѣ. Колкото по-просвѣтенъ е гражданинътъ, толкова по-добре ще служи на обществото.

Но, за съжаление, въпросътъ се поставя наопъки. По-малко

образовани, защото за всички не ще има работа: ще се създаде „умствен пролетарият“. И друго има. Щомъ държавата строи училища и поддържа персоналъ около тѣхъ, таксата трѣбва да се събира отъ ония, които учатъ въ тѣзи училища. Освенъ туй, като се увеличатъ такситѣ на училищата, ще иматъ достѣпъ малцина. А кои сж тия малцина? Чедата на заможнитѣ и богатитѣ граждани. Но всѣки, който е чель животописа на велики люде — мъже и жени — знае, че много рѣдко синове на богаташи сж станали велики хора. Значи, увеличението на такситѣ ще даде просвѣта на ленивия, или неспособния да я възприеме, а способниятъ ще тежи на обществото — безполезенъ за него, понеже не е могълъ да получи нуждитѣ знания, за да развие дарбитѣ си. Непросвѣтениятъ човѣкъ е боленъ човѣкъ. А слабо просвѣтениятъ е дори опасенъ: отъ такива се вербуватъ членовѣтъ на всички крайни движения. Такива ставатъ изпечени крадци, фанатици на крива идея, хитри измамници, демагози. Вижте, какво е образованието на ония, които пълнятъ затворитѣ! Една отъ целитѣ на демократическата държава е да се бори съ невежеството, изворътъ на много социални злини. Повече просвѣтени (напълно просвѣтени хора), — това значи: По-малко болници, по-малко неграмотно написани книги, по-малко и бездарно изписани картини, по-малко скандали, дори по-малко себелюбие, пристрастие, омраза, злоба и зломислие. Щомъ училищата сж толкова необходими, може ли да става въпросъ, кой щѣлъ да плаща на учителитѣ? Лиши ли се човѣкъ отъ необходимото, той ще умре.

Запитаха ме момци, свършили гимназия, дали е нуженъ — споредъ мене — пълненъ достѣпъ на младежъта въ висшитѣ училища. Необходимо е, разбира се! Всѣки трѣбва да отиде въ живота на мѣстото си и да отиде подготвенъ. А никой не се ражда подготвенъ. Животътъ е пълненъ съ хора, които не вършатъ работа, или я вършатъ зле, поради това, че заематъ чужди мѣста. А мнозина стоятъ безъ работа, защото други заематъ мѣстата имъ, или, защото не сж получили образование, което би ги подготвило за призванието имъ. Възражава се често: „Всѣки сръдно школьникъ не може да постѣпи въ висше училище — нѣма мѣсто“. Какво мѣсто? Сгради ли нѣма? Но сгради се строятъ. Професоритѣ ли сж малко? Ще се намѣрятъ способни хора за професори. „Но това струва пари, а държавата е бедна“. Когато едно зло притисне човѣка до стената, той ще му намѣри цѣръ. Защото не всички сж рабрали, че невежеството е зло — най-голѣмото отъ всички.

Говори се за безработица между интелигенцията. Ако всички училища отворятъ вратитѣ за всички свършили гимназията, безработицата ще се усилн. И не нѣкакви извънредни грижи за висше образование на народа измъкнаха отъ него хиляди синове, за да ги пратятъ по градоветѣ (главно въ столицата), а нѣкогашнитѣ партизански управления, като всѣкимъ отъ партията се обещавахе мѣсто. Значи, не просвѣтата, а невежеството и демагогията (другъ видъ невежество) оттласнаха селянитѣ отъ земята имъ. Лошо ли би било — ако люде съ висше образование се

занимаваха съ земеделие и скотовъдство? Такива вече има: не всички стават агрономи на държавна служба.

Сега се прилага механичното начало при подбора на кандидатитѣ за университета: гледатъ се успѣхитѣ въ дипломитѣ. Нищо по-лесно отъ това: и архиварѣтъ може да разреши въпроса, като поглежда бележкитѣ на кандидата и като знае, колко мѣста сж опредѣлени за всѣки факултетъ.

Знае се, че въ различни гимназии оценката на успѣха е различенъ: нѣкжде сж по-строги, другаде — по-снизходителни. Ако единъ ученикъ дойде, да речемъ, съ шесторка отъ Варна по нѣкой предметъ, а държи изпитъ въ София по тоя предметъ, може да получи тройка или четворка. Щомъ кандидатурата се утвърждава на тая основа, има несправедливостъ. Но възможни сж и други случаи. Може нѣкой, свършилъ гимназия, да има сръдна бележка по всичко, съ изключение на ония предмети, които иска да следва. Но той не ще бже приетъ: общиятъ му успѣхъ не е споредъ изискванията. Единъ способенъ човѣкъ ще бже изхвърленъ на улицата.

Би могло, разбира се, да става подборъ на способнитѣ чрезъ конкурсенъ изпитъ. Но и такъвъ изпитъ ще отбележи само общата грамотностъ на кандидата, но не и неговата подготовка по дисциплината, която желае да следва. Изобщо „способенъ“ човѣкъ (сиречь — способенъ за всичко) нѣма; има способности, или склонности въ опредѣлена посока. Но какъ да се изпитватъ кандидатитѣ, годни ли сж за тая, или оная специалностъ, що се изучава въ университета? Предметитѣ, които се изучаватъ тамъ, не се преподаватъ въ гимназиитѣ, чиято целъ е съвсемъ друга. Да речемъ, кандидатитѣ да следватъ право, ще държатъ изпитъ по гражданско учение, тия по медицина — антропология, бжедщитѣ филолози — нѣкой езикъ, литераторитѣ — история на литературата, богословитѣ — законъ Божи (въѣроучение — отъ основнитѣ училища), философитѣ — психология и етика. Отъ изпитъ по тия предмети, които сж — въ сжщностъ — много далече отъ наукитѣ, преподавани въ университета, ще се види само, кои кандидати умѣятъ най-добре да зубрятъ. А не тѣ сж най-способнитѣ. Но какъ да подберемъ ония, които ще следватъ педагогика, ветеринарна медицина или агрономически науки?

Остава още единъ въпросъ: що да правятъ ония, които иматъ диплома, ужъ даваща имъ право да следватъ висши училища, а въ сжщностъ недопуснати, понеже нѣматъ изискваниятъ успѣхъ? Остава имъ да ги изгорятъ, или смѣтатъ за бѣла хартия. Но за тая бѣла хартия сж изгубени най-добритѣ години на младежа, а бацитѣ сж хвърлили за нея толкова сръдства! При това и въ чужбина такива момци не могатъ да следватъ, понеже у насъ се преподаватъ сжщитѣ специалности. Две несправедливости една следъ друга. Но чуждитѣ училища не затварятъ вратитѣ си за никого. Отъ година на година броятъ на следващитѣ въ чужбина нараства наспроти ограниченията у нашитѣ висши училища. Защото родителитѣ си недоаяждатъ и потѣватъ въ дългове само за да дадатъ образование на децата си.

Нѣма вреда отъ просвѣтата. Всѣка работа — дори обушарство, шивачество, или готварство — се изпълнява по-добре отъ просвѣтенъ човѣкъ, отколкото отъ неграмотенъ. Едно време нашитѣ кметове не можеха да се подписватъ. Днесъ кметовѣ сж вишисти. Пострада ли България отъ това? Ако е въпросътъ — да се произвежда конкурсъ, той трѣбва да бжде произведенъ — не когато свършилиятъ гимназия се изправи предъ университета, а когато поиска служба. Тогава трѣбва да се подбератъ съ конкурсъ най-способнитѣ и най-подготвенитѣ. Въ висшитѣ училища трѣбва да бждатъ допуснати всички, които иматъ срѣдно образование. Неправда е да се лишава отъ просвѣта всѣки, който ламти за просвѣта, дори и тогава, когато дипломата му има тройка!

Д. Правдолюбовъ — София

Нѣколко минути при Николай Райновъ

Има литературни дейци у насъ, които непрекъснато дигатъ шумъ около дейността си. Тѣ обичатъ да се говори и пише само за дѣлата имъ, за да се натрапватъ силомъ на общественото мнение. Тѣхъ ще ги видите постоянно да сноватъ изъ общественитѣ мѣста, да заематъ първитѣ мѣста на събрание, да бждатъ постоянни посетители на нескончаеми банкети и неканени оратори тамъ, т. е. да изразходватъ повече енергия въ стремежъ да изтъкнатъ личността си, отколкото да творятъ дѣла, които сами да говорятъ за тѣхъ. Похвалата за тѣхъ е всичко. Но похвалата е като виното — може да те упие и да те погуби. Това често става съ тѣхъ.

Но има и другъ видъ литературни дейци — тихи, мълчаливи. Тѣ не обичатъ да правятъ изложение на личността си предъ обществото — дори хората не знаятъ и тѣхния ликъ. Тѣ сж прекалено скромни. Чуватъ ли нѣщо да се говори за тѣхъ, свѣняватъ се. Повечето отъ времето си го прекарватъ надъ работната си маса и тамъ творятъ. Тѣ не изпросватъ хорското внимание, не изнудватъ хорската почитъ. Тѣ не мечтаятъ за слава, защото не обичатъ гордостта. За тѣхъ тя е глупостъ, а глупостта не може безъ гордостъ.

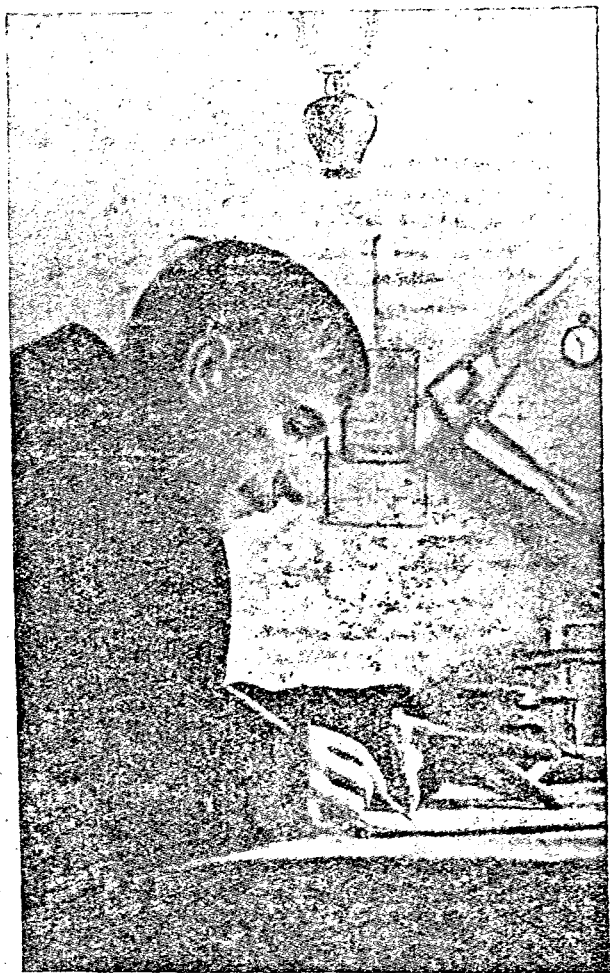
Къмъ втората група принадлежи голѣмиятъ нашъ писател Николай Райновъ. Колцина го познаватъ отъ насъ лично, или поне знаятъ лицето му? А дѣлото на Николай Райновъ е голѣмо. *Той е скроменъ деецъ: има задъ себе си само 25 годишна литературна дейностъ, а е написалъ 63 труда.* Кой отъ насъ може да се похвали за такова кратко време сѣ толкова много литературни трудове? Неговата дейностъ е удивително плодотворна. И който щете неговъ трудъ да прочетете, веднага ще останете съ убеждението, че той е единъ голѣмъ ученъ, дълбокъ мислителъ, рѣдкъ естетъ, отличенъ разказвачъ и първостепененъ стилистъ.

Празниченъ день. София е почти безлюдна. Всичко живо е изкочило вънъ отъ нея. Азъ се отправямъ по улица Трапезица.

Ето ме предъ апартамента на Николай Райновъ. Почуквамъ. Отваря ми се.

— О, Правда! — извиква усмихнатъ великиятъ мислителъ. Улавя ме за ржката и ме вкарва въ работната си стая.

На бюрото му книги, писани листове, четки, бои и пепелникъ съ недопушени цигари. Всичко е въ безредие. Край стенитъ,

отъ долу до горе, полици натъпкани съ книги. И по пода даже разтворени книги,

Самиятъ той е сухъ, високъ, младоликъ и съ мечтателенъ погледъ. По лицето му се чете само сериозност. Рѣдко усмивка цъпти по бузите му. Говорътъ му е тихъ, благъ. Думитъ му сж крайно внимателни, никога не обижда и затова той нѣма неприятели.

— Днесъ, когато цѣлъ свѣтъ почива, ти пакъ ли работишъ?

— Човѣкъ е роденъ да работи, Правда! Той грѣбва да прави нѣщо. Бащата на човѣщината и блаженството е трудътъ...

— Азъ дойдохъ да поговоримъ за изкуството и красотата, за тѣхното отношение къмъ живота и какъ той се отразява въ изкуството...

Голѣмиятъ нашъ писателъ взе още по-сериозенъ видъ, леко се изкашля и започна:

— Въ свѣтовния развой духътъ и веществото се борятъ за надмощие. Чрезъ изкуството духътъ иска да подчини веществото на своитѣ искания. Човѣкъ е обществено животно. Той е изработилъ съвършени обществени форми за сдружаване. Поради това е измислилъ и най-съвършени сръдства за общуване. За общия напредѣкъ е потрѣбно всѣки членъ отъ обществото да сподѣля съ останалитѣ своя опитъ и знание, и да подбужда своитѣ сътрудници къмъ по-съвършени действия. При долнитѣ стѣпала на обществено развитие тия сръдства сж малобройни и прости. Но колкото повече се усложнява обществената организация, сръдствата за общуване ставатъ все по-сложни, поразнообразни и по-многобройни. Тѣ разкриватъ на човѣка особени области за духовно творчество. Тѣлодвижението, езикътъ, писмото, звукътъ, баграта, чертата и формата ставатъ красноречиви знаци за изява на личенъ духовенъ животъ. Значи, изкуството е сборъ отъ съзнателни действия, чрезъ които една личностъ открива на друга своитѣ образи, своитѣ желанія за по-съвършени обществени стремежи. Ония, които притежаватъ тази способностъ по-добре отъ другитѣ, се наричатъ художници, а дейността имъ — изкуство.

— Затуй може би въ художественитѣ творби на всички времена личи връзката между личностъ и колективъ, — прекъсвамъ азъ.

— Всички прочути творби, които сж се ползували съ най-голѣмъ успѣхъ въ дадено време у опредѣлено човѣшко общество, сж обикновено най-ясенъ изразъ на преживѣлицитѣ, общи за тоя колективъ. Затова тѣ служатъ и като барометри на обществения и духовенъ развой.

— Какво е отношението, споредъ васъ, между художествената творба и вдѣхновението? — продължавамъ разговора. — И какви сж вашитѣ разбиранія за вдѣхновението?

— Вдѣхновението е напрегната будностъ на ума. Нѣма великъ творецъ, лишенъ отъ силенъ и възвишенъ умъ. Когато умътъ бже възпламененъ и стои на щрекъ, той почва да дебне живота, да долавя нови идеи, да търси нови пѣтища, прѣко да общува съ нѣщата и съществата, съ други думи, да вижда свѣта и битието презъ особени очила, т. е. вдѣхновено. Вдѣхновението е състояние за долавяне на нѣщата.

— Вдѣхновението не иде ли отъ изворъ, стоящъ по-високо отъ ума? Има ли връзка между вдѣхновение и интуиция?

— И интуицията, сѣщо като вдѣхновението, е най-високото състояние, най-високата проява на ума. Тя е апотеозъ, кулмина-

ционна точка, пълнота на ума. Според мене нѣма разлика въ съдържанието на тия две понятия.

— Какъ схващате отношението между изкуството и красотата?

— Изкуство безъ красота не е изкуство. Красотата е идея, стремежъ къмъ по-съвършена обществена форма. И затова изкуството не може да бѣде само копиране, съзерцание на природата. Творение безъ идея, безъ красота, не е художествено творение. Художникътъ трѣбва да въплотява, а не да копира.

Следъ кратка почивка той наново започна:

— Художникътъ може да вземе известенъ образецъ отъ природата, но той винаги трѣбва да отмахва булото, що закрива красотата. Следователно, той е и робъ на творението, и неговъ господарь. Той е робъ чрезъ вещественитѣ срѣдства, съ които си служи, за да го разбератъ. Господарь е, понеже тия веществени срѣдства той преработва по свое разумно вдъхновение. Изкуството винаги трѣбва да ражда ново сѣщество, а не да повтаря нѣщо сѣществуваше. И това ново сѣщество трѣбва да сочи напредъ, да предрича, да тласка. Изкуството трѣбва да бѣде оржие на напредъкъ, т. е. да има красота. Творение, което не действува възпитателно и не създава ново човѣчество, е безъ красота, то не е творение на изкуството.

— И може би затова Достоевски е казалъ, че красотата ще спаси свѣта.

— Жалкото е, че днесъ красотата сме я затворили въ тъмница, като нѣкоя легендарна райска птица. Ние сме заключили изкуството и служенето на красотата въ художествени музеи и галерии, по стениѣ на театритѣ, по каменнитѣ стени на черкви и дворци и пр. Красотата и художественото творчество трѣбва, като слънцето, да свѣтятъ на всички и на всичко: и на планинскитѣ върхове, и на улицитѣ, по които ходимъ, и по вратитѣ на ковачницитѣ, и подъ навеситѣ на ханищата. Изкуството и красотата не бива да сѣ празнична премѣна, а всѣкидневна работна дреха. Изкуството и красотата не сѣ скъпоценна огърлица на шията на живота, а насѣщна потрѣба, въздухъ, вода и хлѣбъ. Тѣ трѣбва да бждатъ цимента, варьта, пѣськътъ и глината — основниятъ строителенъ материалъ на нашия животъ. Нѣщо повече, изкуството и красотата трѣбва да бждатъ главнитѣ архитекти на нашия общественъ животъ, въ всичкитѣ негови прояви. Извадени на улицата, отъ това нѣма да станатъ улични и площадни. Слънцето и надъ локвитѣ, и надъ блатата, все си остава пакъ слънце. Да, всички пори и клетки на живота трѣбва да бждатъ наситени съ красота. Всички художници (писатели, рисувачи, ваятели, артисти и пр.) трѣбва да бждатъ събирачи и носители на красотата. Тѣ сѣ нейни пророци и разпространители. И азъ мисля, че красотата ще спаси свѣта.

Пепелницата на Николай Райновъ се отрупа съ угарки. Великиятъ нашъ учителъ изведнажъ млъкна, изви вратъ и устреми погледъ въ една отъ закаченитѣ художествени картини въ стаята и се отдаде на пълно съзерцание. Станахъ излишенъ. Задешкомъ и незабелязано се измъкнахъ изъ работния му кабинетъ...

Теодоръ Траяновъ — София

Къмъ красотата

На Николай Райновъ

Кралице вѣчна на ефира,
Жестока, жива красота,
Къмъ тебе своя погледъ спира
Смирено всѣка нищета!
Самата мисль рабски трѣпне
Предъ твоя строгъ свещенъ
законъ,
Предъ твойтъ тайни недостѣпни,
Предъ твоя сждбоносенъ тронъ!

Не е ли твоята хармония
Въ небитието трепеть живъ,
Не сж ли твойтъ небосклони
Смъртъта на хаоса бурливъ!
Изъ твойта необятность строга
Кога животътъ възгорѣ?
Не си ли мисльта на Бога,
Не си ли земната сестра!

Самиятъ ли Миросъздателъ,
Ревнивъ, прострѣ надъ тебъ
ржка,
И скри отъ земния гадателъ
На твойта вѣчна власть лика?
Кой жаденъ сынъ следъ тебъ не
броди,
Чие сърдце не те зове,
Лжчтъ не си ли, който води

Къмъ гибель всички богове? —
Надъ безконечни океани,
Отвждъ небесния животъ,
Отмѣрвашъ ти съсъ знаци
странны
На вѣкове спокойний ходъ,
И само корабитъ смѣли
На нѣкой кралъ и магъ сърдцатъ
Достигатъ страшнигъ предѣли
На твоя омагьосанъ свѣтъ.

Що значи вѣчното проклятие
За този, който те съзре,
Когато въ твойто име свято
Готовъ е всѣки мигъ да мре!
И тамъ, де въ твойтъ пѣсиопѣния
Самата вѣчность се руши,
Загиватъ съ химни вдъхновени
Велики пламенни души!

И въ тази божествена трагедия
Смъртъта стои задъ твоя щитъ,
Героитъ, дошли въ победи,
Умиращи възкрѣсватъ въ митъ!
Надгробенъ танць на херувими
Прославя тѣхнитъ дѣла,
А ти, съ любовь неуловима,
Цѣлувашъ мъртвитъ чела!

Николай Вѣлевъ

Творческиятъ идеализъмъ на учителя.

Творческиятъ идеализъмъ на учителя е неразривно свързанъ съ сжщността на неговата професия и призванието му да бжде духовенъ водачъ на народа. Отъ голѣмо обществено значение е отношението на учителя къмъ неговата професия — дали той ще се счита най-обикновенъ чиновникъ, комуто се плаща за извършена отъ него работа, или творческа личность, която е осжществила въ себе си известни културни ценности и се е посветила на едно поприще, за да изпълнява многобройни и най-разнообразни задължения къмъ народа. Такова едно разбиране, което намира своето изражение въ една плодотворна дейность, макаръ и въ най-ограничени размѣри, трѣбва да изпълня и съпровожда всички мисли и дѣла на учителя. И, може би, то сжществува въ съзнанието на мнозина, обаче тежкитъ времена омаломощаватъ много воли и ги правятъ безпомощни зрители на съвременния упадъкъ въ всички области на живота.

Културниятъ напредъкъ, въ своето разнообразие, е общъ резултатъ отъ творческитѣ сили и възможности на безброй личности, които сж могли да се освободятъ отъ хилядитѣ грижи на всѣкидневнието, презрѣли сж своитѣ лишни потрѣби и сж обърнали погледъ къмъ тревожнитѣ въпроси, които налага самиятъ животъ, за да търсятъ и тѣхното разрешение.

Учительтъ е отъ разряда на тия личности, които долавятъ общитѣ тревоги и съмнения, разгадаватъ ги и по този начинъ разведряватъ живота. Естествено, въ такъвъ случай покоятъ на празното блаженствуване ще бжде смутенъ, днитѣ сж често помрачени, радоститѣ сж вгорчени, а лично щастие и добруване, тъй както се разбира обикновено, липсватъ. Жизнениятъ пжтъ на творческата личностъ сякашъ е посланъ само съ тръни и бодли. Отровна омраза, злоба и завистъ следятъ и плетатъ своитѣ злокобни мрежи, за да сломятъ всѣки благороденъ поривъ. Чемерна гибелъ заплашва всѣки мигъ творческата личностъ, обаче нейниятъ свободенъ духъ се стреми да преодолѣе и строши зловецитѣ вериги на жестоката действителностъ, да се издигне надъ гъмжешитѣ дребнавости и да полети къмъ далечнитѣ очертания на примамни идеали.

Въ мжчителнитѣ гърчения на този пленъ и въ тежката борба на волния духъ се зараждатъ по незнайни пжтища и закони тихитѣ и нѣжни трепети, които се оформяватъ впоследствие въ мощни потоци и ненаситна потрѣба за разностранно и многообразно творчество, което дава свѣтлата радостъ отъ самораздаването и осжществяването въ живота.

Творецътъ-учитель е онзи човѣкъ, който е махналъ ржка на своето бждеше, отрекълъ е въ душата си всѣка помисълъ да прави нѣкаква кариера, напусналъ е своето родно огнище и е отишълъ при народа, за да му поднесе съ молитвенъ възторгъ въодушвлението на своята младостъ, неизмѣнната си преданностъ и обета за вѣрна и полезна служба. Личната трагедия на учителя не е нищо друго, освенъ нищожна частица отъ тая на цѣлото човѣчество, неговитѣ страдания сж нищо предъ чуждитѣ, неговото спокойствие е смутено и отречено отъ жестокитѣ тревоги на настоящето динамично време. За него само едно е отъ значение — че живѣе съ потрѣбитѣ на човѣшкия духъ, изгаря въ тѣхнитѣ пламъци и жертвува личното си щастие заради това на народа.

Наличността на едно подобно съзнание разкрива и обяснява тайната на полезната дейностъ на учителя, като носителъ на известни културни ценности и на скжпитѣ завети на миналото, писани съ кръвта и страданията на редица поколѣния. Нѣщо повече — той става тѣхенъ единственъ тълкувателъ предъ своитѣ съвременници — възрастни и деца. Той живѣе винаги всрѣдъ народа, предъ него този народъ изплаква своитѣ сълзи, нему довърява своитѣ скърби и радости, нему се уповава въ смутни и тревожни времена. Учитель е той и призванъ водачъ, а водачътъ изживява много по-тежко болкитѣ и страданията на другитѣ, но той намира всѣкога въ себе си сили, за да се противопостави на отчаянието и да го замѣни съ вѣра въ собственитѣ сили и въ щастливия

край на всичко, защото въ просторитѣ на неговото вселюбяще сърдце сжествува готовността да служи на другитѣ, да ги утеша и привдигне падналитѣ и сломенитѣ. Учителътъ трѣбва да бжде съ повишено самочувствие, въпрѣки всичко, както и съ желание за творческа дейность въ обществото и училището, защото надъ него тежи осъзнатиятъ дългъ, който самоволно произтича отъ неговото сърдце и се явява като естествена последица отъ невидимитѣ връзки и негласния договоръ между народъ и учитель.

Творецътъ-учитель е носителъ на едно идеалистично отношение къмъ свѣта, което озарява погледа му и го кара да търси често пжти ценности тамъ, гдето ги нѣма, но този неговъ идеализъмъ съвсемъ не е чисто пасивна съзерцателность, положена на основитѣ на безплодна размисль и немощъ, а творчески идеализъмъ, живъ и деенъ, който не търпи никаква обосновка, за да оправдае своята наличность и който ние мжчно можемъ да създадемъ чрезъ външно въздействие и внушение. Този идеализъмъ произтича отъ доброто желание на личността и съзнанието за потрѣбата отъ изпълняване на единъ неизпълненъ дългъ къмъ обществото, като търси своето оправдание непрестанно и само въ живи дѣла. Въ такъвъ случай никакви прѣчки и никакви умувания не могатъ да отрекатъ неговата необходимость въ живота и неговата наличность въ душата на отдѣлната личность.

Творческиятъ идеализъмъ на учителя неизмѣнно следва пжтя, който му сочи единъ благороденъ и свободенъ духъ, и сломява всѣка съзнателна или несъзнателна съпротива на враждебно настроенитѣ воли, превъзможва всички прѣчки и твори, несмушаванъ отъ никакви полуистини—полулъжи.

Оптимизъмъ, свѣтла вѣра и несломима воля, която да не се пречупва лесно — ето мощнитѣ двигатели за една творческа учителска дейность. За твореца-учитель нѣма непостижими идеали. Той не се увлича въ такива, за чието осжществяване не разполага съ налични сили, или пъкъ го принуждаватъ да изживява непосилна мжка, когато е принуденъ само да ги съзерцава съ безнадеждие и печаль, а избира само онѣзи, които може действително да постигне, та по този начинъ да подчертае своето, колкото и да е скромно само по себе си, сжествуване.

Творческиятъ идеализъмъ е жизнена потрѣба на свѣтълъ духъ и несломима воля, които се стремятъ да доближатъ идеалитѣ до самия животъ, гдето се чувствува толкова много нуждата отъ правда, истина и красота.

Творецътъ-учитель носи едно непосилно бреме, което той драговолно си е наложилъ. Той знае, че всички велики сърдцеведци и учители сж носѣли въ душитъ си голѣмата и неразгадаема трагедия на човѣчеството, чувствували сж собственото си безсилие да разрешатъ вѣчно неразрешимитѣ проблеми, които сж тегнѣли като проклятие надъ тѣхъ и сж вгорчавали безрадостния имъ животъ. Тѣ, обаче, съвсемъ не сж се отказвали да служатъ на нещастното човѣчество. Наистина, много и много идеалн си стоятъ все още далечъ въ проекцията на студенитѣ и смълчани небеса, сякашъ земята не е готова да ги приеме осжще-

ствени изцѣло въ конкретни дадености, но това съвсемъ не значи, че нашитѣ стремежи къмъ тѣхъ оставатъ безъ никакви резултати. Нищо не ни позволява да мислимъ, че може да се живѣе безъ хубави идеали. Животътъ безъ идеали би билъ тъй пустъ и празенъ, както биха били пуси и празни небесата безъ Бога.

Дългъ е на учителя да разгрѣща страницитѣ на битието, да прогонва тежкия сънъ на престѣпното безразличие, което е премрежило очитѣ на отричащитѣ необходимостта отъ обществено служене, да обнадежда падналитѣ и да чертае нови хоризонти, подъ които да става очовѣчването на човѣка. Творецътъ-учителъ знае, че и най-незначителната величина е все пакъ по-голѣма отъ нулата, той знае още, че всичко, що се направи въ училището и обществото, е всѣкога повече отъ желаното и мечтаното, но не-направено. Да създава ценности, макаръ и най-незначителни, това му подсказва неговата съвѣсть и съзнанието, че той, учителътъ, е единствениятъ призванъ да върши народополезна дейность.

Може сждбата му да бжде твърде злочеста — да твори всрѣдъ несподи и лишения, може и да страда за своитѣ безкористни дѣла, може и никой да не обръща внимание на стореното отъ него. Единствената му утеха е, че смисълътъ на неговия животъ е да се самораздава и да изгаря въ пламъцитѣ на своя идеализъмъ. Пепелта, която остава, бележи диритѣ на неговото сществуване по пѣтя, който извървява презъ вѣковетѣ неговиятъ народъ.

Д. Лазовъ,

бившъ Соф. областенъ учил. инспекторъ

Активность и евристика при обучението

Много често днесъ, повече отъ всѣки другъ пѣтъ, чуваме, и то съ едно досадно чувство, че подрастващитѣ поколѣния излизатъ отъ нашитѣ срѣдни училища съвсемъ неподготвени за живота и неспособни да предприематъ каквато и да била самостоятелна работа. Това особено очебийно го виждатъ нашитѣ университетски професори, които сж страшно недоволни отъ голѣмата неподготвеностъ да следватъ университета по голѣмата частъ отъ днешнитѣ студенти.

Тая неподготвеностъ можемъ да я наблюдаваме въ нѣколко насоки:

1. Повечето ученици и студенти изучаватъ своитѣ уроци и лекции по чисто механиченъ пѣтъ, чрезъ продължително зубрене, безъ да могатъ да проявятъ единъ вътрешно проявенъ интересъ къмъ заучваната учебна материя. Тѣ често не могатъ да проумѣятъ дори смисъла и практическото за тѣхъ значение на това, което по неволя изучаватъ.

2. Неспособни сж да се ориентиратъ въ много свои начина-ния, въ разработване на дадени имъ теми и др. т.

3. Често въ това, което вършатъ, изпадатъ въ пълни кон-фузии и не знаятъ какъ да се оправятъ, кой пѣтъ да заловятъ,

плашатъ се отъ най-дребната прѣчка, отчайватъ се бързо отъ всичко и изпадатъ въ едно пълно безпомощно състояние.

А животътъ е бруталенъ и жестокъ. Тежко му на неподготвения за борба.

Колцина у насъ, наблюдавайки тия психически дефекти, сж се запитали за тѣхнитѣ причини?

Колко досега наши учители, следъ като сж привършвали всѣки свой урокъ, всѣка разработвана отъ тѣхъ методическа единица, сж правили вътре въ себе си единъ чисто психологиченъ анализъ на тая своя работа и колцина съзнателно сж търсили да видятъ самитѣ резултати отъ нея? Но истински да видятъ тия резултати, а не самодоволно да си кажатъ, че сж постигнали целта? Колцина училищни инспектори сж си давали достатъчно трудъ при своитѣ ревизии надъ учителювата работа въ класъ да могатъ да прозратъ истинскитѣ трайни психически резултати отъ тая работа? Мнозина таксуватъ всичко като последна дума на методическата техника въ обучението, приказватъ за въображаеми „резултати“ и продължаватъ типичнитѣ дефекти, изброени по-горе.

Както виждате, една голѣма проблема е поставена предъ всички ни: и родители, и учители, и педагози, и университетски професори, които непосредно сж заинтересовани да се намѣри изхода за премахване на тия психически дефекти въ учащата се младежъ, защото на тѣхъ се надѣва и държава, и общество, и народъ.

Отъ моитѣ дългогодишни наблюдения и опитъ, вглеждайки се и въ моята нѣкогашна учителска и инспекторска работа, дойдохъ до заключение, че причинитѣ за тия голѣми дефекти въ днешната учаща се младежъ се криятъ преди всичко въ общата неметодична училищна работа. Ако щете, за по-правилно мога да кажа — въ днешната голѣма „методичностъ“ въ всички учебни степени на нашата образователна работа. Парадоксално, нали?

Кой може да обвинява, че въ нашитѣ училища не се обучава методично? Кой може да докаже, че нашиятъ учителъ днесъ не познава методиката на разнитѣ учебни предмети? Кой ще отрече неговото творчество? Кждето и да отидете, което и училище да посетите, който и учителъ да наблюдавате въ неговата дидктична работа въ класъ, не може да не се трогнете и увлѣчете а въ това, което виждате и слушате: чудесно инсталирана лекция, нвлище сж всички учебни пособия и помагала, работата на учителя съ ученицитѣ върви въ една много увлѣкателна диалогична форма, въпросъ следъ въпросъ, отлични ученишки отговори, кжси въпроси, още по-кжси отговори и не виждашъ какъ бързо е протекълъ цѣлия учебенъ часъ, като всичко е отбелязано на време въ ученишкитѣ тетрадки. И все пакъ, отивашъ си, но не ти се ще да видишъ какво е постигнато. Несигуренъ си. Други пъкъ, щомъ всичко е вписано въ тетрадкитѣ, биха се страшно нахвърляли върху тебе, ако кажешъ, недай Боже, че не вѣрвашъ да е постигнато нѣщо. Еретикъ! И безъ да щешъ, ще си спомнишъ думитѣ на Хуса, казани нѣкога на кладата, на която трѣбваше тържествено да изгори истината.

Колко пъти, когато съмъ излизалъ като инспекторъ отъ нѣ-кой урокъ, автоматически съмъ възпроизвеждалъ въ мисълта си цѣлата учебна работа и съмъ се мжчилъ да проумѣя, дали дей-ствително има резултати не само по отношение на заучения урокъ, но и по отношение на онова формално образование, което е по-важно отъ всичко.

Урокъ за правата линия

— Деца, кой ще постави на черната дъска две точки, които сж отдалечени една отъ друга на 20 см.?

Излиза ученикъ и ги отбелязва.

Можете ли да ми кажете колко линии можемъ да прокараме между тѣхъ?

„Много“, е отговорътъ.

„Да ги прокараме“. За нѣколко минути се прокараватъ много криви линии, но, прокаравъ се и една само права линия, защото, вижда се много нагледно, че повече отъ една права линия не-може да се прокара.

Отъ сравненията по-нататкъ между всички начертани линии се вижда, че най-малката и най-кжсата е правата линия. Тогазъ тържествено се заключава, че *„най-кжсото расстояние между две точки е правата линия“*.

Можете ли да кажете, че всичко това не е минало строго ме-тодично, логично, последователно и напълно разбрано отъ уче-ниците? — Не.

И тъй вървятъ всички уроци. Дори и тия на най-слабитъ учители. Въпроситъ сж нагодени много сполучливо, въ много го-лѣмо изобилие дори, отговоритъ следватъ, урока се извлича из-цѣло отъ ученицитъ и иди кажи ти, че тукъ нѣма евристическа учебна форма и проявена ученишка активностъ. Правилно.

А защо тогазъ, въпрѣки тия „евристики“ и „активности“, все пакъ ученицитъ благополучно скоро всичко сж забравили и при най-малката своя учебна нужда не могатъ да го използватъ? Особено сж интересни всички теореми, формули и разни правила въ математиката. Дори ги зазубрюватъ горкитъ ученици, но все пакъ, при класна работа дори, съвсемъ не имъ идватъ на умъ и не знаятъ де могатъ да ги използватъ.

Каква смисълъ има това „методично“ обучение, щомъ като при нужда то не дава никакви резултати на ученика? И това не е ли въ умаленъ мащабъ голѣмия психически дефектъ, за който споменахъ въ началото на тая статия? Това не е ли кре-щящия проблемъ, който вълнува всички и който поражда много парадокси?

И безъ да ща, азъ се връщамъ назадъ къмъ термина „ев-ристика“, за да търся отговоръ на загадката.

Що е евристика?

„Еврика“, значи „откривамъ“. Архимедъ едно време ви-каше „Еврика! Еврика!“, когато откри закона за процента, който губятъ отъ теглото си всички предмети пуснати въ вода.

Дето ще рече, евристическата учебна форма съществува само тогазъ, когато ученицитѣ *откриватъ* и *творятъ*, а не когато механически и автоматично даватъ отговори на поставени въпроси.

Но, това *творчество* и *откриване* могатъ ли да се равняватъ на творчеството и откриването на възрастнитѣ, особено на гениалнитѣ измежду тѣхъ? Разбира се, че не.

Е добре. Многото учительови въпроси, задавани въ урока, не улесняватъ ли ученишката работа и не се ли явяватъ като абсолютна необходимостъ?

Тукъ е сжщността на цѣлата работа. *Докждъ трѣбва да се простре помощнаша роля на учителя при процеса на обучението*. И, въ такъвъ слѹчай, ще имаме:

Ако учительтъ отрупа ученицитѣ съ много въпроси, съ които премного претоварва душевната имъ работа при разработката на методическата единица, тѣ ще се загубятъ въ тия въпроси и отговори и нищо нѣма да остане отъ тѣй нареченото истинско ученишко творчество, което трѣбва да върви преди всичко по вътрешни негови подбуди и проявенъ наученъ интересъ. Тѣ нѣма да се вживѣватъ въ процеса на истинското свое творчество, а въ механичния процесъ на въпроситѣ и отговоритѣ, които често до тамъ стигатъ, че за ученицитѣ е достатъчно да казватъ само „да“ или „не“. Може ли въ такъвъ слѹчай и нѣщо трайно да остане въ паметта на ученицитѣ? Разбира се, че не.

Ако, обаче, учительтъ само съ най-необходимитѣ подканителни и ориентировачни въпроси подканя ученицитѣ да творятъ и да откриватъ по свой починъ и по чисто вътрешно въ тѣхъ проявенъ интересъ и любознателностъ да се добератъ до отговора на въпроси, възникнали лично въ тѣхъ въ процеса на тѣхната образователна работа, всѣки ще се съгласи, че всичкия тоя резултатъ и знание не могатъ да не се запечататъ въ неговата паметъ и да се ползува той винаги отъ това знание, когато би му дотрѣбвало.

Дето ще рече, *евристиката не е шаблоненъ редъ отъ въпроси и отговори при обучението, а търсене на истински знания, които ще останатъ твърдо закрепени въ ученишката паметъ, за да може винаги личността, която ги пази въ своята паметъ, да ги използва при всѣки удобенъ слѹчай*.

По тоя пжтъ само най-добре ще се насърдчаватъ и ония самобитни човѣшки гении, които съ своитѣ епохални открития оставятъ трайни следи въ творчеството и развоя на общочовѣшката култура и наука.

Но такова едно истинско обучение, безъ изкуственитѣ методични труфила, задъ които най-често се прикрива само истинската методическа неподготвеностъ и непохватностъ, а често и мързель, трѣбва преди всичко да почива на едни нови и съвсѣмъ изцѣло преработени учебни програми, за да преродимъ и днешното книжовно мухлясало училище, и да не търсимъ, както мнозина „педагози“ днесъ неправилно търсятъ другаде дефектитѣ на нашата образователна система.

Тая, както виждате, по-друго яче разбирана евристика, еври-

стика въ истинския дидактиченъ смисълъ на думата, ще има и по-дълбоки основания въ ученишката психика. Не. Тя ще търси своя стимулъ за работа изключително въ тая ученишка душа и въ особеноститѣ на ученишката индивидуалностъ. И, както ще видимъ, тя е възможна само при една въ по-голъма степенъ проявена ученишка *активностъ*. Та що е *евристика* при обучението, ако не пробудилата се ученишка *активностъ* за *творчество* и вървежъ по самобитенъ пѣтъ за събира на знания и опитъ? Човѣкътъ минава въ умаленъ мащабъ пѣтя на общочовѣшкото творчество. Това е доказано отдавна отъ биолозите. Човѣкътъ е принуденъ, както всички живи твари, да води непрестанна борба за съществуване. Тая борба не може да се води по пѣтя на пасивната съпротива, а само по тоя на пълна агресия. Който не може да побеждава, той е обреченъ на поражения. Победитѣ, обаче, се постигатъ само по пѣтя на постоянната и систематична подготовка. При това, подготовката е най-смислена, когато тя непосредно се чувствува отъ тоя, който я лично самъ и за себе търси, а не механически давана подготовка и безъ вътрешенъ стремежъ. На психологически езикъ казано: само тогазъ, когато всѣка личностъ е активна къмъ околната срѣда, може да се говори и за усилена психическа дейностъ въ нея, при която действително ще има конкретни резултати. Така е и съ ученика. Ако на неговото обучение се гледа презъ призмата на механическата подготовка и безсмисленъ зубрежъ, несъмнено, той ще е „активенъ“ само да зубри, а не и да твори. Даватъ ли си смѣтка за това тия учители, чиято вещина се състои въ това да задаватъ задачи и уроци колкото се може въ по-голъмъ размѣръ? Та това е формено убийство на всѣко ученишко творчество и самодейностъ. Това е физическо и умствено изтощение, което само ще ускорява процеса на дегенеризма въ днешното отрудено и измъчено човѣшко общество.

Възгледътъ за ученишката активностъ днесъ е измѣстенъ отъ единъ демониченъ усѣтъ на човѣшката душа и отъ едно вражеско отношение къмъ бедната ученишка несъвършеностъ и крайна негова неподготвеностъ. До кога ще продължава това? Но то води и къмъ израждане на нацията. Даватъ ли си смѣтка за това днешнитѣ „държавници и мѣродавни фактори“?

Активностъ въ ученика ще има, когато е будна и дейна неговата аперцепираща способностъ. И, колкото тая способностъ е по-голъма, толкова и активността му ще е по-голъма. И обратнo. При това, тая способностъ у ученика ще се проявява само тогазъ, когато той по свой собственъ пѣтъ твори и създава, търси и открива. Изкуственото ръководство, което винаги изпуска тая нишка на работа при обучението; не постига никога и никакви реални резултати. Ученици, които сж имали и иматъ нещастieto да минаватъ подъ страшния бичъ на това грубо механично въздействие и подпомагане, оставатъ за винаги умствено неподготвени, практически некадърни и пасивни мъченици въ днешния и безъ това много тежъкъ животъ. Колцина днесъ младежи не сж такива? Но това вече не е парадоксъ, а логическа последица

на едно престъпно невежо въздействие, при което ни дума не може да става нито за истинска *активност*, нито за истинска *евристика* при днешното школко обучение.

Нека да се възстанови правилното и педагогично ръководство и да се премахне чисто полицейското въздействие и контрол при днешната школка практика.

Тепърва ще мечтаемъ за зората на едно истинско освобождение по терка на отдавна заглъхналото Violino Primo.

Тодоръ Д. Лозински —

училищен инспекторъ въ гр. Варна

Сжщностъ и значение на преговора¹⁾

(продължение)

Всѣко време има своята философия на битието и човѣкъ се води по нея. Тая философия включва въ себе си убежденията на хората за вселена, природа, човѣкъ и общество, за смисълътъ на живота, за истина, красота и добро. Училището има за задача, давайки на ученика знания, да изработи въ него тая философия, тоя мирогледъ, който не го направи, както казваме, зрѣлъ човѣкъ, годенъ да застане на собственитѣ си крака като личност и гражданинъ тогава, когато го пустнемъ въ живота съ дипломъ въ ръка. Ако училището не е могло да направи това, то не е изпълнило своето предназначение, и въ такъвъ случай то се отрича отъ обществото. Прави ли това нашата гимназия, нашето изобщо срѣдно учебно заведение, което дава дипломъ за зрѣлостъ? Ученикътъ, който следва курса на срѣдното училище, гори отъ жажда да опознае свѣта, да оформи своята философия на живота и когато това не му се дава отъ училището, отъ посветенитѣ — учителитѣ, той ще подири други учители, може би отречени сжщо така отъ общество и държава, и може би той ще стане жертва на тия външни, безотговорни фактори, които се представятъ за благодетели, истински учители на младежта, твърде много привлѣкателни съ своитѣ лъжи, които младежътъ не може да разпознае като такива, защото тѣ сж подсладени и сж твърде приятни на вкуса и настроенията на младия човѣкъ.

Училището чрезъ системата на знанията, които дава, трѣбва да може да създаде свѣтлогледа на своя възпитаникъ, за да може да го запази отъ опасноститѣ, които гъмжатъ около него. Ако то не може да направи това, нѣма право да сжществува. И ако ученицитѣ не търсятъ знанията само въ училището — защото учителитѣ не могатъ да бждатъ за тѣхъ достатъченъ авторитетъ — не сж виновни тѣ, ученицитѣ, а учителитѣ, които [рушатъ собстве-

¹⁾ По въпроса „Какъ да става преговора?“ въ редакцията сж постъпили и други статии съ други гледища. Ще имъ дадемъ мѣсто въ друга книжка на списанието.

ното си дѣло. Учителството на срѣдното училище, преди всичко, трѣбва да образува една здрава единна колегия, съ еднакви убеждения, като единъ човѣкъ, която да има амбицията да пази своитѣ питомци отъ посегателствата на разбойници, които крадатъ душитѣ на неопитнитѣ младежи. Нататѣкъ, въ единъ градъ учителитѣ отъ всички степени и видове училища, подпомогнати отъ родителитѣ, трѣбва да образуватъ едно цѣло, организация, която да има за задача да бди за цѣлата младежъ въ града, за всички тия деца, които ежедневно сж на училище, за да се учатъ и растатъ да станатъ вѣрни, здрави и силни въ широкъ смисълъ на думата граждани на Родината.

Застанали на това гледище, ние можемъ да говоримъ за значението и задачитѣ на преговора като необходимъ моментъ въ системата на образованието. Видѣхме, че преговоръ значи буквално повторение на говоренето веднажъ. При обучението обикновено мислимъ, че да преговаряме значи да повторимъ по-рано ученото и че ще го повтаряме толкова пжти, колкото трѣбва, за да не се забравя. Повтарянето следва сжщия пжтъ, сжщия редъ на изказване ученото, какъвто е имало при преподаването. Такова повтаряне ние имаме още въ началото на разработване нова материя, когато искаме да се запомни една малка частъ на знание, дори едно изречение само. Така ние искаме отъ ученицитѣ да повторятъ целѣта на урока, да повтарятъ при частичнитѣ и общото схващания. Караме по нѣколко ученика да повторятъ едно и сжщо установено положение, за да може да се запомни, въ следния частъ изпитваме ученици, за да провѣримъ, какъ е запомненъ и разбранъ преподадениятъ материалъ. Последнитѣ повтаряния отъ редъ ученици ние считаме като моментъ за упражнение, или словесенъ, абстрактенъ изразъ и това е, казваме, третиятъ необходимъ моментъ следъ наблюдението и преработката въ всѣки учебенъ процесъ, при който целимъ усвояване на едно какво да е знание за моментъ. Това многократно повтаряне, обаче, ние не наричаме преговоръ, а упражнение, необходимо за да се задържи знанието отъ ученика. И знаейки, че то лесно се забравя, и ако не се повтори, то не ще се запомни за по-дълго време, ние изпитваме преподаденото на следния частъ и тогава вече слагаме и оценка на ученика. За подsigуряваме заучването на материала, за улесняване ученика въ запомняне и припомняне отпосле на материята ние си служимъ съ разни нагледы, като картини, диаграми и т. н., но общо за всички теоретически знания, които искатъ словесно изказване, употребяваме планове и скици на преподаденото — това е въ най-добрия случай. А обикновено даваме на ржка на ученика учебника, за да „учи“ урока си и по-ржчваме „хубаво да го научи“. Всѣки учител добре знае, какво значение иматъ тия планове-скици, които не само посочватъ на ученика кои въпроси и въ кой редъ има да ги помни и по тѣхъ да говори, но и отбелязватъ сжщественото въ кжси изрази-изречения, които именно трѣбва да се знаятъ и по тѣхъ ученикътъ отъ своя страна трѣбва да говори по-наширако, да обясни, да каже положенията, които съдържа планътъ-скица на урока. Тия пла-

нове-скици сж необходими при обучението, едно, че още когато се съставят и записват отъ ученика, материята се схваща по-добре, запомня се по-лесно и за по-силния ученикъ тѣ сж достатъчни, за да си припомни цѣлата предадена материя. При тѣхното съставяне ние осигуряваме усвояването на знанията отъ цѣлия класъ, освенъ отъ ученици, които не сж въ класъ. Учебникътъ служи на по-слабитѣ и отсъстващи ученици. А има случаи на обучение, когато липсва учебникъ и тогава на ученика оставатъ само тия планове-скици за припомняне и ориентиране. Тия планове-скици сж необходими за ученика, па и за учителя, още за туй, че съ тѣхъ знанията се подреждатъ, систематизиратъ, разграничава се сжщественото, най-важното отъ второстепенното, отъ подробноститѣ. Днесъ е изключено преподаването — разработването на каква и да е словесна учебна материя да става само устно по учебника, безъ такива планове и скици.

Но повтарянето въ сжщия и въ другъ часъ на материята още не е преговоръ, макаръ буквално преговоръ да значи повторение. Ние различаваме повтаряне отъ преговаряне на материалътъ, когато преговоротъ се отнася до група материали: на-примѣръ, една историческа епоха, единъ отдѣлъ отъ сродни материали, или редъ такива групи отъ учебната материя, които трѣбва да се преговарятъ въ края на срока или въ общия преговоръ. Имаме, значи, преговоръ на известна материя преди още да е дошелъ срока по правилника, защото учителятъ вижда, че за да мине нататъкъ, къмъ нова материя, трѣбва да направи прегледъ на разгледания вече дѣлъ. И той е правъ да направи тоя прегледъ. Но ето че той ще се натъкне на въпроса, какъ да се преговори изучения дѣлъ материя. Може ли той и ще има ли право да кара ученицитѣ да повтарятъ материята по учебника? — Никакво право не ще има за това, защото ученикътъ ще бжде заставенъ да чете по учебника редъ страници, да ги „кълве и зубри“, както казваме, да мори излишно силитѣ на своя мозъкъ и хаби нерви на вѣтъра. Ето за тоя преговоръ ще му послужатъ плановѣтъ-скици, които на време сж съставени въ класъ по тая материя, и на ученика остава да ги прегледа въ системната си тетрадки и да си припомни по тѣхъ наученото и запомни добре сжщественото, дадено въ скицата. А учителятъ е длъженъ, като е далъ на ученицитѣ за задача прегледъ на известенъ материалъ, въ часъ да направи прегледа, като води беседа, тъй както постъпва при нова материя, безъ да иска ученицитѣ да му повтарятъ, а той само да слуша, да задава въпроси и да чака ученицитѣ да му даватъ цѣли изложения. При тоя прегледъ ще има да се изведатъ нови, общи положения, да се установятъ правила, истини, които при отдѣлнитѣ уроци не е било възможно да се установятъ. да се извлѣкатъ поуки и т. н. Това показва, че за ученицитѣ часътъ на преговора е часъ за установяване нови познания. Плановѣтъ-скици отъ отдѣлнитѣ учебни

*) Повтарянето се отнася само до единична, частична материя (пропуснато).

единици и отъ прегледитѣ ще служатъ на срочнитѣ и крайгодишни преговори.

За планове-скици ние не говоримъ отъ трето отдѣление на първоначалното училище, когато почваме въ елементаренъ видъ да запознаваме ученика съ наука въ видъ на програмнитѣ предмети (родинознание, въроучение-нравоучение, природознание) и стигаме до края на срѣдното училище.

Въ основното училище — първоначалното и прогимназията — за образуване на наученъ свѣтогледъ, необходимъ за всѣки човѣкъ, още не можемъ да говоримъ, но все пакъ тука се полагатъ основитѣ на научно схващане и познаване свѣта. Системата, порядъкътъ въ знанията, съгласуването между тѣхъ, се иска отъ детето въ първоначалното училище. И то не може да търпи противоречиви твърдения, и неговото съзнание иска единство, съгласуване въ знанията, доколкото, разбира се, то го долавя. Едно здраво, нормално дете, което знае, що е бѣло, не ще приеме твърдението, че сжщото нѣщо е черно, или $2+2=4$, че $2+2=5$ и т. н. Още отъ тукъ, значи, ние слагаме основата на единството на познанието и на научния свѣтогледъ въ човѣка. И въ продължение на курса на основното училище ученикътъ има да усвои знания въ свѣта изобщо, за природата и обществото, които го окръжаватъ и опредѣлятъ неговото битие, и които, ако и да не сж пълненъ, подробенъ наученъ свѣтогледъ, сж знания все пакъ положителни, които трѣбва да сж систематизирани, защото ще служатъ за ръководство и ще послужатъ за оформяването на наученъ свѣтогледъ по-нататкъ, било въ училище, било вънъ отъ него. А нуждитѣ на живота, на общественя и държавенъ животъ налагатъ всѣки човѣкъ, безразлично какво обществено положение заема, да има свѣтогледъ, съгласенъ съ науката, който го прави сигуренъ членъ на държавата, крепи го въ живота чрезъ участието му въ общественитѣ отношения и трудъ за общо благосъстояние и миръ.

Основното училище, следователно, трѣбва да положи основата на наученъ, съвремененъ свѣтогледъ. Науката за обучението търси материалитѣ, срѣдствата и начинитѣ за това. Старата концентрация между разнитѣ учебни предмети, съвременното цѣлостно, или комплексно обучение, методътъ за проектитѣ, далтонскиятъ планъ на учене и пр., иматъ за цель улеснението на учениковата мисль въ пътя на полагането тая основа на наученъ свѣтогледъ. Разбира се, че при различнитѣ организации на обучението, въ които се провежда нѣкои отъ тия планове, постиженията не сж едни и сжи и се иска отъ учителя, който ръководи обучението, да следи за обединението на знанията и образуването на свѣтогледа въ ученика. При всички обаче организации на обучението се налага като необходимъ моментъ, който цѣли да подреди, систематизира и обедини отдѣлнитѣ познания и отъ разнитѣ области на живота въ строенъ наученъ свѣтогледъ, *преговорътъ*.

Това, което като научно положение изъ една наука е установено и се усвоява отъ ученицитѣ, трѣбва да може да се тури въ съотношение и въ връзка съ установеното изъ друга наука,

тъй че въ края на курса на учението ученикът да има цялостно, обединено, чисто от противоречия знание за себе си и свѣта. Ако обучението се води по предмети, застъпени отъ специалисти, както това е въ срѣдното училище, следва, че трѣбва да има учителъ и наука, която да съпостави истинитѣ отъ разнитѣ науки, да направи изводи отъ тѣхъ и да изработи система отъ общи истини, които за отдѣлния ученикъ ще бждатъ неговиятъ свѣтогледъ. Такава задача преди години нѣмскиятъ психологъ-философъ В. Вундтъ възлагаше на философията. Каквото име да носи тая наука, тя трѣбва да обедини въ една безпротиворечива система познанието за природа, човѣкъ и общество въ тѣхното битие въ минало, настояще и близко бждеще. Тая наука ще включва въ себе си истинитѣ на живота изобщо — биологията и за човѣшкото общество, — това ще е историята, географията и социологията. Такава обединяваща наука за срѣдното училище още нѣмаме и за това твърде много трѣбва да се съжалява. Днесъ остава на самия ученикъ да съпоставя, свързва и обединява, да си създаде самъ философията на битието, а това той много може да свърши безъ помощъ. По-добре въпросътъ за свързването на знанията въ безпротиворечива система може да се разреши въ прогимназията, но тукъ по-скоро ще имаме само подреждане на факти изъ природо-математическитѣ и историко-социалнитѣ науки, както и отчасти причинното свързване на тия факти, за да може да се не намѣрятъ противоречия по между имъ, а сѣщо тъй и извеждане на нѣкои закони, правила и норми. Но и тука, както и въ гимназията, специалиститѣ по групитѣ предмети не се интересуватъ освенъ отъ своята група и гледатъ съ купища факти най-старателно да затрупватъ ученика. Сѣщото трупане, сѣщото прехранване съ знания виждаме да се прави и въ първоначалното училище.

Тая цель на преговора—създаването на наученъ свѣтогледъ, или поне да се положи основата му въ основното училище, днесъ не е работа на общеобразователното училище. И за какъвъ свѣтогледъ говорите, ще ме запитате, когато това не е работа на училището! Всѣки учителъ, ще кажете, има своята научна областъ, която разработва, и нему по програма остава да изпълни задачата си, като даде време за преговоръ, за който говори програмата, безъ да посочва въ що се състои той: тая работа се остава да свърши учителътъ. Но ето, че всѣки специалистъ гледа изключително на своя предметъ и иска да се наложи, като всѣки отъ тѣхъ има своитѣ философски убеждения и покрай специалността си има амбицията да прокара и предаде на ученицитѣ своитѣ социално-политически схващания и умонастроения. Така учителитѣ у насъ сж действували въ миналото, а има времена, когато, по силата на инстинкта за самосъхранение, мнозина мълчатъ, свърфи главитѣ си въ пѣсѣка като камилска птица, и не виждатъ, че трупътъ имъ е откритъ и ги издава. А не може едновременно да се служи на двама господари — Богу и Мамону. Трѣбва да има единъ свѣтогледъ въ основното училище — България. Тя да е надъ всичко. На нея трѣбва да служатъ всички—

отъ най-голѣмия до най-малкия. И пжтътъ на тая служба е единъ, и въ тоя пжтъ ще маршируваме всички съ смѣла, твърда крачка. Който показва слабостъ, той не служи на Родината. Нека да имаме една обичъ — обичѣта къмъ България и нейнитѣ синове — наши братя. Нашата свързваща ни въ една ржка, едно сърдце и една воля идея, която обединява всички наши понятия отъ свѣтогледа ни, това е нашата Родина съ нейното борческо минало, нейнитѣ днешни страдания и хубавото ѝ близко бъдаще. Това е оная земя, за която нашиятъ безсмъртенъ Яворовъ произнесе пророческитѣ слова:

„Съ кръвѣта си кръстъ ще начертая
Отъ Дунавъ до Егея бѣлъ,
И отъ Албанската пустиня
До Черноморскитѣ води!“

Съ тоя свѣтогледъ въ душата си българскитѣ учители трѣбва да влиза въ свещената сграда на българското училище съ свалена шапка и съ благоговение, тъй както прави пристъпвайки въ Божия храмъ. Той не трѣбва да се бои нито отъ упръци и заплахи, нито отъ иронични очи, отправени къмъ него, а смѣло и гордо да върви по свѣтлата пжтека на родния възходъ съ знамето на България въ дѣсница.

Милошъ Павловичъ —

директоръ на опитното у-ще въ Сараево (Югославия)

Кинематографътъ като възпитателно сръдство¹⁾

Въ последно време се забелязва едно явление, което и по времето, въ което се развива, и по своята сжщностъ, и по своитѣ сътрудници, е една естествена последица отъ грижи на всички общественици за едно по-добро бъдаще. Навсѣкжде, и въ стариятъ, и въ новиятъ свѣтъ, се свикватъ конгреси и събрания, на които се търсятъ, предлагатъ и изпитватъ сръдства и методи за създаване на по-добри съвременни социални отношения, които сж основно разбъркани отъ новитѣ следвоенни схщания на нашата съвременностъ, на човѣка и на обществото, въ което живемъ.

Едно отъ новитѣ сръдства за издигане и подпомагане на „моралното възпитание“ — така, както го наричатъ съзгродницѣтъ на Линколна и Вашингтона — е кинематографътъ. Него тѣ сж успѣли по свой начинъ и свой вкусъ да американизиратъ, прилагайки го като превъзходно възпитателно сръдство и въ училището, и вънъ отъ него — въ живота.

По думитѣ на г-нъ Fairchild-a, създателътъ на нова възпитателна метода, нито едно откритие отъ този родъ въ днешно време не може да се сравни по своята стойностъ съ кинематографа-

¹⁾ Този въпросъ днесъ е актуеленъ въ югославянската педагогическа литература. Г-нъ Милошъ Павловичъ е единъ отъ най-добритѣ методици въ братска Югославия. Отъ сжщиятъ въ редакцията ни сж постъпили и други ценни статии, които ще дадемъ последователно.

Днесъ, когато филмовата техника се развива въ голѣми размѣри, когато се инсталиратъ монументални филмови предприятия при висшиятъ изборъ на „Холивудскитѣ кинооператори“, отъ интересъ за насъ е да знаемъ, въ какво се състои тая ценностъ и на какви основи и заключения почива този методъ, който, по думитѣ на своитѣ привърженици, обещава цѣла революция при моралното възпитание въ най-близко бъдеще.

На кратко казано, той се състои въ това, че съ помощта на кинематографа се илюстриратъ известни идеи отъ мораленъ и отъ общо възпитателенъ характеръ; разбира се съ подходящо съдържание и избрана иллюстрация.

Г-нъ Fairchild твърди, че презъ дългогодишнитѣ си наблюдения надъ децата дошелъ най-после до заключение, какво голѣма частъ отъ тѣхъ се развиватъ и растатъ безъ да иматъ ясно съзнание, що е добро и що е лошо. Главната причина за това е липсата на примѣри за назидание, чрезъ които изключително трѣбва да се възпитава детето, и чрезъ които ще се създаде у него критерий за преценка на всички постѣпки въ живота. Въ игритѣ и забавитѣ на групи, въ семейството или въ училището, децата иматъ допиръ съ много въпроси отъ мораленъ характеръ, за които схващания и разрешавания сж свършено неспособни, едно, благодарение на своята умствена оскѣдица (бедностъ и незрѣлостъ), и друго, благодарение отсъствието на по-ясни и по-разумни упѣтвания отъ по-старитѣ и призвани специалисти педагози.

Ако при такива обстоятелства детскитѣ инциденти отъ тѣзи области, които сж въ противоречие съ основнитѣ етически принципи, се подлагатъ на критика съ разумнитѣ обяснения и поуки отъ по-старитѣ специалисти-възпитатели, съ това би се създавала възможността за добиване на превъзходни примѣри отъ мораленъ характеръ, отъ които ще се създаде критерий у децата за преценка на своитѣ постѣпки. И ако тѣзи поуки и обяснения бждатъ подкрепени съ хубави, изразителни, пластични и отговарящи за целта иллюстрации, тогава и успѣхътъ отъ ефекта и влиянието върху детската душа би било значително по-голѣмо и значително по-положително.

Въ това направление г-нъ Fairchild (като председателъ на комисията за морално възпитание въ Балтиморъ, е употребилъ 14 години неуморна, енергична и смислена работа и изразходвалъ 20,000 долара за осществяване на тѣзи хубави идеи, събирайки най-необходимитѣ и най-релефни (подходящи) кинематографични снимки на следнитѣ теми:

- 1) За джентлементностъ (човѣкъ съ благородни нрави и обноски) — 100 филма.
- 2) За прилежностъ (старателностъ) — 100 филма.
- 3) За истински редовенъ и точенъ спортистъ — 100 филма.
- 4) Какво ще правя като порастна и защо ходя на училище? — 70 филма.
- 5) За мнение и размишление на по-старитѣ за детскитѣ нрави: пѣргавостъ, твърдоглавие (инатъ), свадливостъ (сприхкавостъ) — 50 филма.

За да се пригответи необходимият материал само изъ детския животъ, избирайки го и нареждайки така, че съ него известни опредѣлени идеи да могат по-ясно, по-опредѣлено и по-пластично да се илюстриратъ, се изминали много години и изразходвали много долари. Всѣка отъ споменатитѣ теми е най-грижливо изработена по опредѣленъ и предварително обмисленъ планъ и скица съ възпитателна цель. За примѣръ на работата показваме въ конспектъ нѣколко теми:

Джентлементъ

Цель: Трѣбва да бжде благороденъ, издигнатъ въ постъпки и маниеритѣ си. За това детето трѣбва да запомни и следватѣзи илюстрации и правила:

- 1) Почитай по-старитѣ!
- 2) Почитай и пази правата на другитѣ!
- 3) Бързо се корегирай въ злото, което самъ си направил!
- 4) Търси за себе си винаги честния пжтъ и по него да вървишъ въ всѣка една работа.

Истински редовенъ и точенъ спортистъ

Цель: Да се стреми да притежава всички условия на добъръ и точенъ другаръ. Предъ васъ е вашия другаръ Коптанъ (Kolege Koptian). Ето, той е приготвенъ за игра съ топка. Подражай му! Погледни го добре и оцени, дали е той истински добъръ другаръ и спортистъ! Дали се придържа точно въ спортнитѣ правила:

- 1) Спортътъ се прави съ воля и любовъ!
- 2) Изпълнявай дословно правилата на играта!
- 3) Бжди приличенъ, внимателенъ и предпазливъ!
- 4) Бжди смѣлъ и сръченъ!
- 5) Дръжъ се и винаги имай предъ очитѣ си обясненията на учителя за играта—спортъ.
- 6) Дай цѣлата почить на победителя, но никога не усмивай и подценявай победения!
- 7) Знай и признавай, кога и какъ си побеждаванъ!
- 8) Бжди колективно гордъ въ своитѣ общи успѣхи, но никога не се радвай на несръчности и неуспѣха на другаритѣ си—твоитѣ партньори.

Тѣзи задължителни правила съ морална основа биха останали, като такива безъ никакво влияние надъ децата, ако не сж нагледно илюстрирани. Но, когато предъ тѣхъ се покаже на кинематографното платно велосипедно надбѣгване, като спортно състезание, тогава тѣ ясно ще видятъ, кога състезателитѣ правятъ лоши и недопустими движения въ надбѣгванието, за да объркатъ и съ това да попрѣчатъ на своя приятель. Съ такива картини децата ще добиятъ ясна представа за онова, което въ етиката на спорта се нарича „meanness“ — „подлостъ“. И ако веднага следъ това се появи на платното друга серия отъ нови картини, които не показватъ „meanness“—подлостъ, но изразяватъ „gentleman's game“ — джентлементска игра, въ която се спазватъ

всички правила на спорта и се изтъква етиката уважение между членовете при всеки спорт, която ревностно се пази, развива и споредъ условията изпълнява — тогава илюстраторанитѣ правила не оставатъ за децата само едни прости отвлечени (абстрактни) правила, но ставатъ конкретни представи за действителността и истината.

„Животътъ въ обществото ни представя не само непоносими, но и крупни (голъми) престѣпления, — казва г-нъ Файршилдъ. Къмъ тѣхъ включиме и онѣзи малки простѣпки на децата, като твърдоглавието (ината), надменността, високомерieto, самохвалството, детската лъжливостъ и пр. Тѣзи нагледъ дребни простѣпки тровятъ нашиятъ животъ и ни отчуждаватъ, като неудобни, нетърпеливи, даже и опасни за срѣдата, въ която живѣемъ. Тъкмо това трѣбва по-ясно, по-пластично, по-забележително и нагледно да представимъ на децата по пѣтя на кинематографнитѣ снимки и то съ изразителни живи илюстрации, които да дадатъ, несъмнено далеко по-сигурни желани, положителни и полезни възпитателни резултати, отколкото голитѣ абстрактни моралистични фрази или наредби, разписания и правилници. Но да се изпълнява тази задача на конкретни обучения въ моралъ и да се проведе това дѣло на практика по пѣтя на кинематографа, не е лека работа. Тази толкова комбинирана и деликатна дейность изисква маса най-необходими материали, безброй изпитания, преживѣвания, инсталиране на чисто въображаеми положения, както и голѣмъ брой други срѣдства. Както за всички други предприятия, така и за тия, въ Съединенитѣ америкъ държави е силно развитъ частната инициатива, побудена отъ чистата любовъ къмъ децата, отъ човѣколюбие, за което се даватъ чистосърдечно голѣми суми, нежалежки материални срѣдства и жертви.

Отъ интересъ е да се изтъкне факта, че въ Съед. америкъ държави сж успѣшно прокарани много реформи въ духа на трудовото (дейно) у-ще на Джонъ Дюи (Johna Dewya) и учителката Helene Parkhurst известна съ своя прочутъ въ днешно време Dalton-plan. По сжщия методъ работи и г-нъ Файршилдъ и чрезъ училищния кинематографъ възбужда детскитѣ преживѣлици, които често пѣти сж основа при възпитателната работа на трудовото училище.

Този методъ получава все по-голъми привърженици, не само въ Америка, но и вънъ отъ нея (Англия, Германия и Русия). Въ Русия кинематографътъ е необходимо пособие за всѣко основно училище. Въ Германия всички училищни кинематографи иматъ централа, богато субсидирана отъ държавата, която разпраща филмитѣ по училищата.

Въ французкото списание „Ева“ е публикувано едно голѣмо изложение — дисертация за ролята, която кинематографътъ би могълъ да изиграе при възпитанието, доказвайки съ примѣри, че неговитѣ услуги може да се умножатъ и употребятъ до безкрайность въ възпитателния училищенъ животъ.

Отдѣлтътъ на основното образование при Министерството на народната просвѣта въ много европейски държави не може да

засили повече своята дейност безъ потребнитѣ проекционни апарати и кинематографни филмове, които безъ съмнение правятъ много чувствителни (осезателни) всички сказки, изнесени както отъ народнитѣ читалища, така и чрезъ народнитѣ университети и пр.

Въ много европейски държави хигиеничнитѣ учреждения и домове за народно здраве всаждатъ у народа хигиенични навици само чрезъ учил. кинематографъ. Той е по-необходимъ отъ радиоапарата.

Влиянието на киното за човѣшкитѣ постѣпки, особено за тия на младежта, е много силно. Мнозина отъ тѣхъ сж станали престѣпници следъ гледането филма на нѣкой гангстеръ. И както порнографическата литература при моралното възпитание на децата е вредна, отхърлена и забранена, така би трѣбвало да се отхърлятъ и филмитѣ, които подъ видъ на представление за човѣшкия животъ и човѣшкитѣ драми даватъ въ сжщностъ онова, което порнографски разрушително влияе на младиятъ духъ. Всѣки филмъ трѣбва да бжде изработенъ въ положително и възпитателно направление. Целта на възпитатанието е да даде морална мощностъ, и срѣдствата трѣбва да отговарятъ на тая цель, безъ огледъ на жертвитѣ, безъ да се взематъ подъ съображение мненията на нѣкои консервативни и застарѣли схващания за възпитание и животъ.

Съ този погледъ въ много държави сж прокарани закони за уреждането подобни филмови предприятия. Съ тѣзи закони е взето предъ видъ отношението на филма къмъ възпитателнитѣ цели. Тази е основата, върху която трѣбва да сжществуватъ филмовитѣ предприятия, като бжде напълно ограничено вредното влияние на неморалнитѣ филми.

Тѣ трѣбва да подпомагатъ пропагандата за просвѣщение на народнитѣ маси въ хигиенично, социално, държавно-творческо и просвѣтно отношение. Установено е, че отъ като се разви биоскопа (кинематографа), неговото огромно морално влияние върху широкотѣ народни маси е все по-чувствително. Това движение днесъ разполага съ голѣма литература. Нека и ние да го използваме за възпитанието на нашата младежъ: да бжде тя морално здрава и родолюбива.

Превела: Ева Илкова

Д. Правдолюбовъ — София

Единъ излетъ до лѣчебната станция на просвѣтния съюзъ въ Сулу-дервентъ.

Часовникътъ на търговската гимназия въ Лозенецъ удари шестъ. И новъ лѣтенъ день, сѣщо като всички други, бавно пропѣлзъ изъ софийскитѣ улици, притиснати отъ огромни домове, чиито прозорци въ тъмата стърчеха като угаснали кандила. Ставамъ отъ леглото и набързо се приготвямъ. Тръгвамъ за гарата. Заедно съ нѣколцина учители и учителки искахъ да посетя силно радиоактивнитѣ бани въ Сулу-дервентъ и лѣчебната станция на просвѣтния съюзъ тамъ.

Точно въ седемъ влакътъ потегли и почна да си тананика: тадада-тадада. Свитъ въ единъ жгълъ, мълча. Мълчатъ и другаритѣ ми. Поглеждамъ презъ прозореца: като на кинематографъ софийскитѣ улици изъ крайнитѣ квартали се показватъ и скриватъ. Задъ тѣхъ Витоша, като неподвиженъ великанъ, стои и не мърда. Въ утринната заря тя изглежда като че ли презъ нощта е наближила българската столица, за да я приспива и пази.

— Тадада-тадада, — весело си пѣе влакътъ и хвърчи по Софийското равно поле. Отвѣнъ летятъ скатове, дървета, кѣщи.

Започватъ се весели разговори. Компанията ми се събуди и раздвижи. Голи баири се движатъ край прозорцитѣ ни. Влакътъ лети съ всичка сила по една долина. Сме въ Ихтиманското дефиле. Наближаваме гара Костенецъ. Минаваме мукавената фабрика — грамадно здание. Въ дѣсно рѣка скача по каменисто корито, разбива се, плиска и пѣе. Пѣсеньта ѝ ясно достига до ушитѣ ни. Та това е Марица!

— Шуми Марица, окървавена... запѣватъ нѣкои. Запѣваме и ние.

Влакътъ спира. Слизаме. Всички чувствуваме свежестта на въздуха и ни се ще само да дишаме. Тукъ и небето е по-синьо. Въ лѣво, право на северъ, стърчатъ голи и каменисти чукари, а въ дѣсно — величественитѣ Родопи и снѣжната Рила. Погледитѣ ни блуждаятъ по потъналата имъ въ зеленина снага, по безкрайнитѣ имъ върхове, по дебелитѣ имъ преспи и неизчерпаеми извори на шумливи потоци...

Тукъ долината, съ разнообразието на своята растителностъ и чудната си красота, неволно ви заробва и очитѣ, и сърдцето. Лѣто е ужъ, отдавна капка дъждъ не е капвало, и пакъ всичко е покрито съ цвѣтове и смарагдова зеленина. Провидението тукъ е напоило климата съ приятна мекота. Опустошителнитѣ нашествия на буритѣ и рѣзкитѣ промѣни на времето сѣ невъзможни и непознати. Подъ охраната на планинитѣ, животворната топлина на слънчевитѣ лѣчи и напоителната сила на потоцитѣ растителността тукъ се развива буйно и разкошно.

Отиваме задъ гарата да дириме файтони за Сулу-дервентъ, който се намира на около три километра отъ Костенецъ. Още веднажъ отправямъ погледъ по околнитѣ старо планински и ро-

допски върхове. Ако ме попитате за имената на нѣкои отъ тѣхъ, не ги зная. Моитѣ учители-географи не сж ме заставляли да ги уча. Нѣкога получихъ шесторка за върха Еверестъ на Хималаитѣ и колко съжалявамъ, че тази шесторка не бѣ за роднитѣ Мусала, Бѣлмекенъ, Лисецъ, Богданъ и пр., красотата на които пленява всѣко сърдце и учудва мнозина случайно минаващи съ конвенционала чужденци.

Тръгваме за Сулу-дервентъ. Пѣтътъ води по дѣсния брѣгъ на Сулу-дервентската рѣчица. По сѣщия брѣгъ, малко по-високо, е построена и желѣзопѣтната линия София-Пловдивъ.

Курортътъ е ограденъ съ стрѣмни склонове, долната частъ на които се стѣснява и образува тѣсно дефиле, а въ срѣдата на дефилето протича рѣчица, която презъ лѣтния сезонъ винаги пресъхва. Дѣснитѣ склонове на рѣката сж покрити съ ниви и лозя, а частъ отъ лѣвитѣ сж залесени. Въобще, околността представлява особена природна хубостъ, съ хълмисти и живописни изгледи. Курортътъ се застроява и благоустройва извънредно бързо. Населението отъ близкитѣ две села — Горна и Долна Василица снабдява курорта съ здрава и евтина храна.

Въ Сулу-дервентъ се намиратъ много красиви вили, първо-качествени рѣсторанти, разни магазини, съ всички необходими нѣща и продукти за курортиста. За легло се плаща 15—20 лева на вечеръ, а храната е по-евтина отъ тая по софийскитѣ рѣсторанти. Сулу-дервентъ е евтинъ курортъ. Тука е и много тихо. Шумътъ на грамофонитѣ и радиоапаратитѣ е запретенъ. Има и електрическо освѣтление. Вечеръ, когато пламнатъ електрическитѣ лампи и се освѣтятъ прозорцитѣ на многобройнитѣ вили, кацнали

една върху друга, човѣкъ се чувствува стѣсненъ предъ всички тия очи, които го гледатъ . . .

Сулу-дервентскиятъ курортъ се слави съ своитѣ силно радиоактивни и много лѣковити води. Построени сж две минерални бани, два инхалатора и една чешма, изъ многобройнитѣ урни на която тече изобилно много вода. Новата минерална баня има две отдѣления — за мъже и жени. Всѣко отдѣление е съ по 18 легла; четири урни за измиване, душъ, басейнъ и вани. Басейнитѣ, ванитѣ и курнитѣ сж облицовани съ красиви разноцвѣтни плочки. Въ водата повече отъ 15 минути не може да се стои. Тежи като олово. Излизашъ отъ нея като пребитъ. Силно действува и на нервитѣ. Първитѣ вечери губишъ сънь, за да намѣришъ отпосле изцѣрение.

Минералната вода е безцвѣтна, съ слабъ възкиселъ вкусъ, съвършено бистра, безъ миризъ и много приятна за пиене. Изпиешъ ли 1—2 чаши вода, особено на гладенъ стомахъ, пищеварителната система почва веднага правилно да работи. Водата действува разслабително. Температурата на водата е 64°С. Близко до банята е построенъ разхладителъ, кждетъ водата се охлаждава до 37—38 градуса. Дебитътъ е около 920 литри въ минута. Найценното качество на водата е извънредното голѣмо съдържание на радиевитѣ еманации. Тя е първа и единствена не само въ България, но и въ цѣлия Балкански полуостровъ, па даже и въ свѣта, по своитѣ еманации.

Силата на нейната лѣчебностъ се състои главно на нейната радиоактивностъ. Радиевата еманация е здраво действующе лѣкарство, особено на кожнитѣ болести, жлъчнитѣ и бъбречнитѣ заболявания, стомахо-червнитѣ страдания, ревматизмитѣ, нервни заболявания, болеститѣ на неправилната обмѣна (подагра) и пр. Азъ лично намѣрихъ голѣмо облекчение на моята захарна болестъ, а какви ли не лѣкарства и специалистети по-рано безпомощно не бѣхъ изпитвалъ? Порѣзани рани само следъ 3—4 натопявания въ водата оздравяватъ.

Отиваме къмъ новия инхалаторъ. Тукъ се вдишватъ пари отъ горещата вода. И мнозина страдащи отъ гърлени и носни болести (хроническа хрема) намиратъ изцѣрение и най-малко облекчение. Заинтересува ме професията на лѣкуванитѣ. Повечето сж учители. Тѣ най-много страдатъ отъ тия болести, защото въздухътъ въ класнитѣ стаи, който тѣ дишатъ съ часове, е крайно нечистъ. Всѣко лѣто Сулу-дервентъ се посещава повече отъ 500—600 учители. Идватъ тѣ тукъ изнурени, съ убитъ духъ, за да си отидатъ възродени и съ нови сили.

Връщаме се къмъ чешмата. Наоколо ѝ много дървени пейки и по тѣхъ сж насѣдали хора. Всѣки държи въ ржка чаша съ топла вода и отъ време на време гълта отъ нея по малки дози. До единъ отъ тия хора сж болни отъ стомашни болести и страданията имъ сж отпечатени по тѣхнитѣ физиономии. Между тѣхъ намирамъ пакъ сжщо така много познати учители и учителки. Нѣкога се смѣташе, че туберкулозата е специално учителска болестъ. Тука разбрахъ, че нашето учителство много повече страда

и отъ стомашни разстройства и гърлени болести. Работата му ги предизвиква. Това Просвѣтниятъ съюзъ като че ли е разбралъ и на време е устроилъ тукъ лѣчебна станция. Да бжде благословено и свято това негово дѣло! То трѣбва още повече да се засили.

Отиваме къмъ лѣчебната станция на Просвѣтния съюзъ. Тя се намира върху единъ хълмъ, на 200—300 м. отъ минералната баня. Минава се чрезъ единъ желѣзенъ мостъ надъ желѣзопътната линия. Тя е красива вила, съ изгледъ къмъ банитѣ. Изложението е слънчево. Посрѣща ни управителятъ на лѣчебната станция г. Иванъ Тошевъ, бившъ училищенъ инспекторъ. Блага усмивка нескончаемо играе по бузитѣ му, безъ да смути сериозния изгледъ на лицето му. А до преди 3—4 месеци, боленъ отъ неизлѣчима стомашна болестъ, него нищо не можеше да го обнадежди. г. Иванъ Тошевъ е най-доброто доказателство за лѣчебната сила на Сулу-дервентската вода.

Въ станцията сѣществува идеална чистота. Прислугата е крайно внимателна. Мебелировката е отлична. Всичко това не малко се дължи на г. Иванъ Тошевъ, който и като училищенъ инспекторъ бѣ единъ отъ най-добритѣ организатори и администратори на учебното ни дѣло.

Въ станцията сѣществува образцовъ редъ: сутринъ, преди 6 часа, не се позволява шумно ставане, ходене и говорене въ помѣщението и двора; презъ време на дневната почивка, отъ 13 до 16 часа, всички сѣ длъжни да пазятъ пълна тишина; вечеръ всички лѣтовници сѣ длъжни да се прибиратъ въ стайтѣ си най-късно до 22 часа, а следъ това време не се позволява никакво влизане, излизане и говорене; почистването на спалнитѣ става сутринъ отъ 7 до 9 часа, презъ което време всички сѣ задължени да излѣзатъ навънъ отъ стайтѣ; всички лѣтовници сѣ длъжни да се отнасятъ съ взаимно уважение, а при спорове помежду си или съ прислугата да се обръщатъ къмъ управителя; всички сѣ длъжни да пазятъ най-голяма чистота въ стайтѣ, по стълбитѣ, балконитѣ и тераситѣ, при омивалницитѣ, въ двора, градинката и наоколо; лѣтовницитѣ сѣ длъжни да държатъ стайтѣ си въ приличенъ видъ презъ всѣко време; не е позволено да се лѣга по креватитѣ съ обуца и пр. И всички лѣтовници сѣ доволни отъ този редъ, създаденъ и наложенъ отъ управителя.

Излизаме на една отъ тераситѣ. Открива се великолепенъ изгледъ къмъ Рила и Родопитѣ.

— Ето Мусала, оная връхъ съ бѣлоснѣжното теме! — говори и показва г. Тошевъ. — Той е най-високиятъ връхъ не само въ цѣлата Рилска планина, но въобще и въ цѣлото наше отечество. Презъ годината лицето му рѣдко се вижда чисто и заснѣно. Този връхъ почти винаги е начумѣренъ като Зевса, винаги челото му е обвито въ мъгли и дъждовни облаци. Той е нашиятъ барометъръ. Мѣстнитѣ хора съ приблизителна точностъ могатъ да определятъ по мъглитѣ му, какво ще бжде времето на следния день. Както виждате, той не е съвсемъ усамотенъ. Около него има и други върхове. Обаче само той се чувствува гордъ и възвишенъ, като единственъ повелителъ на земята...

— Оня другият връхъ, на северо-изтокъ отъ Мусала, е Бѣлмекенъ. И неговата глава е всецѣло побѣлѣла. Издига високо челото си, копнѣещъ да зърне всички Рилски, Родопски и Старопланински свои събратя. Мѣстнитѣ жители казватъ, че отъ него се виждалъ Богъ. Оттамъ ако не видимъ Бога, поне ще видиме най-пленителни панорами въ вѣтрешнитѣ Родопи.

— Както виждате, има голѣма разлика между Рила и Родопитѣ, — продължава сжиятъ беседата си. — Въ Родопитѣ не могатъ да се видятъ ония голи, каменисти, остри, изронени и озжбени върхове на Рила, които да стърчатъ надъ страховити пропасти съ езера въ дъното. Обикновено върховетѣ на Родопитѣ сж съ потъпи очертания и най-често сж облѣчени отъ долу до горе съ гора. Родопитѣ нѣматъ строгия и гордъ видъ на Рила, но за това пъкъ иматъ красиви долини, живописни клисури и гористи проломи, както и безкрайни мантии отъ девствени гори, съ които разкошно намѣтатъ цѣли вериги.

— Да, — прекъсвамъ азъ. — Рила е величава и тържествена поема, а Родопитѣ — Шекспирова драма. Презъ всѣки сезонъ тѣ се покриватъ съ най-разнообразни и красиви декорации.

Отиваме на друга тераса. Обръщаме погледи къмъ северъ. Виждаме само хълмове и живописни изгледи. Най-отгоре сж кацнали дветѣ села — Василицитѣ — съ криви и тѣсни улички. По нивитѣ повѣхналъ и наклонилъ глава отъ сушата кукурузъ. Тукъ таме сж боднати овощни дървета. Отъ една зелена морава едва се дочуватъ приятни звуци отъ звънцитѣ на многобройно стадо. До него вакълъ овчаръ съ шаренъ кавалъ гордо пристѣпя къмъ стадото си и нѣжно свири народни мотиви. Само окото, което е виждало прелестъта на тукашната природа, ухото, което е долавяло божественитѣ симфонии, и обонянието, което е усѣщало ароматния плинински въздухъ, тукъ може да се увѣри въ величествения блѣсъкъ, съ който природата най-щедро е надарила земята на бѣлгарина.

Излизаме изъ станцията. Здравчъ се спуща надъ околнитѣ хълмове. Нощта е безлунна. Западниятъ хълмъ на курорта е обсипанъ съ безброй звезди — прозорцитѣ на околнитѣ вили свѣтятъ. Хладенъ вѣтрецъ повѣва. Изъ главната улица още има движение. Късно е. Заедно съ компанията ни се прибираме въ вила „Симеонъ Търновски“. Лѣгамъ, но сънътъ бѣга отъ очитѣ ми. Приказнитѣ гледки, които бѣхъ виждалъ презъ деня, го преследватъ.

Христо К. Мичевъ —
у-ль въ опитно климатическо училище
гр. Берковица

Разпредѣление

На учебния материалъ за м. октомврий и ноемврий, който се включва въ центроветъ на интересъ за III отдѣлениѣ, разработванъ въ духътъ на цѣлостното обучение.

м. октомврий.

I Роденъ кжтъ

1. урокъ. Родна кжша, детски спомени — родинознание — що ни учи родинознанието.
2. " Стихотворения: „Родна кжша“; „Родно село“ (сп. „Детска радостъ“ г. 21, кн. 5) — разработка — наизустяване.
3. " Пѣсень „Родна кжша“ — разучване.
4. " Рисуване и моделиране нашата родна кжша.
5. " Нашето семейство — глава на семейството — членове.
6. " Взаимни отношения между членоветъ на семейството — почить и уважекие къмъ главата на семейството — родителска обичъ.
7. " Стихотворения: „Мама“ и „Надъ люлката“ (сп. „Свѣтулка“ г. 21, кн. 5) — плавно четене — наизустяване.
8. " Четивото „Майка“ — разработка — изречение — глаголъ.
9. " Приходи и разходи на семейството. (Всѣко дете дава сведения за приходитъ и разходитъ на тѣхното семейство).
10. " Умствено събиране и изваждане: $200+300$; $400-200=$
11. " Репродукция четивото „Майка — целъ: стилна и правописна.
12. " Съчинение „Нашето Семейство“ — „ „ „
13. " Подражателни движения за дейноститъ у дома — бѣгане съ пренасяне предмети — (ржководство — Дрουμεвъ).
14. " Четивото „Братска дѣлба“ — разработка.
15. " Нашитъ роднини — съседи — махала — релефъ — скица — бащинъ домъ — съседи — махала.
16. " Отъ дома до училището — разпредѣление — нашата стая — планъ на стаята и училището — на кждѣ е изложено — страни на свѣта — училищентъ дворъ, ограда, градина — измѣрване — чертане планъ — какъ се оправяме — компасъ — кржгозоръ — небосводъ — хоризонтъ.
17. " Моитъ съученици — стих. „Училишно другарче“ (сп. „Детска радостъ“ г. 23, кн. 1) — четивото „Здравко“ — разработка.
18. " Думи съ съмнителна съгласна буква „в“ (изхожда се отъ четивото „Здравко“) — други думи, писани въ стълбецъ.
19. " Детски игри.

II. Нашата черква.

1. " [Изъ историята на нашата черква — деятели за построяването ѝ — значение за християнитъ — уредба и управление — черковно настоятелство — приходи и разходи.
2. " Умствено събиране и изваждане $220+200=$, $205+200=$ въ връзка $450-200=$, $605-300=$ съ смѣтитъ на черковното настоятелство.
3. " Рисуване и моделиране нашата черква и принадлежности.
4. " Съчинение „Нашата Черква“ — цели: стилни и правописни.
5. " Статийката „Въ църква“ (ржководство Ив. Георгиевъ) — преписъ — думи съ „ѣ“ — други думи съ „ѣ“, писването имъ въ стълбецъ.

¹⁾ Случаитъ отъ действията събиране и изваждане сж дадени само въ примѣри съ цифри.

5. „ Млѣкото и млѣчните продукти като храна (четатъ се подходящи резкази отъ здравнитѣ вестници и списания).
6. „ Статийкитѣ: „Стадо“ и „Овчаръ“ — диктовка, преписване думи съ „ѣ“, думи окончаваци на „ѣ“ и други думи — записването имъ въ стълбецъ.
7. „ Четивото „Умното Овчарче“ — разработка — целъ: плавно и изразително четене.
8. „ Рисуване и моделиране — моменти отъ горното четиво.
9. „ Игра „Вълкъ и агне“ (ржководство Друмевъ).
10. „ Символично пѣние — „Отъ планина слиза, мамо, младо овчарче“. (ржководство П. Андреевъ) — „Кавалче“ (текстъ Н. Моневъ).
11. „ Други сдружения — дружество за застраховка на добитѣка — значение — управление и др.

м. ноемврий

V. Нашата рѣка.

1. „ Излетъ до нашата рѣка „Огоста“ — наблюдения — корито, брѣгове, горно, срѣдно и долно течение, бързеи, виръ, бродъ, понятие водопадъ.
2. „ Въ класъ децата изказватъ впечатленията си отъ преживяното — целъ: устенъ изразъ — устно съчинение „Край рѣката“.
3. „ Значение на р. „Огоста“ за насъ — рѣката като рушителъ и създателъ.
4. „ Класно съчинение „Нашата рѣка“ — преписване — цели: стилни и правописни.
5. „ Понятия езеро и море — изхожда се отъ намиращитѣ се блатъ.
6. „ Отъ кжде се взема водата — тритѣ ѣ състояния — други промѣни — чиста и нечиста вода — значението ѣ за човѣка — използване водата и двигателната ѣ сила.
7. „ Вѣтрове по нашитѣ мѣста — какъ да си направимъ календаръ за отбелязване времето по нашитѣ мѣста. (На групи децата изработватъ стененъ календаръ, въ който съ условни знаци нанасятъ времето презъ течение на цѣлата учебна година. Изработватъ и вѣтропоказателъ).

VI. Нашата околностъ.

1. „ Излетъ изъ околността на землището — обработваема земя ниви, ливади, зеленчукови градини, лозя — статистика въ декари годишенъ доходъ на декаръ, общъ разходъ за обработването му.
2. „ Умствено събиране и изваждане: $230 + 90 =$ | решаване на прак-
 $450 - 90 =$ | тически задачи.
3. „ Наблюдаване непосилния и благодатенъ трудъ на земеделеца и помощникитѣ му (при нуждното настроение, учителътъ издекламира стихотворението „Сѣй, сѣячо!“)
4. „ Въ класъ се води беседа върху преживяното — целъ: устенъ изразъ — стих. „Сѣй сѣячо!“ — плавно и изразително четене, наизустяване.
5. „ Работа на земеделеца въ миналото и сега — земеделски орджия — съ кои отъ тѣхъ си служи земеделеца по нашитѣ мѣста — защо?
6. „ Изработване отъ дърво, мукава, глина, земеделски орджия — рисуване сжичитѣ.
7. „ Четивата „На оранъ“ и „Орачъ и тъкачка“ — целъ: плавно и изразително четене.
8. „ Рисуване и моделиране моменти отъ четивото „Орачъ и тъкачка“.
9. „ Разказни и запитни изречения (изхожда се отъ четивото „Орачъ и тъкачка“).
10. „ Статийката „Орачъ“ (ржководство Ив. Георгиевъ) — думи съ буквата „я“.

11. " Помощници на земеделца — крава и волъ — условия за животъ.
12. " Стихотворение — „Нашата крава“. (сп. „Свѣтулка“, год. 30, кн. 4) — плавно и изразително четене — наизустяване — четивото „Помощници“ — разработка.
13. " Конь — условия на животъ.
14. " Четивата „Болната кобила“, „Орлица“ (разказъ отъ сп. „Звездица“) — обноски съ животнитѣ — нравоучителна беседа.
15. " Четивата „Помощници“, „Болната кобила“, „На оранъ“ и „Орачъ и тъкачка“ — упражняване въ плавно и изразително четене — вдълбочаване въ прочетеното.
16. " Другъ поминѣкъ — работа на овошаря и градинаря презъ есента.
17. " Стих. „Родна есенъ“ (сп. „Детска радость“, год. 23, кн. 2.) — плавно и изразително четене — наизустяване.
18. " Бѣгане въ зигзагъ, подаване топка — (ржководство Друмевъ).

VII Гората.

1. урокъ. Излетъ до родната гора — наблюдения; видове дървета, почва, околна природа — планински ридъ — планина; върхъ, било, поли, долъ и др.
2. " Въ класъ се беседва върху преживяното — целъ: устенъ изразъ — устно разказе „Въ гората“
3. " Значение на горитѣ за човѣка — неприятели на горитѣ — законъ за опазване горитѣ — четатъ се нѣкои текстове отъ сѣщия законъ — живота на планинеца.
4. " Въздухъ — чистъ и нечистъ въздухъ — свойства.
5. " Упражнения: — дълбоко вдишване и издишване.
6. " Статийката „Въздухъ“ — преписване — целъ: правописна.
7. " Кубически метъръ — нареждане дърва на кубикъ — измѣрване камъни, пѣськъ и др.
8. " Изработване кубчета отъ хартия, мукава, глина и пр.
9. " Подражателни упражнения: рѣзане, пренасяне и нареждане на дърва.
10. " Четивото „Неволя“ (народна приказка) — разработка.
11. " Рисуване и моделиране на сцени отъ сѣщото четиво.
12. " Дървени вжглища — добиване и ползата отъ тѣхъ — опитъ за добиване дървени вжглища.
13. " Умствено събиране и изваждане $150+170=$ решаване практически задачи за $320-140=$ покупко-продажба на дървенъ строителенъ материалъ — кубичи дърва — дървени вжглища — други практически задачи — за укрепяване изучения материалъ.
14. " Форма на дърветата — цилиндрична форма — предмети съ сѣщата форма.
15. " Изработване отъ хартия, мукава и глина предмети съ цилиндрична форма.
16. " Форма на купата дърва за добиване вжглища — конусовидна форма — предмети съ сѣщата форма.
17. " Изработване отъ хартия, мукава и глина предмети съ сѣщата форма.
18. " Съчинение „Гората“ — поправка — цели; стилни и правописни.
19. " Пѣсень „Капятъ горскитѣ листенца“.

II. УЧИТЕЛИ — ПИСАТЕЛИ

Иванъ Радославовъ —
литературенъ критикъ

2. Учителътъ Николай Райновъ¹⁾

(По случай 25 годишната му писателска дейность).

Духовна сжщностъ. — Николай Райновъ. вгълбенъ въ себе си духъ, живѣе съ виденията и сънищата на своето дълбоко съзерцание. Въ единъ почти сомнамбуленъ свѣтъ той губи чувството на реалностъ, на пластика, която дава форми на вдъхновението при едно отношение къмъ действителността, за което характерни черти на творчество сж наблюдението и описанието. Пространството и времето изчезватъ, за да може изпитващиятъ и вгълбяващъ се погледъ да насели тревожното и неспокойно въображение съ безплътнитѣ образи, които по магията на неговото творчество, се превръщатъ отъ обикновени образи въ вѣчни символи. По едно дълбоко сродство съ тайната на отвъдвремето,

Райновъ се упива отъ неговия свѣтъ съ едно върховно наслаждение, разтваряйки се безъ остатъкъ въ него, вкусвайки рѣдкото блаженство, което му дава тази легендарна или изчезнала действителностъ. Той се носи надъ този необходимъ свѣтъ, изхождайки въковетѣ и времената, и този свѣтъ възкръсва въ неговото вдъхновено творчество, като единъ животъ, колкото чуждъ, на пръвъ погледъ, и далеченъ, толкова близъкъ и понятенъ. Той се упива отъ странния лъхъ на древнитѣ ржкописи и книги на забравеното минало, които действуватъ като нѣкакво заклинание върху му съ тази страсть и тази любовъ, за която ни изповѣдва самъ, съ думитѣ на неговия художникъ въ едно отъ произведенията му:

„Искаше му се тогава да има край себе си своитѣ мили стари нѣща. Да му замирише на ленено масло и багри, да разгърне

¹⁾ Роденъ е въ София, 1889. Завършилъ духовна семинария въ София (1908) и после Художествената академия въ София. Пропжтувалъ Гърция, Египетъ, Палестина; презъ 1925/27 год. изучава история на изкуството въ Парижъ. Сега преподавателъ въ Художествената академия въ София. Написалъ е: *Богомилски легенди* (1912), *Видения изъ древна България*, *Книга за царетѣ*, *Слънчеви приказки*, *Очитъ на Арабия*, *Градътъ*, *Между пустинята и живота*, *Вѣчни поеми*, *Корабътъ на безсмъртнитѣ*, *Сиромахъ Лазаръ*, *Имало едно време*, *Свѣтильникъ за душата*, *Най-хубавитѣ български приказки*, *Приказки отъ цѣлъ свѣтъ* (30 книги), *История на изкуството* (излязли 9 тома) и др.

нѣкоя книга за единъ отъ ония художници, които обичаше, да прелисти хубаво илюстрировано списание, да помирише хромовата книга съ прѣсенъ печатъ — лѣскавъ и отсѣченъ — да се загледа въ ония гравюри, подлепени на картонъ, които будятъ видение за новъ свѣтъ, невиденъ на земята“.

(Сиромахъ Лазарь, Цѣлувка на сѣне)

И шестувайки изъ този далеченъ и приказенъ свѣтъ, изъ тѣзи странни и непознати земи, изпълненъ съ мистика и приклонение, той се явива модеренъ поетъ въ пълния смисълъ на думата, поетъ, който споява миналото съ сегашното, за да ни увѣри, колко то е едно и сѣщо, колко то е единно въ своето многообразие, колко то е съвременно и вѣчно. Николай Райновъ е натура съзерцателна, но тревогата и проблематиката на времето е изживяна непосредно въ това съзерцание, изкупена съ много размисълъ и бдение.¹⁾

Притчи, легенди и поеми. — Има истини, които сж вѣчни. Човѣшкиятъ опитъ презъ течение на времената ги е кристализувалъ въ слова, които заключаватъ нашата най-висока мъдрость. Като изъ глѣбината на единъ другъ, сякашъ приказенъ свѣтъ, тя ни приобщава къмъ сѣдбата на миналото и вещае тази на грядущето. Въ тѣзи отсѣчени и лапидарни слова ни се открива най-съкровеното, което чувството и мисълта на човѣка сж излжчили. Притчата е класическата форма на тази вѣковна мъдрость.

Николай Райновъ е намѣрилъ въ нея най-съответното на своя духъ срѣдство да се изрази. Въ *Богомилски легенди* и *Книга на загадките* е дадена чрезъ нея сѣщността на неговото мистично свѣтоотношение. Разбирайки художественото творчество като откровение²⁾, той търси своето творческо въплъщение въ

¹⁾ „Учихъ философия, а свършихъ декоративно и графично изкуство; рѣшилъ бѣхъ да стана монахъ, а се оженихъ. Обичахъ хората, а тѣ ме намираха“. „Най-голяма благодарностъ дължа на семинарията, дето ме научиха да мисля, да мълча, да почитамъ, да съзерцавамъ и да търся нѣщо по-горно отъ човѣка. Ходихъ много изъ нашенско, по цѣла България. Ходихъ и по Изтокъ, отъ дѣто пазя пожълтѣли тетрадки — спомени. Търсихъ следитѣ на загубени духовни движения, срѣщахъ скжпи хора, за които не смѣя да говоря, видѣхъ нѣща, за които нѣмамъ перо. Живѣхъ всѣкакъ: Много езици учихъ. Много науки ми трѣбваха. Изживѣхъ ли си впечатленията, давахъ ги на другитѣ; тѣй се появяваха една по една книгитѣ ми. Въ много отъ тѣхъ има изповѣдь; който знае да чете, ще ме види какъвъ съмъ и какъвъ съмъ билъ“.

(Изъ *Автобиография*)

²⁾ „При четенето на вси богомилски сказания човѣкъ си спомня приказката за свръхчовѣка, оставилъ знаменититѣ думи: „Този, що пише съ притча и кръвъ, иска не да го четатъ, а да го заучатъ наизустъ“.

Тѣ сж написани съ притча и кръвъ.

Богомилскитѣ сказания носятъ горещъ тропиченъ дѣхъ. И въ дивна старобългарска плетеница се изгвѣватъ блѣновецѣ, вълнували отвѣки мисълта. Четатъ се въ това шествие отъ замисли отровнитѣ заклинания на вавилонскитѣ звездогадателски храмове, пламтящитѣ предания на пирамидитѣ, въ нѣжно-чаровно изящество се развиватъ ниневийскитѣ звездни какерони, съскатъ огненитѣ персийски заклинания при възпалване на свѣтлинитѣ, които жрецитѣ разнасятъ въ теменужния мракъ на храма; — дочува се потайното

това огромно и най-дивно наследство на вѣковетѣ: въ легендитѣ на будизма, въ Библията и въ богомилскитѣ легенди, въ книжната на източния мистицизмъ. Неговото въображение се носи надъ цѣлия този свѣтъ съ широко разперени криле, намирайки пълна възможность да утоли жаждата за своя страстно влюбенъ въ него духъ.

Въ *Книга на царетѣ и Видения изъ древна България*, на канавата на известни вече исторически събития той изжива идеитѣ на своята скептична мисль. Величението и падението на царства и престоли, мимолетната слава и гибель въ човѣшката история се редуватъ като една неизбежна сѣдба. Всичко е преходно, подчинено на страшни и неизповѣдими разрушителни стихии. Това гледане на нѣщата прониква и най-близкитѣ до реалността нѣща, (*Сиромахъ Лазаръ*), въ които врѣвата и гмежа на действителността не могатъ да закриятъ отъ погледа на поета зловещия призракъ на брѣнността и суетата. Човѣшкото мимолетно щастие въ любовта е отразено въ *Слънчеви приказки и Очитѣ на Арабия*. Слънцето на горещата източна пустиня е тукъ сякашъ за да направи съ своитѣ палящи лъчи още по-гибелна страстта, която изпепелява безследно и излѣтия отъ най-упоритѣ металъ мжжъ. Въ поемата „*Градѣтъ*“ е вплътена драматично борбата на човѣка за идеалъ: въ образа на Жената, чийто ликъ Мжжѣтъ самъ изгражда, както се гради Градѣтъ, се отразяватъ всички велики истини, открити отъ човѣчеството въ разтега на вселенската история. А сѣщо и съмненията, и страданията, и мжкитѣ на човѣка-творецъ. Въ „*Свѣтилникъ за душата*“ е разказана духовната биография на великитѣ посветени — вѣчни образи на човѣчностъ.¹⁾

Черти на художествено дѣло. — Николай Райновъ е поетъ, и въ произведенията си ни е далъ блѣскави страници на лирична поезия. Освенъ въ притчата — той е у дома си и въ малката пѣсень или въ голѣмата поема („Христофоръ Колумбъ“, „Абсентъ“, „Прѣстенъ“, „Донъ Кихотъ“, „Иисусъ Христосъ“, „Св. Иванъ Рилски“ и др. въ двата голѣми сборника — „*Вѣчни поеми*“ и „*Корабѣтъ на безсмъртнитѣ*“). Но тази лирика е подплетена съ драматизма, който захваша и увлича, превръщайки епизода въ

предание на Кабалата — отъ Еноха до Шимонъ бенъ Иокая — мистичниятъ полетъ на Сръдновѣковието — тишината на Северната символика — математично студената мисль на древна Елада.

„И ето, време е да се изтрѣгнатъ изъ тъмнитѣ глѣбини на времето тѣзи спастрени съкровища — и пакъ бранно да свѣтне мечѣтъ на българското слово“.

(Изъ предговора на *Богомилски легенди*)

¹⁾ Въ редица книги, подъ общо заглавие „*Избрани приказки отъ цѣль свѣтъ*“, Райновъ не забравя и малкитѣ:

„Царството на приказкитѣ е толкова привлѣкателно, колкото и поучително, не само за децата, но и за възрастнитѣ. Въ приказката е кристализувана цѣлата мѣдрость на народитѣ. Пълни съ освежителна поезия, тѣ съдържатъ и трезва поука. Отъ това голѣмо духовно съкровище, натрупано отъ всички народи, всѣко българско дете трѣбва да вкуси“.

(Изъ *предговора*).

събития и виденията на въображението — сѣнки и силуети — пълни съ животъ образи. Ето едно отъ многото мѣста, които го издаватъ като рѣдъкъ белегистъ, надаренъ съ творческа интуиция.

„Когато коньтъ дойде и се наведе надъ смъртника, Иешу баръ Иосефъ излѣзе отъ стаята.

„Прозрачно и свѣтло бѣ навънъ, просторно бѣ небето, а далечнитѣ върхове се виждаха близо, сякашъ бѣха предъ самитѣ очи на човѣка.

„И кротката тишина отвънъ, мълчанието на ранна сутринь, бѣлата свѣтлина изъ въздуха: — това криеше кротка, тиха радостъ, чужда на онова, що бѣ станало въ мрака на душната стая...

„И веселбата на ведре сутринь правѣше погледа широкъ, очитѣ виждаха надалечъ, а ржцетѣ прегръщаха свѣтлината на цѣлия просторъ.

... „Смъртъта бѣ останала отвждѣ — задъ окадения зидъ на тъмната задушна кѣща. . .“

„Между Пустинята и Живота“. — Този „лириченъ романъ“, както го е нарекълъ самъ авторътъ му, е най-сжществено отъ писателското дѣло на Райновъ, не само защото е най-обемното, но и защото е най-характерното за творчеството му, тъй като тамъ сж подчертани особеноститѣ на художника и цѣлото му отношение къмъ въпроситѣ, които вълнуватъ и тревожатъ неспокойниятъ духъ. Тази книга, нека я наречемъ романизувана биография на Богочовѣка, е изповѣдь на писателя за неговата вѣра и неговата философия. Райновъ е изтрѣгналъ свѣтлия образъ на Христа изъ наивнитѣ легенди и сказания на миналото, за да ни го даде въ чертитѣ на обикновения човѣкъ, който израства, срѣдъ съмненията и моралното разложение на времето си, до личностъ, която събужда въ себе си пълното и властно убеждение да преобрази свѣта, — въ личностъ, която изкупва съ собственото си страдание не само мжката на себеподобнитѣ, но и божествения стремежъ да се изживѣе цѣлостно, да преодолѣе слабостъта и низменостъта чрезъ най-великата саможъртва, която е сждба на избрани натури. Въ този двубой съ самия себе личностъта на Сина Божи е дадена въ една обаятелна свѣтлина, която прави още по-яркъ ореола на неговото безсмъртие. Така една велика трагедия, която случайностъта е свързала съ сивата почва на Палестина и желѣзното време на най-мощната империя, която е била, е една трагедия най-съвременна, — за нея не сжествува ни време, ни мѣсто. Николай Райновъ е поставилъ и рѣзрѣшилъ чрезъ тази трагедия най-съкровеното отъ копнежитѣ на своята съвременностъ, за която най-върховниятъ смисълъ на живота трѣбва да бже изкупенъ чрезъ сливането на човѣшкото съ божественото.

Човѣкътъ се вгледва въ своето мъртво време и безцвѣтната срѣда, която го е излжчила, и дори въ най-близкитѣ, които го окржжаватъ, въ тѣзи, които сж повѣрвали и въ Негово име сж трѣгнали на жертва, дори въ тѣхъ той чувствува самоизмамата, която се излжчва отъ тѣхната отчайваща беднота на духа и трагичното имъ недоумение. Свѣтътъ не разбира голѣмитѣ истини,

той не ги търпи, защото не може да отиде до тях и защото скъпи повече от тях своите малки илюзии по лъжата на едно бременно щастие.

„Истина, истина ви казвам: по-долу от пращинката, огръяна от слънчев лъч, стои душата ви, облечена в мрак! Зрънце е вашата душа, — зрънце в мокра плесен, а иска Слънцето да стигне! Та чии очи са отворени за личбите на Сина Божия — и чия душа е зрела за знаменията на Мешиах? — Не. Аз не ще ви поведя в пустиня, нито ще ви помъкна край мътни реки, а в живота ще ви отведа и там ще ви дам своята мъдрост — като чук и длето. — Не. Аз не ще ви водя по езерото Гинь-Низар да ловите риба и не ще моля Бога да препълни вашия невод, а по стъгитъ ще ви поведя и ловци на хора ще ви направя. И тогава — вярно слово ви давам — ще се помоля Богу — да бже вашият невод препълнен и цълъ свѣтъ да влѣзе в него. — Ала кой от вас е готов да ме последва? И кой има нозе за нови пътища? — Виждам ви! Вие стоите приковани към старото — и в душата ви не стига плесенясалата миризма на вчершни полуистини, що смѣтате за жива правда... Смѣтате ли се откъсна от своето Вчера, та жадно да възкопнѣете по своето Утре? Виждам душите ви от край до край, — души ви, протнати като мъртавци: вашите очи са обърнати към небето, ала вижда ли нѣщо прикlopeno око? Виждам крилетъ ви подкосени и ржцетъ ви слаби! Не вървамъ, братя мои, не вървамъ никога в криле, що трѣбва да се разперятъ първомъ, та да литнатъ, — нито в ржа, що се крепи на тояга... Обичамъ крилетъ, що политватъ, безъ да се гордѣятъ съ разперване, криле на птица в опасност — защото злато блести по тези криле и смѣлост — по тези пера!“

Въ мъчителна размисъл той изпитва много по-страшното от всѣко физическо — своето нравствено разпятие:

„От тях отлетѣ завинаги свѣтлиятъ призракъ на Царството Божие, защото бедната имъ мъдрост мечтаеше — заедно съ мене да дѣлятъ престоли и царства. И въ душата на по-слабитъ кипна разкаяние, че толкова дълго са вървѣли следъ мене, захвърлили домъ, щастие и свой. И между насъ легна отведнажъ горчивата сѣнка, о която се разбиха техните потайни надежди. И когато заплакаха, азъ се усъмнихъ въ техния плачъ... Кой можеше да ми каже, Мене ли оплакватъ или — своите изчезнали престоли?“

Въ тишината на последната своя нощ той ввѣрва своето върховно страдание от смисъла на неговата жертва, дошла като изкупление за единъ новъ животъ и единъ новъ човѣкъ. Силата на голѣмия духъ се прегъва въ това страшно усамотение и страшната неизвестност за това, което ще бже следъ него, изтрѣгва дълбоко изстрадани, чисто човѣшки вопли:

„Свърши се моятъ златенъ пиръ, погасна сетниятъ свѣтиликъ, заспаха звездитъ, мракъ ме окръжи, като бѣла пѣна връхлита разбитъ корабъ. Иде моятъ часъ, душо моя — иде моятъ часъ!..“

„Що стори обичята на моята ржка? Подигна ли едного, потъналъ въ пропасть безъ пжтека, ослѣпѣлъ и падналъ на дъното, отъ дето нѣма друмъ нагоре? Богъ знае, душо моя, — Богъ знае! ..

„Що създаде огнената вѣра въ сърдцето ми? Сградѣ ли ледни храмове ввись, дето бѣ колѣнничила насаме затулената надежда на раненитѣ души? Правдата ще ме сжди, душо моя, — правдата ще ме сжди!

„Даде ли смисълъ и опора моята речъ на онѣзи, които въ почуда гледаха дѣлата ми и не вѣрваха, че ме е родила смъртна жена? Времето ще отвърне, душо моя — времето ще отвърне!“ ..

Той сякашъ не вѣрва въ величието на извършеното отъ него. Или по-скоро той предчувства кжното разкаяние на малкитѣ духомъ, които ще го търсятъ, следъ като сж го изгубили, — вѣчната дума на тѣзи, които, получили ореола на Божественото, сж отворили бездънна пропасть между тѣхъ и себеподобнитѣ.

„И на хилавитѣ, които животътъ е премазѣлъ, тлѣсти жреци ще сочатъ небето и ще казватъ съ умиление: „Той пакъ ще се върне!“ — Дали? О, който е видѣлъ веднажъ земята, втори пжтъ н иде! А добре имъ е да дойде втори пжтъ Синъ Божи: отново да се свадятъ рибари и блудници, кой да сѣдне отъ дѣсно на престола му!“

Но слабостта на човѣка е изкупена съ силата на Духа, наложилъ върховната жертва. И победилъ — въплъщава Богочовѣка — дивниятъ образъ на Гения, който, чрезъ своитѣ преображения презъ вѣковетѣ, съ тази вѣчна върховна драма е изкупвалъ всѣка човѣшка сждба и всѣка история.

Тонътъ е до съвършенность издържанъ, стилътъ е намѣрилъ пълно въплъщение, езикътъ е съ разточителность разпиляванъ. „Между Пустинята и Живота“ е единъ лириченъ романъ, дори една лирична поема, но образитѣ, изнесени тамъ, сж синтези и вѣчни символи, а развитието на известна легенда въ нея е изнесена съ единъ истински драматизъмъ.

Тя е една отъ най-съкровениитѣ книги на българския индивидуализъмъ, една отъ най-издържанитѣ въ духа на символизма и една отъ най-бележититѣ на българската литература.

Стилъ и езикъ. — Творчеството на Николай Райновъ е стилно. И тази единность и завършеность е намѣрила изразъ въ едни нему присжщи и характерни обрати на речта и въ единъ езикъ, чиято разточителность въ думата е изумителна. Това е едно въображение за езикъ, каквото българската белетристика не познава нито въ единъ отъ своитѣ представители до него. Тази езикова стихийность напомня буйна планинска рѣка, която ви се струва, че неизбежно ще се разбие, за да изчезне нейде изъ кривинитѣ, срещайки не една преграда, но която все пакъ ги преодолява, за да продължи все тѣй пълноводно и буйно до тамъ, кждето трѣбва да я изнесе сремителния ѝ бѣгъ. Най-обична а му форма е притчата.

Значение и мѣсто. — Мѣстото на Николай Райновъ въ развитието на българската художествена проза е едно отъ най-значителнитѣ. Съ неговото творчество линията на развитие на

българската белетристика се счупва за пръв път. И по изнесения от него свѣтъ, и по художественитѣ похватки, и по изразни срѣдства¹⁾ той откри единъ новъ изворъ на творческо вдъхновение и неговото начало бѣ една оздравителна реакция срещу избледнѣлия художественъ реализъмъ на предходницитѣ и единъ новъ път за слѣждане отъ тѣзи, които търсѣха нови пътища за творчество. Той създаде нови художествени срѣдства, и цѣло неподозирано богатство отъ форми и обрати на българската речъ. Въ силата на това Николай Райновъ има онова значение за развитието на българската белетристика, което иматъ и другитѣ голѣми нейни създатели.

Творчеството на учителя Николай Райновъ отъ гледището на нашата критика.

Съ най-значителнитѣ си поетически дѣла до сега, съ философския си мирогледъ и съ вътрешния си патосъ, учителятъ Николай Райновъ е отъ писателитѣ ни онзи, у когото индивидуализмътъ добива единъ отъ яркитѣ си изразители. Два свѣта има у Райнова: външния — предметния, и вътрешния — духовния. Въ борбата на тия два свѣта Райновъ не стои безразличенъ. Той иска да покаже победата на духовното, на нравственото начало, единственото, което води къмъ съвършенство.

Духовната поривностъ, до която се издигатъ; литургичниятъ имъ патосъ; мъдростта, която прицелва въкове; и това въображение, чийто обсъгъ не може да се обхване и което си служи съ символиката на поетическитѣ видения и съ цѣлото богатство на предметния и космичния свѣтъ — това сж качествата, които опредѣлятъ мѣстото на „Богомилски легенди“ въ нашата литература. Една книга, която стои сама.

Въ голѣмия романъ „Между пустинята и живота“ Райновъ дава нравственитѣ и философски идеи на „Богомилски легенди“ на широкия планъ на библейската история, съ личността на Исуса като центъръ. Исусъ е личностъ, завладѣна отъ съзнание за високъ месианизъмъ, която дири преображението на свѣта въ вътрешното преображение на човѣка. Райновъ проследява неговото развитие, чакъ до утвърдяването му — въ съзнание за дългъ и отговорностъ на избранника. Това чувство има своитѣ подеми и понижения, своитѣ драматически вжзли, дадени съ психологическа убедителностъ. Романътъ тежи въ нашата литература — като едно отъ крупнитѣ ѣ дѣла.

Въ „Очитѣ на Арабия“ пламти свѣтътъ, копнежа. Въ пустинята, подъ знойнитѣ лжчи на слънцето, любовта е са-

¹⁾ Следъ като навлѣзе въ широката област на народнитѣ приказки, Райновъ внесе много нови думи и езикови обрати (това личи въ „Сиромашъ Лазаръ“ и разказитѣ на теми отъ предисторично време, прѣснати по спания). Той е и самъ създателъ на редица приказки, издържани въ народенъ легендаренъ стилъ.

мата природа. Три балади, въ които животът е даденъ въ три перспективи: младостта, спомена и смъртта. „Очи тѣ на Арабия“ е най-лиричната книга на Райнова. Може би, и най-поетичната.

Въ „Слънчеви приказки“ Райновъ се опитва да ни отнесе въ една сфера, дето земнитѣ очарования не сж опасна сила, а източникъ на радостъ, на вдъхновение и пѣсень. Слънцето—това е женската хубостъ. И приказкитѣ сж приказки за нея. Въ тѣхъ Райновъ наистина се приближава до живота. Хората тука страдатъ, радватъ се и обичатъ по човѣшки.

Грѣшка е да се дири въ „Видения изъ древна България“ възсъздаване на епоха. Райновъ не е романистъ на нрави и обичаи, не е историографъ. Историческата хроника той свежда до събития и образи, които сж знакъ на отвлѣчена идея или сила, въ които човѣшката природа говори и действува съ единъ-единственъ инстинктъ, или съ воля въ една посока. Всички прегради падатъ предъ тоя инстинктъ или тая воля. Тия образи ставатъ олицетворения. Въображението дири внушението на линията, краската и формата. Оттамъ — тая остра картинностъ на „Виденията“. Тѣхниятъ стилъ — това е рѣзба, ковано желѣзо, цвѣтна тъканъ.

Въ „Книга за царетѣ“ Райновъ се връща къмъ епохата на богомилството у насъ, изрѣзватъ се на тоя фонъ образитѣ на попъ Богомила, на царъ Петра, на Петъръ Осоговецъ. Петъръ Осоговецъ е царъ на Духа. Той жадува за чистота и я получава при по нещастния отъ себе си, когото дири и намира въ мрачна пропастъ. Изповѣдта на последния е страшна.

Въ „Сиромахъ Лазаръ“ Николай Райновъ напуска царетѣ, блудниците и пустинниците — и идва при проститѣ хора. Въ „Драма“ и въ „Сиромахъ Лазаръ“ той попада на реални образи и случки. Прощката, която героятъ на „Драма“ дава на жена си следъ измѣната ѝ, излиза отъ цѣлата му натура, издигната до най-високо вътрешно освѣтление. Затова и перипетиитѣ, презъ които минава, сж тѣй драматични, убедителни и човѣчни. Въ „Сиромахъ Лазаръ“ невидимото е дадено само въ погледа на умиращата. И това е достатъчно. Образътъ на сиромеха е реаленъ, макаръ и съ тая таинствена сила, която иде отъ него:

Владимиръ Василевъ

Името на учителя Николай Райновъ се понесе съ бързината на интрига и съ очарованието на легенда. Днесъ въ нашата литература неговото име означава нѣкаква магия: едни — отъ всѣка негова притча правятъ програма; други градятъ естетически вкусъ на основа на неговата творба; трети усърдно се упражняватъ въ неговия езикъ, мисль и стилъ. Райновъ предпочита старинното, далечния Изтокъ. Презъ мъглата на вѣковетѣ, образитѣ изглеждатъ призрачно-прекрасни, животътъ имъ — любопитна и мамеща приказка. Цѣлиятъ този свѣтъ отъ чудесно, приказно, мистично — притежава нѣкаква непобедима сила, която запленива духа и го възъема надъ дѣлничната видимостъ. Вънъ отъ своето богатство

и чистота, езикът на Райнова показва необикновена грация и гъвкавост — непрекъснато се чупи и извива въ багри и линии. Чрезъ него Райновъ постига магията на колорита и емоционалността. По-могъщо, може би, отъ езика, като стилно сръдство, у Райнова е ритмът на речта. Той люлъе сякаш и замайва духа, като далечна музика.

Йорданъ Бадевъ

Съвсемъ отдѣлно мѣсто въ нашата литература заема Николай Райновъ, който е едновременно повествувателъ, лирически поетъ, живописецъ и художественъ критикъ. Една несъмнена богата дарба, съчетана съ широка култура. Неговитѣ книги възкресяватъ далечно минало, тъй както не е въ състояние да го възкреси никакво обективно историческо изследване. Тоя нашъ писателъ никога не остава въ рамкитѣ на ограниченъ историцизъмъ, винати има предвидъ духа и душата на историческата епоха. Той прониква въ тая душа, както чрезъ своята култура, тъй и чрезъ своята историческа интуиция. Не само българското е предметъ на неговитѣ изображения. Увелича го сжщо религиозната мистика, поезията на безкрайната пустиня, легендитѣ на Арабия и Юдея. Върху това екзотично дѣно, върху една колкото действителна, толкова и фантастична обстановка, той създава образи, стилизирани по най-художественъ начинъ, разрешава загадкитѣ на смъртта, на живота и на любовта.

Проф. Боянъ Пеневъ.

Николай Райновъ иска да оживотвори своитѣ затворени въ себе си индивидуалистични съзерцания чрезъ старинни езикови сръдства, чрезъ източни алегии и чрезъ мистичния патосъ на библейскитѣ псалми. Той е последниятъ изразителъ на една художествена епоха.

Францъ Йозевъ Вайстъ.

Още съ първата си книга „Богомилски легенди“, Николай Райновъ разкри широкитѣ си дарби на писателъ съ чувство за художествено изобразяване и съ усѣтъ за хубавъ езикъ — правиленъ, чистъ и строенъ. Разказвачъ и поетъ, живописецъ и историкъ на изкуството, човѣкъ съ разностранна и широка култура, Николай Райновъ днесъ се радва на завидна известностъ. Познавачъ на българската речъ, писателъ съ езиковъ усѣтъ, той залѣга и за стилно разхубавяване на творбитѣ си, като използва всички художествени сръдства, всички поетически изкази. Художествената му проза, пребогата съ стилни украшения, стилизованото му слово — съ декоративни подробности, правятъ творческото му дѣло още по-интересно и характерно.

Ст. П. Василевъ

Сякашъ съ магическа пръчка докосва Райновъ отдалечената епоха, и подъ перото му възкръсва мигъ, въ който сж събрани

забравенитъ отъ вѣковетъ сѣнки на гениитъ. Презъ цѣлата книга минава величавиятъ образъ на Перикла, който е издигалъ въ Атина деветъ пжти триумфални трофеи. Книгата е изпъстрена съ смѣли и ценни мисли. Райновъ е съчеталъ въ тая книга политическата история съ историята на изкуството. Знанието е съчетано съ силна творческа интуиция. Тамъ, дето историята мълчи или е неясна. — Райновъ дава ходъ на въображението. Ала пжтищата на това въображение не сж случайни — то се движи въ рамкитъ на елинския духъ съ такава леснина и находчивость, каквато може да има само у човѣкъ, който познава тоя духъ. философията му, изкуството му, живия му срѣдецъ. Райновъ е вложилъ въ най-малко думи — най-много смисълъ и по тоя начинъ е съчеталъ духа на книгата съ духа на епохата, за която говори.

Н. Мавродиновъ.

III. БЕЛЕТРИСТИКА

Недѣлчо Беневъ — Габрово.

ТРИ ПЪСНИ ЗА ТѢХЪ.

1. Жреци на свѣтлината.

На покойнитъ учители.

По стръмната пжтека на живота
годинитъ минаватъ въ пѣстъръ низъ;
несетно чезнатъ сѣнки въ далнината —
на ратници, живѣли безъ корѣсть.

Творители на новъ олтаръ свободенъ,
що миналото бурно завеща,
отхвъркнали отъ бѣдника народенъ,
тѣ бѣха първитъ звезди въ нощта.

Малцина бѣха тѣ, когато, плахи
жреци на стария просвѣтенъ храмъ,
поеха пжтъ къмъ други тъмни стрѣхи
да палятъ вѣчния свѣтликъ и тамъ.

Следъ тѣхъ дойдоха много факленосци
и свѣтна вредъ по родната страна,
но подвигътъ на първитъ весталци
е вече фаръ на трайна бѣднина.

2. Юбилейна пѣсенъ.

На старитѣ учители

Отдавна бѣше то!... Зора златиста
открехна дверитѣ на моя день;
затрепкаха криле въ душѣ ми чиста
съ полета на приятно чаканѣ блѣнѣ.

Азъ искахъ да внеса сияние въвъ мрака,
да стресна въ сънѣ унесени сърдца,
да видя после, какъ ще цѣфне злака
на посадениѣ отъ менѣ зрънца.

А бури много отъ тогазъ вилнѣха
и не единѣ клонѣ падна поломенѣ;
безчетѣ надежди поломени бѣха,
но моя духъ остана възвисенѣ,
че виждамъ азъ на бждещето днитѣ
да се задаватъ съ румени лица.
Дано поне сте вие по-честити
да ги съ усмивка срещнете, деца!

3. Народенъ будителъ.

На сегашнитѣ учители.

Изъ непрогледната мъгла
на днешния животъ негоденѣ,
прегърбенѣ вече отъ тегла,
блуждай учительѣ народенѣ —
катѣ звезда въ гжстий мракѣ
ту затихва, пламва пакѣ.

И прѣска пролѣтни зари,
разбужда чувствата заспали;
въ измжчениѣ му гърди
проблѣсватъ нови идеали:
воля, правда и любовъ,
нужни въ този свѣтъ суровѣ.

Той учи крѣхкитѣ деца,
подготвя сили за борбата
и влива въ буйнитѣ сърдца
могъщия духъ на свободата:
да се вслушватъ всѣкой часѣ
въ тжжния народенѣ гласѣ.

Навредѣ, изъ всѣкой тъменѣ край,
разнася мощната просвѣта,
почивка никога не знай;
съ душа отъ чиста радость сгрѣта
и съсъ вѣра въ бждни дни
новѣ животъ ни той вести.

Проф. Николай Райновъ.

Великата кротостъ

Една нощъ Мириамъ, която бѣ родила и откърмила Спасителя, видѣ сънъ.

При нея дойде Исусъ, носенъ отъ агелскитѣ воинства, — лъчезарни, многоцвѣтни, пѣещи хвала на Господа. Заедно съ Него, като че ли дойде и самото небе. Защото подъ нозетѣ на Христа се простираха райски поляни — съ нацвѣтѣли цвѣта отъ алмази, корунди, топази, рубини и сапфири, съ листенца отъ смарагдъ и съ клонки отъ червенъ и бѣлъ коралъ. По коронкитѣ, листата и вѣнчетата свѣткаха бисери, като ранна роса. Цвѣтенцата пѣеха отъ радостъ, че ги милва докосването на Спасителя.

Изкупителтъ се приближи до майката, носенъ на ангелскитѣ крила — като на свѣтли облаци, разтапящи се въ лжчитѣ на обичъ, що бликаха отъ сърдцето Му.

Когато голѣмиятъ бѣлъ образъ дойде до Мириамъ, тя чу гласъ:

— При тебе идвамъ, майко Моя, защото свѣтътъ Ме не позна. Всички Ме похулиха, но по моитѣ ланити пламти още топлотата на твоята майчина цѣлувка. Всички Ме поругаха, но по лицето Ми трепка още споменътъ за твоитѣ майчини милувки. Ти сжщо не разбра, о, майко, — и ти не разбра, че съмъ Синъ Божи... но не скърбя за това: за коя майка нейниятъ синъ не е — Божи Синъ?

Сърдцето на Мириамъ се разтопи отъ умиление, като чу тия кротки думи, — и тя разтвори обятия, за да пригърне своя Синъ. Но когато склочи ржце, тѣ се долепиха до гърдитѣ ѝ — и тя разбра, че е пригърнала свѣтълъ призракъ — образъ отъ лжчи...

* * *

Скрѣбно стана на майката.

И скрѣбно рече тя на Сина си:

— Рано напустна Ти земя и земно, Сине мой. Рано — преди майка Ти да Ти се порадва — Ти я остави. Сама ме остави, Сине: да хулятъ и мене Твоитѣ хулници, да поругаватъ и мене Твоитѣ ругатели... Върни се на земята, моля Те! Върни се въ простия градецъ, дето Те майка Ти съ трудъ и мжки отхрани! Всичко, що бѣ донесълъ отъ небето, Ти го раздаде на другитѣ, а за майка Си не отдѣли нищо... И дори онова, що Ти бѣхъ дала азъ, — отнесе на небето съ Себе Си...

Като промълви тия думи, Мириамъ видѣ, че цвѣтата по небеснитѣ морави мръкнатъ, а тревата посърва и лжчитѣ гаснатъ.

Въ полумрака, предъ нея се възправи Синъ ѝ — въ плътъ, а не призракъ. Надъ скрѣбното Му чело се впиваше въ лоба тръненъ вѣнецъ, а по ржцетѣ Му зѣха кървави рани...

Тогава нѣчий гласъ (не се виждаше, кой говори) продума тихо на Мириамъ:

— Клетя майко, що направи? Твоитѣ думи пригвоздиха на кръстѣ Сина ти — и твоитѣ слова Го осждиха на люти мъжи. Защо изрече тия думи?

* * *

Не бѣше Иисусовѣ тоя гласѣ.

Изкупительтѣ мълчеше и гледаше майка Си. Той я гледаше кротко — и тая кротостѣ озари отведнѣжѣ простора около Него. Невидими цевници, псалтири и арфи засвириха пѣсенѣта на великата кротостѣ.

Но следѣ малко мракѣтѣ се върна пакѣ.

Небеснитѣ поляни бѣха съвсемѣ помръкнали. По тѣхѣ все още блѣстѣха роснитѣ капки, но не като бисерѣ, а като сълзи. Лъчезарнитѣ облаци, които обгрѣщаха образа на Спасителя, бѣха станали тежки, навъсени и сиви. Но ето, че тѣ протегнаха рѣце — човѣшки рѣце —, за да пригърнатѣ майката на Изкупителя.

А небето бѣ кърваво — сѣщо като на залѣзѣ — и тамѣ, дето небе и земя се сливаха, отведнажѣ се възправиха три кръста, сякаш израстнаха изземи...

Вѣ тоя мигѣ душата на Господнята майка се разтвори, като кротка пригърдка, и обичѣ я изпълни: обичѣ и тѣга.

И тя чу отново гласа, който ѣ бѣше казалѣ преди това леднитѣ думи.

Тоя гласѣ говорѣше:

— Ти си родила Синѣ и желаетѣ — Синѣ ти всичко Свое тебе да даде. Но Той раздаде цѣлия Себе Си на свѣта: не се чуди, че малко ти се падна!... Видѣ тритѣ кръста, що се чернѣятѣ на крѣгозора! Двата отѣ страни сѣ кървави, защото сѣ кръстове на човѣшка мъжа, а она между тѣхѣ е цѣвналѣ и рози се виятѣ по клонитѣ му. Тоя кръстѣ е Божи кръстѣ. Върху него почива блаженството на жѣртвата: тамѣ нѣма ни мъжа, ни страдание, а — велика кротостѣ.

* * *

Мириамѣ се събуди.

Предѣ очитѣ ѣ блеснаха бѣлитѣ покриви на Йерусалимския храмѣ, укиченѣ за пасхалния празникѣ.

Подирѣ нѣколко деня, Израилѣ ще чествува своята избава отѣ египетското робство. По небето прелитаха гълѣби, носѣше се нѣчия далечна пѣсенѣ, звѣнтѣха орѣжията на римски воини край притвора на храма, моми и жени се връщаха отѣ извора сѣ дълѣги водоноси на рамо.

Слънцето бѣ току-що изгрѣло и по бѣлитѣ стени на кѣшитѣ падаха модри сѣнки отѣ зеленината на палми, смоковници и кипариси.

И жената видѣ — все още не дошла на себе си отѣ сънната омая — тѣлпа, която се трупа вѣ храмовия дворѣ. Върѣдѣ тѣлпата се изправи Мѣжѣ сѣ кротко лице и бѣли дрехи. Мѣжегѣ и женитѣ се разшаваха, зашепнаха си, а после мълкнаха, за да чуятѣ думитѣ на Учителя.

Мириамъ се опомни: тя изведнѣжъ позна Проповѣдника.

А Той казваше:

— ... Небето и земята ще преминатъ, но Мойтъ думи ще останатъ. Защото небе и земя сж преходни, а словата на кротостта сж вѣчни. Истина, истина ви казвамъ: нѣма по-голѣма обичъ отъ тая — да раздадешъ душата си на другитѣ.

IV. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Христо Ив. Поповъ,
учитель въ с. Маломиръ, Преславско.

Изъ практиката ми по писмо и четмо въ I отд.
(Какъ да откриваме буквитѣ).

Мнозина посрѣщатъ съ малодушие и тежестъ воденето на първацитѣ. Въ първитѣ си години и азъ се страхувахъ дали ще мога да ги подведа и науча да четатъ и пишатъ. Сега ми създаватъ радостъ. Посрѣщамъ ги като мои малки приятели. Завеждамъ не-принудено разговори по въпроси, случки и предмети, които живо ги интересуватъ. Така подмамани, разкриватъ душитѣ си, отварятъ очитѣ си, изострятъ слуха си и развързватъ езика си. Покрай тия важни условия, необходимо ми е това — да имъ създамъ желание да пишатъ, тоестъ да развия скованитѣ имъ, ала пълни съ мощностъ ржчички. Явно е, че трѣбва желание (воля), за да последва можење. Въ случая изрази: „Деца, азъ зная, че вие можете да пишете и рисувате“ прави малкитѣ палавци, волеви и мощни. „Азъ мога да рисувамъ, г-нъ учителю, колело, яйце, котка, ба-стунъ и друго“. „Азъ пъкъ — кжща, гнѣздо и много още“. Ето тѣ сами подсказаха какво ги интересува, какво желаятъ и могатъ. Почувствувахъ се задълженъ да отстъпя предъ тѣхното. Подсказаха ми въ първитѣ часове да имъ давамъ пълна свобода да пишатъ (рисуваатъ), кой каквото желае и може. Несъмнено ще има и лоши творби; но, привидно похвалявамъ за насърчение. Неусѣтно отъ свободното, приятно и забавно рисуване минавамъ къмъ писане елементитѣ на буквитѣ, които при наличността на добитата сръчностъ пишатъ доста добре. Паралелно съ тия подготвителни упражнения вода такива и по четене, които сж само устни (приготвяне слуховия и говорния апаратъ). Почна ли да запознавамъ децата съ знаци: букви, или цѣлостенъ образъ на думи, предварителнитѣ упражнения свършватъ — вече имамъ четене и то букварно. Щомъ детето види белезитѣ м, а, и, о, мамо, моми, ако може да отгатне и да каже кои гласове и думи се криятъ задъ тѣхъ, то чете.

Строго въ методъ не се придържамъ. Всѣки методъ ни сочи само единъ опредѣленъ пжтъ, който ако спазваме точно, лесно ще ни доведе до едностранчивостъ и механизъмъ. Наистина, трѣбва да познаваме учебнитѣ методи, но да ни служатъ само за напжт-

ствие и да подбираме, онова, което подхожда на условията ни: деца, учил. обстановка, домашни условия и пр. Всъчко тѣхно неотклонно следване сплзва творческото проявление на учители и ученици.

Наблюдавамъ ги и работя тѣй, както чувствавамъ, че се възприема най-леко и най-добре отъ тѣхъ. Създавамъ условия, тѣ сами да откриватъ това, което искаме да научимъ. Дойдохъ до убеждението, че докато детето не умѣе да анализира, и синтезира, а само познава цѣлостната форма на нѣкои думи и отгатва непознати нему думи, то още не умѣе да чете. Затова обучението по четене почвамъ съ устенъ и графически анализъ, който едновременно се съпровожда и отъ синтезъ. Изхождамъ отъ предмети, картинки, рисунки и дохождамъ до съответнитѣ изречения и думи. Ученицитѣ четатъ новата дума, съставена отъ печатни букви и отлжчватъ непознатия гласъ и белега му (описватъ го и моделиратъ), тоестъ излизамъ отъ цѣлостта и по аналитиченъ пътъ стигамъ до новия гласъ и белега му, и се връщамъ пакъ къмъ цѣлостта. Съ печатни букви позволявамъ да пишатъ, докато привършатъ съ писането елементитѣ на буквитѣ. А това става обикновено къмъ първитѣ дни на декемврий, когато раздавамъ и букваритѣ. Следва още по-приятна и забавна работа. Усвоили техниката на четмото и писмото, предстои ми да откривамъ печатни и ржкописни букви. Тѣ лесно се схващатъ като децата изтѣкватъ по-вече приликата, отколкото разликата имъ. Печатнитѣ само моделираме, а ржкописнитѣ моделираме и пишемъ. Букварчето доста улеснява работата ни. То ни дава методически подреденъ материалъ.

Но това не ще рече да се не отдѣляме отъ него, защото твърде много ще ограничимъ своитѣ първаци и не ще дадемъ възможностъ за проява на тѣхното творчество. Затова букварчето оставамъ да служи като пособие, за упражнение по четене. Новитѣ уроци извличамъ отъ живота около тѣхъ (децата), отъ тѣхнитѣ наблюдения, преживявания, игри и забави. На сжщитѣ начала слагамъ и писането. Децата сж малки художници и поети. Това имъ качество използвамъ — да направя писането жизнено, творческо. Стремя се по възможностъ да не давамъ на децата да преписватъ чужди мисли. Изречение отъ 2 думи да е, но ако е тѣхна творба, пишатъ го съ по-голѣмо желание. Сухитѣ и безжизнени преписи и диктовки почти изоставямъ и замѣстямъ съ съчинения — преписи и съчинение — диктовки, тоестъ това, което преписватъ е тѣхна творба — сжщо и това, което диктувамъ. Така, явно е, че се свързватъ дветѣ страни на писането — правописната и стилната. Първата съдействува за усвояване на правописа, а втората — за развиване стила у децата.

И тѣй, като използваме всички по-силни преживявания, наблюдения, случки, праздници, годишни времена за теми по четмо и особено по писмо, то всѣки часъ оживява и всѣко дете се чувствава, че има нѣщо да каже и напише, да даде изразъ на своя духовенъ животъ.

Ето примѣрния планъ на урока, когато запознавамъ децата съ новата буква :

1. *Беседа*. Изважда се кратко изречение.
2. *Анализ на изречението*. Отдължението на думите става по слухъ.
3. *Анализ на думата*. Отдължението по слухъ на звуковете.
4. *Възпроизвеждане реалния образ* на думата чрез рисунка, моделиране, сглобяване и пр.
5. *Написване* или нареждане съ печатни букви на думата. Писмен анализ.
6. *Характеристика* на новата буква. Възприемането ѝ слухово, зрително, мускулно и пр. Моделиране на буквата съ пластелинъ глина, изработване съ мокри конци, тънъкъ тель, кукурузени зърна и пр.
7. *Рисуване на буквата*, ако е печатна, или *писане*, ако е ръкописна.
8. *Търсене новата буква* въ кжсчета вестници, букваря, стари книги и пр.
9. *Нареждане думи* и изречения съ новата буква.
10. *Четене въ букваря*, най напредъ тихо и единично, и следъ това гласно, енергично и хорово.
11. *Предметна разработка* на всѣка новоизучена дума и изречение.
12. *Разказъ* на прочетеното.
13. *Илюстриране и драматизиране* на четивото.

Весела Витанова,
учителка въ гр. София

За сърдцето — органъ на кръвообръщението

(Лекция за IV отдѣление)

Първиятъ часъ имамъ природознание. Целта на урока ми е да дамъ понятие на децата отъ IV отдѣление за най-важния човѣшкия органъ — сърдцето — моторътъ на човѣшкия организъмъ, за неговото голѣмо значение въ живота на тоя организъмъ, за неговата служба и хигиена — понятия твърде сложни за малките деца отъ IV отдѣл., но тъй необходими да се знаятъ отъ всички още съ първите стѣпки на своя съзнателенъ животъ.

Приготвила съмъ си едно сурово телешко сърдце, взето отъ месарницата и гипсовия моделъ на човѣшките органи. Децата не знаятъ точно за какво ще говоримъ, защото азъ често пжти промѣнямъ реда на лекциите отъ учебника, налага ми се това отъ специалния часъ, който имамъ съ тѣхъ — приятелски разговоръ. Тоя часъ е най-любимиятъ за моите ученици. Животътъ е по-силенъ отъ всичко. Той е най-голѣмото училище. Колкото да забравяме на децата да четатъ вестници — тѣ като че ли, напротивъ, повече се интересуватъ отъ тѣхъ. Азъ разбрахъ, че щомъ не мога на собствените си деца да въздействувамъ въ това на-

правление, по-добре е да се помжча да използвамъ поне тѣхния интересъ и го насоча, колкото мога по-правилно. Детска литература имаме вече доста добра и изобилна; детски вестници, списания, колкото искате — отъ хубави по-хубави, четатъ децата интересуватъ се, но и вестниците за голѣмитѣ сж интересни за тѣхъ. Тамъ се даватъ сведения за киноартистите, за това-онова, което е въ прѣкъ допиръ съ живота на детето въ голѣмия градъ. Какъ да го откъснемъ, какъ да ангажираме любопитството му поне къмъ по-полезните отдѣли въ вестниците?

Ето защо съмъ си опредѣлила часъ за приятелски разговоръ. Що значи това? — Ще си говоримъ за вестниците, но само това, което е изъ науката и живота, и което не е праздна работа. Кое е праздна работа? — Разни произшествия, убийства, обявления и филмови търговски реклами, съ които искатъ разни спекуланти да печелятъ много пари — хубавото нѣщо нѣма нужда отъ много шумъ, за да се види, то ще се познае съ хубостта си. (Тѣй заблуждаваме понѣкога децата, а знае се, че пословицата: „Хубавиятъ конь и подъ съдранъ чулъ се познава“ отдавна е изгубила своето значение и правота, защото душата на всичко е рекламата и лъжата.

Часоветъ на приятелски разговоръ азъ използвамъ за правилень говоръ, за ясно изказване на мислитѣ, за единъ видъ стилни упражнения. Отъ тѣзи разговори азъ си правя свободни съчинения по писане. Ако случайно нѣщо мога да използвамъ за работка на нѣкоя лекция — нищо по хубаво отъ това, тя става по интересна, улеснява моята задача.

Запитвамъ децата: „Какво ново има отъ вчера, оня день, има ли нѣщо интересно по вестниците? Скорo ви дадохъ вестника „Весела дружина“. Какво интересно има тамъ, азъ още не съмъ го чела, деца, време нѣмамъ. Кажете ми нѣщо, искамъ и азъ да се поуча на стари години.

Всички дигатъ ржка и бързатъ да ме поучатъ. Азъ се чудя, кого по-рано да изслушамъ, кого по-рано да задоволя, отъ кого по-рано да се поуча? Всички, буквално всички, иматъ що да ми кажатъ и очитѣ имъ свѣтятъ отъ жажда да услужатъ, да кажатъ да сподѣлятъ съ мене своитѣ знания, добити отъ прочетеното тукъ таме. Азъ чувствамъ една морална награда, едно чувство на особено задоволство, че тия 54 чифта очички сж намѣрили време да спратъ тѣхния взоръ върху парче книга и да се научатъ нѣщо по-вече отъ това, което училището имъ дава. Едно дете съ нажалени очички иска да ми каже нѣщо. Азъ схващамъ, че него трѣбва да удовлетвори, защото иначе, то ще се разплаче. Пъкъ и азъ знамъ, че наскоро умрѣ нѣкоя отъ тѣхната кжща, но не знаехъ точно кой и отъ какво се помина. — Какво има Пенке? — Какво ще ми кажешъ, защо си тѣй нажалена? Г-жа, преди 4 дни дѣдо, както си стоеше на стола, току бѣхме се нахранили, каза че му е лошо, падна отъ стола и до като извикаме лѣкарь — той умре. Азъ много се уплашихъ. Дѣдо бѣше старъ, но много го обичахъ. Докторътъ каза, че умрѣлъ отъ сърдце ...

Ето други деца бързатъ да ме уведомятъ, че въ вестника

писали какво на ул. „Мария Луиза“ падналъ единъ човѣкъ и веднага умрѣлъ. Други ми напомнятъ за свои роднини, умрѣли наскоро отъ сърдце. Други казватъ, че и майка имъ била болна сега отъ сърдце, та трѣбвало много да я пазятъ, не ѝ давали да яде месо, да пие много вода и пр. Трети пъкъ прочели, че нѣкой лѣкаръ можалъ да направи изкуствено сърдце и да продѣлжи живота на умрѣлъ човѣкъ. Четвъртия почватъ да си спомнятъ, какво чели за сърдцето, за преливане на кръвъ, за изкуствена кръвъ и пр. пр.

Азъ се очудвамъ на тѣхнитѣ знания, не мога всичко да анализирамъ и си спомня дали и азъ не четохъ нѣщо подобно. Много работи дори азъ съмъ, като че ли пропуснала да прочета и сега отъ тия живи източници, отъ тия малки вестници трѣбва да добивамъ знания, за това — онова. Ако учителятъ не съумѣе да канализира този потокъ отъ впечатления, знания, макаръ и повърхностни за децата, рискува да изгуби цѣлия часъ, но тамъ трѣбва да се прояви умѣнието на учителя — да владѣя децата, да дирижира този избликъ и го подчини на своята воля. Тоя материялъ трѣбва да се използва до толкова, доколкото му е необходимо, за да обоснове една ограничена цель, като я постави въ удобни рамки, за да може всѣки да я разбере и асимилира като положителни знания.

Децата усѣщатъ вече моитѣ рамки, азъ задавамъ въпроси все около сърдечнитѣ случаи на смъртъ, заболявания и бързатъ да задоволятъ моето любопитство около въпроситѣ за сърдцето. Неусѣтно ние идваме до заключението, че сърдцето на човѣка е най-важниятъ човѣшки органъ. Той е моторътъ на човѣшкия животъ. Спре ли да работи, спира всичко, човѣкъ умира. То боледува, както всички органи на тѣлото, но другитѣ органи ни предупреждаватъ, когато не ни искатъ вече да ни служатъ. Съ сърдцето е обратното — не изпраща специални съобщения и покани за своя край, то спира моментално, то скъсява днитѣ си веднага, бързо, леко, безъ много бавене — изведнажъ.

Ето защо, сърдцето трѣбва да се пази. То е нѣженъ, важенъ органъ, то е капризно, лесно се сѣрди и безцеремонно ни напуща, не ни пита дали сме си наредили работитѣ, дали сме готови точно въ тоя моментъ да умремъ,

Следъ това заключение само по себе си следва разглеждането му въ модела, разговоръ за направата му, кжде е поставено, отъ какви мускули е направено, колко е голѣмо, какви подраздѣления има. Разрѣзва се и тележкото сърдце, сравнява се съ модела на човѣшкото сърдце, търси се приликата, разликата, и пр. пр. — необходими нагледни за да се дойде до следнитѣ изводи.

Сърдцето е една мускулна торбичка съ дебели стени. То е голѣмо, колкото свитата ржка-юмрука на човѣкъ. Поставено е между дветѣ крила на бѣлия дробъ. Постоянно се свива и разпуща. Така то движи кръвта. Последната се разнася по цѣлото тѣло чрезъ тръби, наречени вени и артерии. Еднитѣ носятъ нечистата кръвъ, иматъ синкавъ цвѣтъ и се казватъ вени, а другитѣ — ясно червена чиста кръвъ казватъ се артерии . . .

Всички животни въ природата иматъ сърдце — кои по-малко, кои по-голъмо, съобразно голѣмината на организма. У всички то е главниятъ моторъ. То движи живота на животнитѣ.

Често пжти казваме: София е сърдцето на България. Желѣзницитѣ сж артериятѣ на държавния организмъ. „Истина ми сърдцето къмъ този човѣкъ“. „Не ми се иска това или онова, да видя този или онзи“. Що значатъ тия изрази? Защо ги казваме ние и какво точно искаме да обяснимъ?

Това иде да обясни още по-ясно значението на този органъ, неговата голѣма важность.

Въ часа по рисуване ще го нарисуваме, ще го моделираме и ще затвърдимъ представата си за него до толкова, доколкото е възможно.

За идния часъ задавамъ въпроси — задачи: Какъ трѣбва да се пази сърдцето? Отъ що заболява и какво сте чували за сърдечнитѣ болести? Има ли нѣкои отъ близкитѣ ви болни отъ сърдце? Какво имъ препорѣчва лѣкарътъ да ядатъ, да правятъ и защо? Отговорътъ се записва като свободенъ разказъ въ тетрадкитѣ съ свързани и смислени изречения:

Ст. С. Султановъ,
прог. учитель въ гр. Сливень

Глаголъ — лице, число. (I класъ).

— Любке, откъде си купувашъ ученически потрѣби? — Азъ купувамъ ученически потрѣби отъ книжарница „Наука“. — Излѣзъ напиши това, което каза! Пишете и вие въ тетрадкитѣ си! . . . Отъ сжщата книжарница купуватъ ли и други ученици? — Отъ тая книжарница всички купуваме, защото ни даватъ разни подарѣци. . . Така. Сжщата тази мисълъ може да се изкаже и по-подробно. Ето напримѣръ: Отъ тая книжарница и ти купувашъ, и другарътъ ми купува, съ една дума, всички купуваме, защото ни даватъ подарѣци. . . Повторете това изречение! . . . Златке, не се съмнявамъ, че и вие оттамъ си купувате. . . — Да. И азъ, и братчето ми и кака, все оттамъ си купуваме. — Да напишемъ и това изречение: „Не се съмнявамъ, че и вие оттамъ си купувате разни потрѣби!“ Повторете го! Ами гимназиалнитѣ ученици? — Гимназиалнитѣ ученици купуватъ отъ книжарница „Просвѣта“, защото тамъ имъ правятъ отстъпка за трапезарията. Повторете сжщото изречение! Напишете и него! . . . Да прочетемъ написаното.

Азъ купувамъ ученически потрѣби отъ книжарница „Наука“. Отъ сжщата книжарница и ти *купувашъ*, и другарътъ ми *купува*, съ една дума всички оттамъ *купуваме*, защото книжарътъ ни дава разни подарѣци. Не се съмнявамъ, че и вие оттамъ *купувате*. Само гимназиалнитѣ ученици *купуватъ* отъ книжарница „Просвѣта“, защото тамъ имъ правятъ отстъпка за трапезарията.

— Г-нъ учителю, то стана едно малко съчинение. — Да, едно малко съчинение, което направихме заедно. Като всѣко съчинение и това е съставено отъ изречения. Какво нѣщо е изречение? ... Прочетете първото изречение! Прочетете го пакъ, но безъ думата *купувамъ*! ... — Безъ тая дума нищо не се разбира. — Да, безъ думата *купувамъ*, това изречение престава да е изречение. То става една обикновена редица отъ думи, които не изказватъ мисль. Значи, думата „купувамъ“ е много важна въ това изречение. Напишете я отдѣлно. ... Какво показва тя? — Тя показва работа. — Така, показва работа или действие. Въ IV-то отдѣление сте учили за думи, които показватъ действие или състояние. Спомнете ли си, какъ ги наричаме? — Наричаме ги *глаголи*. — Браво! ... Значи помнете името имъ. Нека всѣки отъ васъ намисли по единъ глаголъ и ми го каже! ... Така. ... Ние и тази година ще учимъ за глагола, само че малко по-подробно.

Цель: — *Този часъ ще видимъ, какви нѣща показва глаголътъ.* Подчертайте глаголитъ въ съчинението! ... Кой глаголъ тукъ най-много се повтаря? *Купувамъ*. Напишете отъ страни едно подъ друго всичкитъ му форми. — *Купувамъ, купувашъ, купува, купуваме, купувате, купуватъ*. — Това сж форми все на единъ и сщъ глаголъ. Какво показва глаголътъ *купувамъ*? — едно действие. Кое това действие? — *Купуване*. — Ами глаголътъ *тичамъ*? — действие *тичане*. Чета? — *Четене*. — Ходя? — *Ходене*. — И тъй, всѣки глаголъ има *сдържание*. Кое е сдържанието на глагола *купувамъ*? — *купуване*. Купувамъ, купувашъ, купува и т. н. ... иматъ все едно и сщъ сдържание или действие. ... Разгледайте формитъ имъ и ми кажете, какви сж тѣ помежду си? — Тѣ сж сродни, защото си приличатъ по буквения съставъ. — Така, сродни сж, но не сж напълно еднакви. Кажете ми, кое у тѣхъ е напълно различно? — Тѣ иматъ различни окончаниа. Когато учихме за формата на думата, казахме, че тя се промѣня, когато се промѣни значението на думата. Хайде сега да видимъ, защо се промѣня окончанието на глаголната форма ...

— Като кажемъ: *Купувамъ*, ние веднага се питаме, кой купува? Съ този въпросъ търсиме лицето, което купува, т. е. лицето, което действува. И кое е тукъ лицето? — *Азъ* купувамъ. Това лице съмъ *азъ*. — Да, *азъ*. Запомнете, лицето, което говори за себе си, наричаме *първо* лице (I л.). Глаголътъ, който показва I л., винаги може да се изрече съ думата *азъ*. Подчертайте окончанието! ... Изречете втората глаголна форма! — *Купувашъ*. Намѣрете лицето, което действува? — *ти* купувашъ. — Значи, не съмъ *азъ*, а *ти*. Тукъ лицето е това, на което приказвамъ. Това лице се нарича *второ* лице (II л.). Съ коя думичка може да се изрече глаголната форма? — съ думата *ти*. Съ нея разпознаваме дали глаголната форма е за *второ* лице. Но още се познава и по окончанието. Подчертайте го! Сравнете го съ окончанието на погорната форма. Виждате, че за I л. и за II л. сж различни. При глаголната форма *купува*, ако запитате, *кой купува*? ... Намираме съвсемъ друго лице. Кое е то? — *Той* (*тя, то*) купува. —

Не съмъ азъ, не си ти, а е *той* или *тя* или *то*. Тукъ лицето е това за което приказваме. Това лице се нарича *трето* лице (III л.) Глаголната форма за (III л.) не завършва съ окончание. Тя нѣма окончание, тя е само основа — (коренъ+наставка). И тъй, колко лица може да показва глаголната форма? — Три лица. Кои сж тѣ? . . . Кое е първо лице? . . . Второ? . . . Трето? . . .

— Но глаголътъ мѣни формата си и за още нѣща. Като кажемъ: *Купувамъ*, разбираме, че *азъ* купувамъ. Съ тоя случай, колко сж тия лица? — само едно. — Изкажете сега глаголната форма така, че да показва много лица! — *Ние купуваме*. — Каква промѣна е станала въ формата? — Станала е промѣна пакъ въ окончанието. — Защо е станала тая промѣна? За да покаже броя, *числото* на лицата, които вършатъ работа. — Така, глаголната форма си мѣни окончанието и за *число*. Глаголнитѣ форми: *Купувамъ, купувашъ, купува* показватъ *единствено число* (ед. ч.). Ще напиша това. Ами останалитѣ глаголни форми: *купуваме, купувате, купуватъ*, колко лица показватъ? — Тѣ показватъ, че действието се върши отъ много лица. Запомнете, тия форми показватъ *множествено число*. Разгледайте окончанията и ги подчертайте! . . . И тъй, глаголътъ има за *първо* лице две форми: (*азъ*) *купувамъ* за (I л.) *единств. число* и (*ние*) *купуваме* за (I л.) *мн. ч.*; за *второ* лице сжщо има две форми: (*ти*) *купувашъ* (*вие*) *купувате* за II л. *мн. число* . . . Ами за трето лице? — И тукъ имаме две форми. — Коя е за *единствено число*? — (*Той*) *купува*. — За *множествено число*? — (*Тѣ*) *купуватъ* . . .

Кажете ми сега, глаголътъ мѣни ли формата си? . . . Кое промѣня отъ формата си? — Окончанието. — Защо се промѣня окончанието му? . . . Колко лица показва? . . . Кои сж тѣ? . . . Какъ се познаватъ? . . . Още какво показва глаголната форма? . . . — Число. — колко числа имаме и кои сж тѣ? . . .

Нека сега да се опитаме да разпознаемъ лицето и числото на останалитѣ глаголи въ нашето съчинение! . . .

Домашна работа. Да се препишатъ отъ нѣкое четиво петъ изречения. Подъ изреченията, въ отвесна редица да се извадятъ глаголитѣ и срещу всѣки глаголъ да се посочи лицето и числото, което показва.

Упражнения. I. Следъ продиктуване на долния текстъ, да се подчертаятъ глаголитѣ и да се разпознае лицето и числото имъ.

Левски.

Въ Сопотъ имаше комитетско събрание. Ненадейно въ събранието се отзова единъ гостъ, познатъ като турски шпионинъ, и сѣда. Всички мълчатъ, а гостътъ не си отива. Левски кипва, стага и залепя плесница на това досадно лице, като му изревява:

— Навънъ, подлецы!

— Какъ? Съ какво право удряшъ? — попита той.

— Навънъ! Иди ни предай на турцитѣ! Азъ съмъ Левски!
 Цѣлото събрание потрепера отъ ужасъ при тия думи.
 — Не се бойте, — каза Левски спокойно, когато гостътъ си излѣзе, —
 азъ съмъ увѣренъ, че тоя мазникъ нищо не ще смѣе да направи.
 Ив. Вазовъ.

2. Индже войвода.

На другия день Инджето отиде при Кара Фейзи. Завари го предъ
 шише съ ракия.

— Искамъ да ти кажа две думи.

— Кажй и десетъ, ако искашъ! — усмихна се Фейзията и стана да го
 посрещне.

— Не. Само две думи! — натърти Инджето.

— Слушамъ! . . . Казвай! . . .

— Ти ще заповѣдвашъ на турцитѣ, азъ — на българитѣ.

Кара Фейзи го изгледа, отиде при вратата, затвори я, и злобно добави:

— Ами, какво ще кажешъ, ако Кара Фейзи падне въ краката ти и цѣ-
 луне ботушитѣ ти?

Инджето се обиди, отиде при него и го измѣри съ строгъ погледъ.

(Изъ „Индже войвода“)

К. Н. Петкановъ

*II. Глаголитѣ въ по-долния откъслекъ сж на единствено
 число. Да се препише откъслека, като глаголитѣ форми се
 поставятъ въ множествено число.*

Хайдушки долъ.

Стариятъ орѣхъ люшка клонетѣ си и пѣе като старъ хайдутинъ. По-
 токътъ въ дола скача отъ камъкъ на камъкъ и нарежда приказки за страшни
 хайдути и тежки рани.

Азъ стоя, вирамъ се въ сѣнчестия долъ и си мисля.

Къде си ти, старъ хайдутинъ, който бродѣше тия балкани и носѣше
 правда и вѣра и доброта? Ти, който се отрече отъ себе си, за да помог-
 нешъ на народа си? . . .

Златна есенъ.

Allegro moderato

Никола Блажевъ

Злат-на е-сенъ — зла-то вредъ. По-зла-тенъ е цѣ-ли свѣтъ.

Тра, ла, ла, ла, ла, ла, ла Тра, ла, ла, ла ла,

Въ златно кърве
Въгъръ вѣй.
Златни листи
Той люлѣй.

Тра, ла, ла, ла . . .

Златни листи,
листи — жаръ!
Дивна хубость,
Дивенъ чаръ!

Тра, ла, ла, ла . . .

Златна есенъ
Съ злато вредъ —
Позлатила
Цѣли свѣтъ

Тра, ла, ла, ла . . .

С. Дриновъ.

Не ходи, момнеле, за вода.

(Родопска пѣсень).

Умѣрено-бързо.

Никола Блажевъ.

Не хо- ди, мом- не- ле, за во- да,

че е во- да да- ле- ко

Че е вода на далеко,
Далеко извънъ селото.
Тамъ има дърве високи
И иматъ листе пернати,

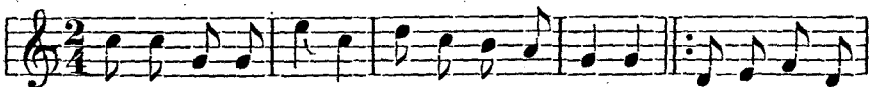
И държатъ сѣнка дебела.
Легна щѣшъ, моме, заспа щѣшъ,
Та нѣма кой да те събуди.
(Нар. пѣсень).

Десетъ братя имамъ.

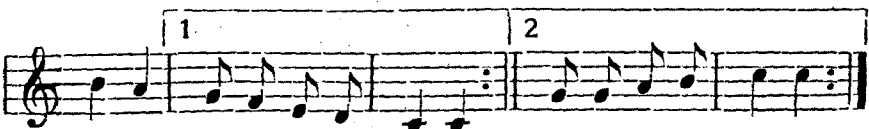
(Пѣсничка-игра за I стдѣление).

Andante.

Атанасъ Шоповъ.

1. И-мамъ де-сетъ бра-тя мж-нич-ки джу-дже-та, скром-ни и по-

слуш-ни, пѣр-га-ви на- пе-ти. пѣр-га-ви на- пе-ти.

2. Сутринъ ме обличатъ,
Миятъ ми лицето,
Слагатъ ми закуска
Десеттѣ джуджета. | 3. Уча ли урока,
Книгата ми даватъ
Не стоятъ на мира,
Но не ми додѣватъ. |
|--|---|

4. Вечеръ ме събличатъ,
Топло ми постелятъ,
Даже и въ леглото
Съ менъ се не раздѣлятъ.

(На тонъ солъ децата четатъ: едно, две, три, четири, петъ, шестъ, седемъ, осемъ, деветъ, десетъ).

Ученицитѣ се нареждатъ въ часъ по гимнастика въ две редици една срещу друга на разстояние 4 крачки или въ колело. И въ двата случая учителтъ е въ срѣдата. При пѣне на I. куплетъ ученицитѣ сж съ опжнати ржце напредъ и дланитѣ изправени на горе. До втория стихъ ученицитѣ прибиратъ и протѣгатъ ржцетѣ напредъ и свиватъ до гърдитѣ. Третия стихъ опжватъ пръстетата, а четвъртия — ги бърже движатъ и щомъ стихътъ спре, тѣ спиратъ движението на пръститѣ.

При първия стихъ отъ втория куплетъ децата правятъ движения за обличане, при втория — за миене, — третия — една следъ друга се прибиратъ ржцетѣ до устата, като че ли се хранятъ, а четвъртия — „десеттѣ джуджета“ изпжватъ пръститѣ напредъ. Десетъ деца, предварително наредени първо, второ, трето и т. н. джуджета, бърже подъ редъ клекнали като джуджета, излизатъ предъ децата и се нареждатъ едно задъ друго, като всѣко джудже чете числото си, заедно съ всички ученици. Четенето до 10 става съ всички ученици на тонъ солъ.

При третия куплетъ, първия стихъ, ученицитѣ поставятъ дланитѣ си предъ очитѣ, като че ли четатъ; при втория стихъ, — съ дѣсната ржка като че ли подаватъ книга. При третия — съ палеца на дѣсната ржка допиратъ ту до устата, ту като че ли премѣтатъ листове на книга съ наслюнченъ палець, а при четвъртия стихъ — опжватъ дланитѣ напредъ.

Четвърти куплетъ: при първия стихъ правятъ движения на събличане, при втория — на постилане легло и следъ това прибиратъ дветѣ си ржце една върху друга, поставятъ ги подъ дѣсната си буза и правятъ движение съ главата си, като че ли лѣгатъ и заспиватъ. Последниятъ стихъ се пѣе много бавно и съ ритерданто до края.

УЧИЛИЩНИ ПРАЗДНИЦИ

Антология „Педагогическа практика“

Страница за художествено образование и самообразование

Завежда: Василь Стоицевъ

Презъ учебната година, извънъ любителскитѣ утра и забави, учителството е длъжно да подготви такива и при следнитѣ случаи: въ началото на учебната година; день на О. Паисия (27. септ.); празникъ на Възшествието и Независимостъта (3. окт.), Праздника на Народнитѣ будители (1. ноем.); праздника на християнизирането (4. дек.); новата година и Рождество; освобождение на България (3. мартъ); праздника на Мл. Черв. кръстъ; празникъ на учителя — Връбница, Възкресение, праздника на детето, день на Храбростъта — Гергьовдень, день на книгата, праздника на просвѣтата — св. Кирилъ и Методий, края на учебната година и пр. Извънъ тѣхъ, обаче, има още много други дни праздници, презъ които учителството „празднува“. Не стига време, липсватъ възможности презъ кжситѣ зимни дни за подготовка на утрата. Отъ друга страна, програмата за основнитѣ училища е твърде претрупана, и всѣко усилие на учителството да разнообрази програмата на утрата за тѣзи праздници, да я направи по-интересна и издържана, пресилва и обременява ученицитѣ. Не стигатъ само тѣзи пречки. Но липсва избранъ материалъ, подходящъ за сценично изпълнение и художествено образование. Излѣзлитѣ до сега сборници не сж малко на брой, но тѣ не сж подредени по праздници и сж пълни съ баласть, отживѣли и носкопосни творби, които учителството, въ бързия темпъ на педагогичната си работа, макаръ и да не удобрява, употребява. За всѣки е известно, че утрата ни за училищнитѣ и национални праздници „не сж за предъ хора“. А тъкмо тѣ ни представляватъ предъ обществото, чрезъ тѣхъ учителството печели общественото мнение за работата си и за каква да е друга пропаганда. Като се замисляме по повдигнатия въпросъ, трѣбва да признаемъ грѣховетѣ си и да се заемемъ съ по-сериозна подготовка на утрата. Това е единъ родъ педагогична работа, която има може би най-голѣма стойностъ за каузата на учителя и училището, но върху нея нито едно отъ педагогическитѣ списания не се е спирало, включително и нашето.

Утрата трѣбва въ всѣки случай да възпитаватъ художествено и публиката и изпълнителитѣ. А това е работа много сложна и трудна, за която учителството не се е готвило. Спонтанниятъ интересъ на учителството е ясно подчертанъ: откриватъ се курсове по дикция и художествено четене, школи по сценична подготовка; учителството съ най-живъ интересъ следи излѣзлитѣ специални сборници и детскитѣ вестници и списания. Но всичко това далечъ не му е достатъчно. Инициативитѣ за тая подготовка сж любителски, а педагогичната и художествена литература му не поднася

отбранъ и винаги навремененъ новъ материалъ едно, и второ — тѣ вършатъ тая задача крайно *неметодологично*.

Да запълни тая празнота въ нашата педагогическа практика, нашето списание въ този отдѣлъ ще печати творби отъ класически автори, удобни за сценично изпълнение, ще дава лекции по декламаторство и практически указания за изпълнение на нѣкои сложни поетични творби.

Съ време, ако постоянстваме за разрешение на поставената задача, надѣваме се, нашето списание да стане една настолна

антология на учителя,

която ще бжде търсена и употребявана. Въ нейното съставяне трѣбва да взематъ участие предимно ония, за които тя е предназначена — учителитѣ. Антологията, която, повтаряме, трѣбва да съдържа само отбранъ художественъ материалъ, може да има много автори-съставители, — колкото абонати и приятели има списанието, напимѣръ. Ние смѣтаме, че естети има повече отколкото поети, въобще всѣки учителъ може да участвува въ нашата антология „Педагогическа практика“.

Изпращайте ни художествени творби, които по вашъ вкусъ сж подходящи за изпълнение предъ публиката! Редакцията ще помѣства най-хубавитѣ, а другитѣ ще запазва.

На работа, народни труженци!

Литературна програма за »Денъ на Будителитѣ« (Указатель)

I.

1. Шуми Марица.
2. Химнъ на Нар. будители — текстъ и музика отъ Б. Тричковъ, сборн. „Родина“.
3. Речъ за празника, въ която да се говори за завета на борцитѣ.
4. Робини, нар. пѣсень, („Самодиви“ отъ Ем. п. Димитровъ).
5. Великиятъ заточеникъ, разказъ отъ Ив. Вазовъ.
6. Стоянь войвода, разказъ отъ К. Н. Петкановъ, читанка IV отд.
7. Къмъ българския народъ — изъ историята на О. Паисия.

II.

8. Караджата — отъ Й. Стубелъ.
9. Левски — отъ Ив. Вазовъ.
10. На В. Левски — отъ Ботйовъ.
11. Посмото на Ботйовъ до револ. комитетъ въ Букурещъ.
12. Хаджи Димитъръ — отъ Хр. Ботевъ.
13. Той не умира — отъ Иванъ Вазовъ.
14. Пѣсень за Ботева — отъ Н. Милошева.

III.

15. На Нар. будители—отъ Трайко Симеоновъ	} сбор. „Родина“ на
Ас. К. Манчевъ
16. Народни будители — отъ К. Величковъ	
17. На народн. будители — отъ Д. Юрдановъ	
18. На нашитѣ дѣди — отъ Елинъ-Пелинъ	
19. Родина отъ Г. Костакевъ, (сп. Другарче г. VI кн. 8).	
20. Мила Родино — хорова пѣсень.	

Забележа: Не е нужно литературната програма да има мера за всички будители. За най-великитѣ отъ тѣхъ сж изпѣти най-хубавитѣ пѣсни. Тѣхъ трѣбва да събереме и ги поставяме.

Всѣка книга на списанието ще носи програма — указателъ за утрата на празниците презъ месеца и ще печати въ този отдѣлъ най-хубавитѣ и *най-малко популярнитѣ* стихотворения.

На нашитѣ дѣди

Тѣ спятъ... Българии! Отдавна
въ незнайни гробове почива имъ прахътъ,
но между насъ е буденъ и живѣе
на твоитѣ вѣрни синове духътъ.

Въ заветъ приехме имъ, о майко, ний мечтитѣ,
и пазимъ ги въ сърдця катъ светиня;
въ насъ тлѣе пламъкътъ, що ги е съгрѣвалъ
за тебе да мратъ, о майко, сиротиня!...

Поклонъ, Българии, на гробоветѣ свети,
съ които си постѣяна навредъ!
Поклонъ!... Доръ имаме ги ний задъ себе,
безъ страхъ и гордо ще вървимъ напредъ!

Ел. Пелинъ

Дѣдо Иванъ Вазовъ

Ти се роди *подъ игото* и като другитѣ *хъшове* живѣ съ *тжгитѣ* на България. Но дойде *епопеята* на *забравенитѣ* и ти дочака *свѣтло избавление*. Съ *препорецъ* и *гусла* въ ржка, *подъ нашето небе*, ти лѣ свойтѣ *звукове*. Обходи *поля* и *гори*, *сбира се съ немили-недраги* и възлюби *живописна България*. Въ *недрата на Рила*, въ *лоното на Родопитѣ* ти узна какво *пѣе планината*. Ти се среща съ *пѣствъръ свѣтъ* и въ *драски* и *шарки* описва *видѣно и чуто*. Така ти натрупа своята *грамада*. Тогава ти *заживѣ* като въ *нова земя* и до слуха ти *долетѣха нови екове*. А *подъ грѣма* на *победитѣ* трептѣха *пѣсни за Македония*; и *нашитѣ чичовци* се *вслушвахъ* въ *легендитѣ при Царевецъ*. Но *изведнѣжъ* *пжтѣтъ* *сви къмъ пропастъ*. И когато единъ *день лю-*

лякътъ ми замириша, ти се пресели въ царството на самодивитъ и напустна завинаги страната на Новия Ивайло¹).

Хр. Бързицовъ

Пѣсень за Ботевъ.

Н. Милушева

Вечеръта свежда тихо клепачи
въ кървави друми, въ черни поля.
Бѣлитъ плугове, смугли орачи
стрѣвно забиватъ въ стрѣвна земя.

Слънцето пържи въ пламъкъ небето,
залъзъ е — грѣе кървава грѣдь.
Вихри подгонятъ сѣнки въ полето,
сѣнки се лутатъ въ прашния пѣтъ.

Денемъ и нощемъ тѣй отъ години,
тежки камбани сякашъ кѣнтятъ,
пламъци грѣятъ въ черни кумини,
робитъ черни въ жалба зовятъ.

Братя, дигнете погледъ къмъ свода,
въ свода ще грѣйне свѣтла звезда,
нека да трѣгнемъ, Ботевъ ни води,
шепне ни: „Смъртъ или свобода!“

Пѣятъ хайдутитъ пламенни пѣсни,
въ гжститъ дебри дебне смъртъта:
Четата чака слѣнце да блѣсне —
Ботевъ е стѣпилъ въ родна земя.

Взорътъ му гали люшнати ниви
и засинѣли въ пушекъ села.
Ето и Вола — облаци сиви
милватъ го съ меки мощни крила.

Бѣлитъ шапки съ кръвъ сж окжпани,
вий се орела въ родната ширъ.
Пѣе Балканътъ, жертвитъ скжпи
тжжно оплаква въ глухия миръ.

Бѣлитъ плугове, смугли орачи
стрѣвно забиватъ въ стрѣвна земя.
Вечеръта свежда тихо клепачи
въ кървави друми, въ глухи поля.

ертанитъ думи въ фразитъ пада логическо ударен

Ив. Георгиевъ Родопски — прог. учителъ въ София.

Народнитѣ будители (Сказка)

Много народи сж живѣли на земята, но не всички сж оставили името си въ историята. Въ скрижалитѣ на общочовѣшката култура сж оставили имената си само ония отъ тѣхъ, които сж имали свой националенъ духъ, сътворили сж културни ценности и сж ги оставили наследство на поколѣнията.

Презъ европа сж минали голѣми и силни орди. Чингисханъ, Тамерланъ, Атила оставиха само спомени на разрушители и пленители. Хуни, татари, авари, хазари, кумани и печенегии минаха и изчезнаха, безъ да оставятъ следа.

А малкиятъ български народъ, шепата българо-славяни, оцѣлѣ вече тринадесетъ вѣка, мина презъ тъмни робства и кървави пепелища, и се нареди редомъ съ вѣчнитѣ народи.

Нека това никого не очудва. Българскиятъ народъ крие въ себе си тайни, които го правятъ безсмъртенъ. Той има въ състава си квасъ, благодарение на който е можелъ като фениксъ да възкрѣсва, и като лъвъ да се бори, когато е билъ нападанъ.

Квасътъ на българския народъ сж неговитѣ народни будители. Ако е вѣрна мисълъта, че народитѣ живѣятъ повече съ обаянието на мъртвитѣ, то българскиятъ народъ никога не ще загине. Защото между мъртвитѣ си той има имена и духове, които вѣчно ще живѣятъ.

Пръвъ светиятъ царъ Борисъ даде на народа си Христова вѣра, и заедно съ нея вѣчна култура и истински напредѣкъ.

Светитѣ Солунски братя му дадоха скрижали на родна писменостъ. Климентъ, Наумъ, Сава и Ангеларий разсѣха тая писменостъ изъ недрата на цѣлата българска земя.

Великиятъ Симеонъ даде примѣръ, какъ царството да бжде единно вътре, и какъ да шири границитѣ си навънъ.

Рилскиятъ светия пръвъ удари камбаната на народното свѣстяване и порѣча на всички ни, никога да не се упояваме отъ чужда отрова.

Нашитѣ богомили дадоха по цѣла Европа примѣръ за човѣшко себеотрицание и разядоха неправдитѣ на феодалния строй.

По-после Евтимий, тоя генералъ въ расо, даде примѣръ на нечувано себеотрицание и показа на всички, какъ да изпълняваме обществения си дългъ.

А въ по-ново време поднесоха въ историята имената си и Паисий Хилендарски, и Софроний Вратчански, и Иларионъ Макариополски, и Ботевъ, и Левски, и Караджата. Тѣ създадоха Оборище, Батакъ, Шипка, кждето възкресиха нашата свобода.

Това сж само най-яркитѣ звезди въ нашия роденъ небосклонъ. Около тѣхъ сж рояци съзвездия отъ знайни и незнайни, голѣми и малки, но вѣчно безсмъртни будители, отъ които, едни сж работили съ паче перо въ рѣка, други съ лѣвчета на чело, трети — съ кръста на гърди, но всички съ желѣзна воля, непоколебима вѣра и голѣма любовъ къмъ родината.

На всички тия вѣчно безсмъртни будители днесъ ние изказваме нашата признателностъ и правимъ отъ сърдце нароченъ поклонъ-

Вѣчна да бжде славата имъ!

VI. ИЗЪ УЧИЛИЩЕТО И ЖИВОТА

Методий Н. Мариновъ, — прог. учителъ София.

Авторитетъ на учителя

Едно отъ основнитѣ качества, които трѣбва да притежава призваниятъ учителъ е авторитетътъ. Безъ авторитетъ учителътъ ще бжде слабъ и като обучателъ и като възпитателъ. Нека си признамъ, че все още има случаи въ училища, кждето учители се оплакватъ, че авторитетътъ имъ е сведенъ до нула. Това е болезнено явление съ пакостни последици. Учителътъ безъ авторитетъ се измъчва при вида на едно отдѣление (класъ) съ немирни, разглезени, непокорни ученици, които, схванали слабото мѣсто на своя учителъ, си позволяватъ да се гаврятъ съ него дори предъ собственитѣ му очи. Какъ може да се търпи това положение? Повечето отъ тѣзи учители, изпаднали, така да се каже, въ немилостъ предъ своитѣ ученици, безсилни да стегнатъ юздитѣ, искатъ намѣсата на главния учителъ или директора. А това не трѣбва да става, освенъ въ изключителни и много важни случаи, защото прибѣгване до чужда помощ за внасяне миръ, спокойствие и дисциплина въ класа, значи нова слабостъ отъ страна на безавторитетния учителъ и още единъ козъ въ ржцетѣ на ученицитѣ за непослушание. Не ще изтъквамъ, че чувствително страдатъ интереситѣ на училищната работа. Класътъ, вмѣсто кошеръ съ трудолюбиви пчели, се обръща на пазарище, кждето се чува само глъчка и празенъ шумъ. А ние знаемъ, че истината се познава въ тишината, съсрѣдоточието, вниманието, които безпрекословно трѣбва да царуватъ въ класа, когато учителътъ преподава и изпитва, си-речь изгражда образователния процесъ.

Всѣки неджгъ трѣбва да се премахва и лѣкува. Училището има полза само отъ учители съ авторитетъ. Последниятъ до голѣма степенъ е наследствено качество и проява на оформенъ характеръ. Следователно, авторитетъ и характеръ сж органически свързани. За отбелязване е, че учители съ добро и устойчиво държане почти не се оплакватъ отъ ученическо немирство и подигравки, съ изключение на децата съ престѣпни наклонности, чието изправление се постига въ специални домове. Учителътъ трѣбва да държи винаги смѣтка за своето държане предъ ученицитѣ. Една неумѣстна шега, дума, движение, жестъ, грубости въ облѣкло и пр. сж достатъчни да накърнятъ обаянието на учителя. Да не споменавамъ, че учителътъ трѣбва да бжде въздържателъ, да не пие, да не пуши; защото липсата на тѣзи до-

бродетели въ учительския характеръ е едно нещастие и въ учителската професия. Учителътъ трѣбва да обича децата, да се носи другарски съ тѣхъ, да почита повече отъ себе си тѣхната личностъ, да не прилага тѣлесни наказания, да създаде въ класа една вътрешна основана на свободата дисциплина. Великата педагожка Мария Мантесори казва, че свободата не отрича дисциплината и обратно. Разбира се, става дума за разумна свобода, а не за слободия и сантименталности . . . Най-малко тѣ сж полезни за целитѣ на образованието. Но не трѣбва да се мисли, че не може да се изтрѣгне този буренъ — безавторитетността. Учителътъ съ продължителни волеви действия може да си създаде авторитетъ. Последниятъ, по силата на повторението, упражнението, става полезенъ навикъ. Народната мъдростъ казва: „Съ постоянство всичко се постига“. А единъ мислителъ казва: „Посѣй постѣпка, ще пожънешъ навикъ; посѣй навикъ, ще пожънешъ характеръ; посѣй характеръ, ще пожънешъ сждба“. Дълбока педагогическа мисль.

Ако за измѣстване на една канара е необходимъ лостъ въ жилеститѣ ржце на миньора, то двойно по-необходимъ е авторитетътъ — духовенъ лостъ въ ржцетѣ на учителя, съ който ще си гарантира успѣха на своята работа. Учителътъ е синонимъ на учене до животъ, на непрекъснато съвършенство, затова трѣбва да бждемъ напълно сигурни, че той ще изкорени не само изтъкнатия неджгъ, но и всички други такива, които биха се изпрѣчили по пътя на просвѣтата, по пътя на подготовката на младитѣ поколения за единъ здравъ дисциплиниранъ и творчески животъ.

Лиляна Николова — София

Жената и общественитѣ животъ

Обективно погледнато, между мъжа и жената нѣма никаква качествена разлика. Но въпрѣки това, все още жената е оскърбена въ своята нравствена цена: на нея се гледа като на плячка за завладяване, а не като на личностъ, която има право на равни и еднакви права съ тия на мъжа. Най-често у жената търсятъ само пола, виждатъ въ нея добрата домакиня, добрия работникъ за чистене подове и гладене дрехи, но винаги я считатъ негодна за обществена проява.

Нашата родна общественостъ не е далече отъ тази погрѣшна представа за способноститѣ, и отъ тамъ за правата на жената. Кемалъ свали яшмака отъ лицето на танцйоркитѣ въ харемитѣ и подъ него откри жената, годна за обществена проява, наравно съ мъжа. У насъ известни фактори потѣпкватъ старото славянско зачитане на жената и все още се гледа на нея като на малолѣтна частъ отъ човѣшкия родъ, имаща нужда отъ настойничество. Ако ѝ се даватъ известни права, — тѣ се даватъ наполовина, на малки дози. И това оскърбление достоинството на жената се посочва открито, защото тя не можела да бжде онова, което

е мъжътъ. А въ последнитѣ дни на младитѣ българи, на майкитѣ на идната България, която ще бжде следъ насъ, се отнѣха права, които до сега тѣ имаха — лишиха се отъ правото за следване висшитѣ науки, защото жената по дарби и способности не била равна на мъжа!

Животътъ, обществениятъ животъ на народитѣ, доказва тъкмо противното. Не напраздно е казано: „Задъ всѣки великѣ мъжъ стои една велика жена-майка“. Много велики хора дължатъ своя гении на високо образованитѣ си майки. Повече отъ васъ, майки, отколкото отъ усилията на законодателя, зависи бждашето на Европа и участиѣта на човѣшкия родъ“, говори френскиятъ педагогъ Е. Мартенъ. И действително, силно поличава участието на жената въ обществения животъ презъ усиленитѣ дни на кризи, които народитѣ преживѣватъ. Въ години, когато мъжетѣ, уморени и отчаяни, сж готови да скръстятъ рѣце и да чакатъ времето да лѣкува общественитѣ недъзи или налетялитѣ нещастия, жената съ своята по-голяма чувственностъ, съ своята по-силна любовъ къмъ правдата, възстава и потиква мъжетѣ къмъ борба. Така френската история отбеляза съ огнени букви името на героинята Жана Даркъ, която спаси Франция. Нима сж малко и у насъ женитѣ-войводи, които презъ петъ вѣковното робство зовѣха мъжетѣ на борба за свобода!

Нѣма да говоримъ за мълчаливия героизмъ, който проявиха българкитѣ, българскитѣ селянки, презъ време на войната, разпиляни по изоставенитѣ земеделски стопанства. Достатъчно е да погледнемъ на следвоеннитѣ години, когато жената постепенно завладѣ теренъ въ функциитѣ на държавната машина, и когато културнитѣ работнички нахлуха въ всички културно-просвѣтни организации и заработиха за вливане повече свѣтлина и радостъ въ живота на народа. Едва тогава ще разберемъ, какви възможности крие въ себе си жената и какви резултати за обществения животъ ще има нейното живо участие въ общественитѣ прояви.

Съвремението ни, въпреки отричането на жената, е пълно съ примѣри за еднаквата качественостъ на мъже и жени. Ние вече имаме жени на отговорни обществени и държавни постове, жени прокурори, жени добри работници въ областта на науката като Мадамъ Кюри, Михаелисъ, Ана Зегерсъ, Мария Монтеѡори, Еленъ Кей и пр., отъ чиито произведения лѣжа живо чувство за общественая красота, човѣщина и миръ, на прогресъ, свѣтлина и щастие.

Съ дѣлата си, съ творчеството си, тѣ доказватъ, че жената може не по-лошо отъ мъжа да работи въ полето на културата и човѣшкото щастие.

Но въпрѣки, че и най-примитивното чувство на справедливостъ подсказва равностойността на мъже и жени, у насъ може би, защото погледитѣ сж обърнати повече назадъ къмъ миналото, отколкото къмъ днешнитѣ нужди на живота, жената е все още обезправена, особено младата жена. За нея, така да се каже, се затварятъ вратитѣ на образованието. Въ всички факултети у насъ се предпочитатъ мъже, а въ юридическия факултетъ, изобщо, никакъ не се допускатъ жени. Като че женитѣ нѣматъ способности да

изучават законитѣ на страната си! Жената безъ всѣко образование е годна да трепери по цѣли нощи надъ болното дете, а като образована е негодна да даде лѣкарства на единъ болникъ въ качеството си на лѣкаръ, негодна е да държи и хирургическия ножъ и да брани здравето на своя народъ. Даже и въ естественото ѝ поприще — учителството, и тамъ тя е ограничена. Това ограничение възможноститѣ на жената да добие повече знания е една съ нищо неоправдана неправда. А българската жена е жадна за повече просвѣта. Тя има устрема да служи на народа си, да работи за прогреса и за по-щастливи дни на човѣчеството. Сега, хъ неспокойнитѣ дни, които преживява свѣта, намъ сж необходими все повече и повече просвѣтени майки. Нуждни ни сж личности съ силенъ нравственъ характеръ, личности волеви и творци въ живота. А такова възпитание на поколението може да даде само културната, просвѣтената и нравствено издигнатата жена-майка.

Въ името на по-доброто бждеще на народа ни, нека най-после се разбере отъ всички, че на жената трѣбва да се дадатъ равни права съ тия на мъжа. Защото, ако жената се стреми къмъ това правово изравняване, тя не се ръководи само отъ егостични стремежи, а отъ чувството на справедливостъ и достоинство, и отъ искреното желание да бжде полезна на своя народъ и човѣчеството, и да допринесе нѣщо въ усилията на човѣка да бжде господаръ на живота и да придаде истинска смисълъ и цена на последния.

У. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

Природосъобразенъ четмописенъ методъ за първоначално четене и писане въ I отдѣление отъ *Дечка Ж. Янкова*. Издава книжарница *Н. Д. Йоцовъ*. Орѣхово, 1938 г. Стр. 60. Цена 25 лв.

Многочислеността на четмописнитѣ методи свидѣлствува, че при началното четене има за децата много трудности, които педагозитѣ презъ всички времена сж се мъчили да ги избѣгнатъ или най-малко облекчатъ чрезъ подобрене на четмописнитѣ методи. Презъ течение на вѣкове сж се изпробвали много прийоми, но нито единъ отъ тѣхъ не даде задоволителни резултати, защото не бѣха научно обосновани. Повечето отъ тѣхъ имаха за основа само практическия опитъ.

Напоследъкъ въ нашата училищна практика здраво заседна *аналитико-синтетичниятъ четмописенъ методъ*. Отъ нѣкои наши методици той се корегира. Въмѣсто чертичкитѣ при графическото записване на думитѣ и изреченията се пристъпи къмъ печатни зрителни образи. Освенъ това, анализата на думитѣ почна да се извършва не чрезъ изолираното изговаряне на гласовѣтѣ, а чрезъ бавно изговаряне на думитѣ. Гласовѣтѣ почнаха да се изучаватъ въ тѣхната естествена среда — думата, безъ да се кжсатъ единъ отъ други. Това помогна за правилното произношение особено на тъмнитѣ съгласни, които въ изолиранъ видъ сж просто непроизносими. Така се доде до *думозрителния четмописенъ ме-*

тодъ. Уведенъ въ нѣкои околии, той даде отлични резултати. Това могат да свидетелствуватъ не само многобройнитѣ статии по тоя методъ въ различнитѣ наши педагогически списания, но и нѣкои инспекторски доклади. Отъ насъ тоя методъ премина по другитѣ славянски страни и тамъ минава като български методъ.

По-късно ние виждаме въ нашата практика едно повръщане назадъ къмъ по-старитѣ методи. г. Христо Николовъ поиска звукътъ да се изважда въ изолиранъ видъ. Така се създаде тъй наречения отъ него *непосрѣдствено - аналитичния методъ*. И по тоя методъ работятъ у насъ много учители.

Г-жа Дечка Ж. Янкова съ горното ръководство иска да популизира наново единъ още по-старъ методъ — *звукоподражателния*, който бѣ захвърленъ отъ нашата училищна практика, а не бѣ възприетъ даже и въ родната му страна — Франция. Каква е разликата между двата методи, звукоподражателния и природосъобразния? При втория методъ децата нѣма вече да лаятъ като кучета и да маукатъ като котки, а ще грачатъ като гарги. Пъкъ програмосъставителятъ нека си пише (стр. 16 отъ програмата), че целта на българския езикъ е да се събуди у децата любовъ къмъ родната речъ!

Кои сж принципитѣ, върху които г-жа Янкова слага своя природосъобразенъ методъ, който билъ чисто български? — Природосъобразностъ, звукоподражания, гарги и хленчене.

Природосъобразността била прокарана винаги и на всѣкжде, пише тя на стр. 7 отъ ръководството си, защото се изхождало отъ думи, които показвали действие, т. е. глаголи. Обаче, това е само на теория, на практика тя изхожда отъ съществителни и нѣкои звукоподражания;

Гого (стр. 2 отъ букварчето ѝ), Га-га-га (стр. 3), Лала (стр. 4), Лало (стр. 5), Леле (стр. 6). Лале стр. 7) и т. н. Методъ, който за нормална дума взема глагола, се нарича *естественъ методъ*. По тоя методъ нашиятъ добъръ сътрудникъ г. Михалъ Д. Николовъ е написалъ доста обемисто и напълно обосновано ръководство още преди 5 години. Тоя методъ ние го виждаме и въ руската педагогическа литература. Неговъ представителъ тамъ бѣ методикътъ В. А. Флеровъ (1860 — 1919).

Нѣкои наши методики промѣнятъ единъ-два похвата отъ известенъ методъ, или заимствуватъ нѣщо отъ други, и веднага ни го предлагатъ като новъ методъ. Мания! Методътъ се отличава отъ похвата по същество. Похватътъ се отнася до отдѣлни частични действия, а методътъ обема работа, която се обхваща отъ нѣколко обхвата. Не всѣкакъвъ сборъ отъ похвати (постъпъци), съставлява методъ. Последниятъ е сборъ отъ такива похвати, които произтичатъ единъ отъ други и заедно всичкитѣ се направляватъ къмъ известна сложна цель. При това методътъ не може да бжде само плодъ на единъ умъ. Ако е такъвъ, той ще е повърхностенъ. Добре обмислениятъ методъ е винаги резултатъ на колективенъ опитъ. Често даже и едно цѣло поколение не е въ състояние да даде единъ съвършенъ методъ. Така че, крайно нелепо е за единъ авторъ да твърди, че е откривателъ на новъ четмописенъ методъ, чисто българско произведение, само защото вмѣсто да почва началното четене съ думата „мама“, съ която начева детския говоръ, да започва съ думата „гарга“.

Подбудитѣ сж ясни при такова маниячество — спекулация, и затова критиката не може току-така да ги отмине, безъ да не ги осъди. Висока цена, която е поставена на

ржководството, 25 л. само за 60 печатни страници, и то на обикновена вестникарска хартия, която е два пжти по-евтина от другата, ни подшушва това. Ако по сжщата пропорция трѣбваше да опредѣлимъ годишниятъ абонаментъ на списанието ни, то трѣбваше да му поставимъ най-малко 300 л., вмѣсто 80 л. която е фактическата негова цена.

Вмѣсто естественъ авторката кръщава метода си „природосъобразенъ.“ Обаче, естественостъ и природосъобразностъ не е едно и сжщо нѣщо. Естественостъ ще рече да не се отива противъ природата на детето, а природосъобразностъ — да се учи споредъ сезонитѣ на времето. Природосъобразниятъ методъ на г. Янкова не спазва най-важния свой принципъ — природосъобразността, защото посрѣдъ зима се каратъ децата да ловятъ таралежи (стр. 41 отъ ржководството), презъ сжщото време се кжсатъ лалета изъ полето и пр.

За втора основа на четмописната си метода г. Янкова поставя звукоподражанията, защото съ тѣхъ започнала човѣшката речъ. Не генезисътъ на езика, а генезисътъ на писмото трѣбва да ни даде полезни съвети за началното четене и писане. Децата идватъ въ училището съ развитъ говоръ. Тогава защо ще ги поврѣщаме отново въ периода на детското пеленачество? Защо ще ги караме да изговарятъ пълни съ безмислици звукоподражания, когато много отъ тѣхъ като изолирани звукове, освенъ че не могатъ да се изговарятъ, но даже и никжде не се срѣщатъ въ живата ни речъ?

Като трета основа на природосъобразната четмописна метода стои гаргата. Гого уловилъ гарга и я учи да грачи. Веднажъ тя грачи „Го-го“, други пжтъ — „Га-га“. Въобще, споредъ природосъобразния методъ гаргитѣ не грачатъ, а „говорятъ“ и про-

изнасятъ думи, каквито се пожелаатъ отъ съставителката на метода. Ако децата не могатъ да уловятъ гарга, което е най-вѣроятното, защото тѣ сж хитри гадини, нищо нѣма да остане отъ природосъобразния методъ на авторката. Децата презъ тази възраст сж като маймункитѣ, силно подражаватъ. Наблюдавайки картинкитѣ, какъ Гого учи гаргитѣ да „говорятъ“, най-вѣроятното е да се породи у тѣхъ желание да ловятъ гарги и други птици. Този отрицателенъ примѣръ може да укаже лошо възпитателно въздействие и не трѣбва да намира мѣсто въ единъ учебникъ.

Вънъ отъ това, четивата въ една читанка или букваръ трѣбва да възбуждатъ жизнерадостностъ, а не тжжни чувства. Както цвѣтето лнѣе и не расте безъ слънце и въздухъ, тѣй и детето не може правилно да се развива и живѣе безъ радостъ и веселие. Разглеждаме четивата на букварчето „Гого“: на стр. 6 Лала се уплашила отъ единъ таралежъ, плаче и вика: „Олеле, Гого!“ — На стр. 7 Лала пакъ плаче. — На стр. 10 сжщо. Съ такъвъ родъ четива четенето отъ весела забава се обръща на трагедия. Въ сжшитѣ четива нѣма и правдоподобностъ. Едно селско 7—8 годишно дете не се плаши отъ таралежъ или отъ гжска, особено пѣкъ когато има пржчка въ ржцетѣ му. Зарадъ метода тукъ е пожертвуванъ истината. Българскитѣ деца, чиито бащи презъ войнитѣ показяха велики подвизи, не сж тѣй страхливи, както си предполага авторката, и таралежитѣ, особено гжскитѣ не сж по-храбри отъ българското дете!

До едно четивата въ букваря „Гого“ сж сковани, пълни съ безмислици, безинтересни и лишени отъ музикалностъ. Материалъ за детско букварче, особено за предбукварно четене, съ каквато целъ иска да ни

се представи „Гого“, трябва да се събира направо отъ живия детски говоръ, посредствомъ лични детски наблюдения и конкретни преживявания. Всѣко букварно четиво трябва да бѣде фрагментъ отъ ежедневния детски животъ, а не книжни измислици. Само така всѣка дума, всѣко изречение ще има смисълъ и непосредственъ интересъ. Само така може да се постави мостъ между естествената речъ на детето и изкуствения символъ на думата. Букварчета отъ типа на „Гого“ — такива пособия има вече нѣколко въ нашата педагогическа литература — макаръ и да сж изпълнени съ шарени картинки, макаръ да могатъ и да се закачватъ на стената за да се виждатъ отъ децата, могатъ само да рушатъ тоя мостъ. Защо?

Разговорниятъ езикъ на децата въ различнитъ мѣстности на нашата страна не е еднакъвъ. Помежду известно не голѣмо количество думи еднакви за всички деца, се срѣщатъ и много провинциализми. Разговорниятъ езикъ на градското дете не може да бѣде еднакъвъ съ тоя на селското, или на планинското съ тоя на приморското и пр. Всѣка рѣзко отличающа се мѣстностъ при първоначалното четене трябва да има свой комплексъ отъ думи, и ето защо, който и да е букваръ, иска ли да удовлетвори тѣя нужда на училището, не може да бѣде универсаленъ, за какъвто иска да ни се представи „Гого“. Въ всѣко училище трябва да има свой собственъ букваръ, особено за предбукварното четене. Не е голѣма работа да се нашарятъ съ подходяща рисунка и текстъ нѣколко рисувателни листа отъ по 2 лева, вмѣсто да се плаща скъпо и прескъпо за готови такива. Това съмъ го правили азъ, правила сж го и много учители, пъкъ могатъ да го правятъ и всички учители. По тоя начинъ се придава еластичностъ на букваря, готова да се приспособи къмъ всѣко любимо учи-

лище и напълно да индивидуализира последното. Само такова обучение е жива потребностъ за всѣко училище, идеалъ, къмъ който трябва да се стремимъ.

Теоретично природосъобразниятъ методъ не е обоснованъ. Споредъ авторката той не билъ нито аналитиченъ, нито синтетиченъ методъ (стр. 7). Отъ неговитъ прийоми много се е заимствувало отъ други методи и ни се предлагатъ като нѣщо ново. Споредъ признанието на авторката (стр. 7) появяването на тая метода се налагало не толкова отъ училищни нужди, колкото отъ желанието да се създаде нѣщо свое, народно, а не да се копирало чуждото, дори и съ грѣшкитъ му. Наистина има нѣщо „свое“ въ тоя букваръ, тъй като въ нито единъ чужди букваръ не сме виждали толкова много гарги, отъ които едни да „говорятъ“ Го-го, а други — Га-га!

На стр. 8 авторката твърди, че метода спазвала реда, по който се развивалъ говора на детето, а никжде нищо не се казва, какъ трябва да се развива живия (устния) говоръ, защото той е, който пои и храни писмения ни езикъ.

Едно отъ най-голѣмитъ преимущества на природосъобразната четмописна метода, споредъ признанията на авторката (стр. 12) е, че се давали главнитъ букви, заедно съ малкитъ. Та това не е ново. При това, съ букваря „Гого“ нѣма всичкитъ букви отъ българската азбука. Три четвърти отъ тѣхъ липсватъ. На нѣкои главни букви се придаватъ форми, които не сж възприети отъ нашата калиграфия. Рѣкописната главна Г се пише като чингелче, също като рѣкописната малко г. Главното Е артисало. Също и рѣкописното главно И. Въобще, предлаганото рѣководство и букварче не сж сериозна работа и съ нищо нѣма да ползуватъ нашия учителъ.

Д. Правдолюбовъ.

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО СТ. АТАНАСОВЪ—СОФИЯ

Тази година писателът

НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

навършва 25 години научна, литературна и обществена дейност. През този четвъртък въкъз изподъ неговото перо излѣзоха цѣла редица твърде ценни творби, които затвърдиха името му на *голямъ ученъ, дълбокъ мислителъ, рѣдкъ естетъ, отличенъ разказвачъ и първостепенъ стилистъ*.

По този случай книгоиздателство Ст. Атанасовъ дава единъ рѣдкъ случай да може всѣки да си набави

Пълно събрание съчиненията на НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

като прави отстъпка 30% и на абонатитѣ голѣми улеснения при плащането.

1. ОРИГИНАЛНИ СЪЧИНЕНИЯ

1. *Богомилски легенди* — страници изъ лѣтописитѣ на свѣта (одобр. М. Н. Пр. съ № 26175—1927 г.) 25 лв.
2. *Видения изъ древна България* — сказания за миръ и бранъ, часть I (одобр. М. Н. Пр. съ № 13604—1927 г.) 45 лв.
3. *Книга за царетъ* — сказания за миръ и бранъ, часть II, (одобр. М. Н. Пр. съ № 13604—1927 г.) 35 лв.
4. *Очитъ на Арабия* — три блестящи балади, (одобр. М. Н. Пр. съ № 13604—1927 г.) 35 лв.
5. *Слънчеви приказки* — книга за любовта (одобр. М. Н. Пр. съ № 13904—1927 г.) 30 лв.
6. *Сиромашъ Лазаръ* — древни и нови разкази (одобр. М. Н. Пр. съ № 13604—1927 г.) 45 лв.
7. *Корабѣтъ на безсмъртнитъ* — химни за вѣчнитѣ херои, (одобр. отъ М. Н. Пр. съ № 10390—1928 г.) 60 лв.
8. *Вѣчни поеми* — пѣсни за човѣка и земята (одобр. М. Н. Пр. съ № 10390—1928 г.) 50 лв.
9. *Градѣтъ* — поема на тайнитѣ (одобр. М. Н. Пр. съ № 26175—1928 г.) 20 лв.
10. *Книга на загадкитъ* — отговоръ на това, което малцина знаятъ 25 лв.
11. *Между пустинята и живота* — лириченъ романъ изъ живота на Исуса 70 лв.

НОВИ КНИГИ

12. *Счупени стѣкла* — разкази отъ съвременния животъ 50 лв.
13. *Сърдеченъ огънь* — сказания, дамаскини и притчи 50 лв.
14. *Отдавна, много отдавна* — исторически разкази 50 лв.
15. *Самодивско царство* — сказания 50 лв.
16. *Богомилски легенди* — ново допълнено изящно издание на холандска хартия цѣтно 120 лв.

II. ИЗБРАНИ ПРИКАЗКИ ОТЪ ЦЪЛЪ СВѢТЪ.

(Одобрени отъ М. Н. Пр. съ № 14548—1931 г.)

	лв.		лв.
1. Дървото на приказкитѣ	30	18. Хубави стари приказки	30
2. Добрата фея, весели приказки	30	19. Северни приказки	30
3. Кристалниятъ дворецъ	30	20. Стариятъ гарванъ и др.	30
4. Вълшебни приказки	30	21. Омагьосаното царство	30
5. Златното гърне и др.	30	22. Златни сърдца	30
6. Царски приказки	30	23. Морски деца и др.	30
7. Морската царица и др.	30	24. Седемтѣ чудовища	30
8. Златната рибка и др.	30	25. Алмазитѣ на Изтокъ	30
9. Приказки за русалки	30	26. Бисерна огърлица	30
10. Книга на чудесата	30	27. Вуйчо отъ Америка	30
11. Магьосникътъ и др.	30	28. Веселитѣ деца	30
12. Източни приказки	30	29. Най-хубавитѣ български приказки	65
13. Зеленото джудже	30	30. Най-хубавитѣ народни при- казки	45
14. Индийски приказки	30	31. Юнакъ надъ юнаци	45
15. Царица Роза и др.	30	32. Князь и чума	40
16. Персийски приказки	30		
17. Славянски приказки	30		

III. ИСТОРИЯ НА ИЗКУСТВОТО (въ 12 тома)

(Одобрена отъ М. Н. Пр. съ № 16169—1932 г.)

	лв.		лв.
1. Вѣчното въ изкуството — естетика и уводъ въ история- та на изкуството	150	7. Вѣкътъ на великанитѣ — майстори отъ епохата на Въз- раждането	150
2. Свѣтулки въ мрака — изку- ство на първобитнитѣ и най- стари народи	150	8. Царството на колорита — изкуството на нова Европа	150
3. Отъ сфинкса до дракона — художествень животъ на ста- рия Изтокъ	150	9. При извора на красотата — възраждане въ Франция, Англия, Испания и Холандия	150
4. Мраморни богове — архитек- тура, живопись и скулптура на класическитѣ народи — елини и римляни	150	10. Бунтътъ на Дьолакруа — лъжекласицизъмъ и романти- зъмъ по цѣла Европа	150
5. Църкви и дворци — старо- християнство, латинско и ви- зантійско изкуство	150	11. Слънчево творчество — реализъмъ, натурализъмъ и импресионализъмъ	150
6. Свѣтътъ на Мохамеда — творчество на мюсюлмански- тѣ народи	150	12. Последна тайна — съвре- менно изкуство по цѣлъ свѣтъ	150

За абонати, на сп. „Педаг. практика“ томоветѣ се отстъпватъ по 80 лв.

IV. ПРЕВОДИ И СБОРНИЦИ.

1. <i>Така каза Заратустра</i> — отъ Фридрихъ Ницше. Луксозно издание	90 лв.
2. <i>Книга за доброто и злото</i> — четива за полза и поука на подрастващитѣ поколѣния	40 лв.
3. <i>Похвала на глупостта</i> — отъ Еразмъ Ротердамски	20 лв.
4. <i>Книга на мъдростта</i> — (антология), отъ Гр. Живри	60 лв.

Излѣзе отъ печатъ:

J'APPRENDS LE FRANÇAIS

(Френско букварче и първа читанка за нашитѣ основни училища и за всѣки начинающъ)

отъ HRISTO DAMIANOV, Docteur ès lettres.

Книгата е одобрена отъ М. Н. П. съ заповѣдь № 3366 13/XI 1937 год.

ОТЪ НАШИТѢ СЪТРУДНИЦИ

НОВИ КНИГИ, КОИТО ВСѢКИ УЧИТЕЛЪ ТРѢБВА ДА ПРОЧЕТЕ:

1. *Практиката въ училищата по Йѣнския планъ* отъ проф. П. Петерсенъ, преводъ отъ Д-ръ Зоя Ставрева и Д-ръ Б. Шановъ, стр. 232, ц. 60 лв.

2. *Училищенъ успѣхъ и обществена срѣда* отъ Цвѣтко Петковъ, цена 20 лв.

3. *Татковината*, цѣлостно обучение по отечествознание за IV отдѣл. отъ Хр. Н. Златанчевъ, стр. 224, ц. 45 лв.

4. *Писмата на единъ ученикъ*, (разкази за деца и юноши отъ Никола Монева, стр. 70, ц. 15 лв.

5. *Ненормални прояви у нормалнитѣ деца* отъ Д-ръ Ботю Шановъ, стр. 172, ц. 50 лв.

6. *Сборникъ училищни игри* отъ Ив. К. Гутевъ, учителъ по тѣлесно възпитание, стр. 96, ц. 20 лв.

7. *Ръководство за природосъобразно обучение по рисуване* отъ Аспарухъ Крайчевъ, стр. 80, ц. 15 лв.

8. *Художествено четене* (подъ печатъ) отъ Д. Правдолюбовъ, стр. 120, цена 50 лв.

Тая книга съдържа: Техника на речта, логическо съдържание, изобразително съдържание, формално съдържа отношение, композиция, речъ и музика, граматическа почивка, изразителностъ, маниеръ, акцентуация, логическо ударение, мелодика, тембъръ, пауза, темпъ, начало и край, изпълнение на прозата, особености при изпълнение на стиховетѣ и пр.

Горнитѣ книги на нашитѣ сътрудници могатъ да се изпишатъ отъ редакцията на списанието (бул. „Фритъовъ Нансенъ“, 23 — София).

До Гос.

2889 ПЛОВДИЙЪ книгоиздателство
"Хр. Г. Дановъ"

Градъ (или село)

Околия

Продължава се подписката за записване абонати на сп. „Педагогическа практика“ год. XVII:

Годишенъ абонаментъ: 80 лева за учителитъ и 100 лева за училищнитъ и читалищнитъ библиотеки. При групово абониране, най-малко на 5 абонати, списанието се отпуща за 64 лв., безъ никакви други удръжки.

ЧЕКОВА СМѢТКА 39-90.

Предплатилитъ абонати до 30 декемврий 1938 год., се ползватъ:

1. Съ 30% отстъпъ върху всички издания на книгоиздателство Ст. Атанасовъ.

2. Получаватъ безплатно книгата Вѣкътъ на детето отъ Елена Кей. Тая книга ще има приблизително 8 печатни коли и само тя струва около 50 лв.

Премията ще се разпрати съ януарската книжка.

Абонирането става чрезъ книжари, настоятели или направо въ администрацията на списанието (София, бул. „Фритъофъ Нансенъ“, 25). Настоятелъ може да бжде всъки учителъ; който запише най-малко петъ абонати. На настоятелитъ и книжаритъ се прави 20% отстъпъ отъ абонамента безъ никакви други удръжки.

Сп. „Педагогическа практика“ е старо, обемисто, съдържателно и свежо педагогическо списание. Всичко отъ списанието отива само за списанието. Учители, агитирайте за сп. „Педагогическа практика“! Тя ви е най-добъръ съветникъ за ежедневната ваша работа въ училището и най-добъръ защитникъ на училищнитъ интереси.

Абонатъ, който нѣма възможностъ да плати абонамента на списанието, молимъ, своевременно да ни върне обратно I и II книжки чисти и неразрѣзани.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ръкописи — се изпращатъ на адресъ: **Дим. Правдолюбовъ, бул. „Фритъофъ Нансенъ“, 23, София** — чекова смѣтка 39-90 или направо до книгоиздателство **Ст. Атанасовъ** — ул. „Неофитъ Рилски“, 36 София, чекова смѣтка 689, за сп. „Педаг. практика“.